

Diasporas politikas attīstība

PĒTĪJUMA REZULTĀTI

Inta Mieriņa, Evija Zača, Jānis Buholcs

Rīga, 2018

LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs

Saturs

Ievads.....	3
Eiropas valstu prakse: diasporas likumi un definīcijas	4
Pamatjēdzieni	6
Likuma mērķis.....	9
Likuma darbības joma	10
Diasporas politikas īstenošanas mehānismi un diasporas pārstāvniecība sarunās ar valsti... 12	
Ievads.....	12
Citu valstu prakse diasporas iesaistes veicināšanā	15
Slovēnija.....	15
Spānija.....	21
Īrija	26
Citas valstis.....	28
Atziņas no intervijām ar Latvijas ekspertiem.....	28
Kopsavilkums un secinājumi.....	45
Efektīva komunikācija ar diasporu	51
Ievads.....	51
Vienas pieturas principa nodrošināšana remigrantu atbalstam: ekspertu grupu diskusija... 53	
Efektīva komunikācija ar diasporu: sekundāro datu analīze	61
Secinājumi un ieteikumi	82
Vēres.....	89

Ievads

2017.gadā LU Diasporas un migrācijas pētījumu centra eksperti pēc Kultūras ministrijas pasūtījuma sagatavoja ziņojumu “*Vienojošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana*”, kas ietver rekomendācijas diasporas politikas turpmākai attīstībai. Ekspertu ziņojums [publicēts](#) Kultūras Ministrijas mājas lapā. Tas aptver plašu empīrisko bāzi lēmumu pieņemšanai, un balstās arī uz divām fokusgrupu diskusijām - ar ekspertiem un mērķa grupas pārstāvjiem. Tomēr, diskusijas atklāja ievērojamas atšķirības ekspertu viedokļos atsevišķos jautājumos, un diskusiju formāts un ierobežotais diskusijai atvēlētais laiks neļāva veidot pietiekoši dziļu diskusiju dažādās tēmās, lai nonāktu pie konsensusa risinājuma un stingriem, viennozīmīgiem ierosinājumiem konkrētajos problēmjautājumos. Tādēļ pētījuma “Diasporas politikas attīstība” mērķis ir sniegt pamatotu informāciju un ekspertu rekomendācijas diasporas politikas attīstībai, padziļināti izzinot konkrētus problēmjautājumus, kuru risinājumi šobrīd ir neskaidri. Ziņojums pievēršas trim problēmjautājumiem:

1. Eiropas valstu prakse: diasporas likumi un definīcijas;
2. Diasporas politikas īstenošanas mehānismi un diasporas pārstāvniecība sarunās ar valsti;
3. Efektīva komunikācija ar diasporu.

Turpmākajās lappusēs apkopoti pētījuma rezultāti. Ziņojuma autori: LU Diasporas un migrācijas pētījumu centra direktore Inta Mieriņa, Evija Zača un komunikācijas zinātņu doktors Vidzemes augstskolas docents Jānis Buholcs. Par ziņojuma saturu pilnībā atbildīgi tā autori, un tas nav uzskatāms par pētījuma pasūtītāja – Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas – viedokli.

Ziņojuma autori pateicas pētījuma dalībniekiem par atsaucību un līdzdalību pētījumā.

Eiropas valstu prakse: diasporas likumi un definīcijas

Ļoti lietderīgu pamatu diskusijām un turpmākai diasporas politikas attīstībai sniedz citu valstu prakse, kas daļēji aplūkota DMPC 2016.gada ziņojumā “*Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs*”, tomēr ziņojums nebija vērsts tieši uz citu valstu diasporas likumu vai līdzīgu dokumentu satura, definīciju, u.c. detaļu izpēti. Tādēļ šī ziņojuma ietvaros padziļināti apkopota informācija par citu valstu diasporas likumu saturu un piedāvāti risinājumi svarīgāko pamatjēdzienu definīcijām.

Ziņojumā aplūkoti **septiņu valstu** (Ungārija, Rumānija, Ungārija, Slovākija, Slovēnija, Ukraina, Spānija) diasporas likumi, taču jāatzīmē, ka diasporas likumi – zem dažādiem nosaukumiem - ir atrodamī arī citās Eiropas valstīs, piem., Grieķijā, Portugālē, Francijā, Bulgārijā un citviet.

Pašreizējās Diasporas likuma redakcijas 1.-3. pants nosaka sekojošo:

1.pants. Likumā lietotie termini

Likumā ir lietoti šādi termini:

- 1) **diaspora** – ārpus Latvijas pastāvīgi dzīvojoša Latvijas piederīgo kopiena, kuri savu izcelsmi saista ar Latviju un tās vēsturisko teritoriju 1885. gada robežās un uzskata sevi par piederīgiem Latvijai, kā arī tie, kuri no Latvijas ir izbraukuši uz laiku (studenti, stažieri, darba devēju komandēti darbinieki u.tml.);
- 2) **remigrācija** – diasporas pārstāvju atgriešanās no mītnes valsts uz pastāvīgu dzīvi Latvijā;
- 3) **darbs ar diasporu** – uz diasporas pārstāvjiem orientēts plānotu praktisku pasākumu kopums, kas nodrošina diasporas politikas īstenošanu, diasporas saiknes ar Latvijas kultūru un identitāti veidošanos un latviešu valodas un kultūras pieejamību diasporas pārstāvjiem un kuru īsteno valsts un pašvaldības un to institūcijas, kā arī nevalstiskās organizācijas;
- 4) **diasporas politika** – visās valsts politikas jomās īstenojamu mērķtiecīgu un sistemātisku darbību kopums, kas veicina diasporas saikni ar Latvijas kultūru un identitāti, ekonomiku, tautsaimniecību un zinātnei, latviešu valodas, kultūras un tradīciju pieejamību diasporas pārstāvjiem;

5) **diasporas organizācija** – Biedrību un nodibinājumu reģistrā vai ārvalstīs reģistrēta un diasporas organizāciju sarakstā, ja attiecīgajā valstī tāds ir, ierakstīta biedrība.

2.pants Likuma mērķis

Likuma mērķis ir nodrošināt diasporai iespējas veidot, uzturēt un paplašināt saites ar Latviju, sekmēt latviešu valodas, kultūras un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā, nodrošinot labvēlīgus apstākļus sadarbībai un remigrācijai, kā arī izstrādājot un īstenojot sistēmisku un sistemātisku atbalsta politiku un pasākumus diasporai ārvalstīs.

3.pants. Likuma darbības joma

(1) Likums nosaka:

- 1) diasporas politikas īstenošanā iesaistītās personas un institūcijas, un to kompetenci šīs politikas nozarē;
- 2) diasporu organizāciju un pārstāvju līdzdalību diasporas politikas izstrādē un īstenošanā;
- 3) pamatprincipus finansējuma piešķiršanai diasporas iniciatīvām valsts pārvaldes un pašvaldību iestādēm, līdzdalībai lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē un darbam ar diasporu.

Ziņojums vērsts uz šo jautājumu analīzi, izmantojot citu valstu praksi, un praktisku priekšlikumu sagatavošanu. Padziļināti apkopota informācija par sekojošiem jautājumiem:

1. Pamatjēdzieni: diaspora, remigrācija/ repatriācija, remigrants/repatriants; diasporas organizācija, diasporas politika; diasporas politika, darbs ar diasporu.
2. Dokumenta mērķa grupa;
3. Likuma saturs (ko likums nosaka; sk.diasporas likuma 3.pantu)
4. Likuma mērķi un uzdevumi (ja ir definēti, sk.2.un 4.pants).

Pamatjēdzieni

Jautājums par to, kā definēt 'diasporu' nav vienkāršs, un iz izraisījis plašas diskusijas arī zinātnieku vidū. Lielākoties tiek akcentēta kopīga izcelsmes valsts, kā arī diasporiskā apziņa. Analizējot zinātniskās diskusijas top skaidrs, ka mūsdienīga un piemērota diasporas definīcija nevar būt balstīta tikai uz pilsonību un etnisko piederību (piem., Repatriācijas likums). Akadēmiskā literatūra skaidri norāda, ka tai ir jāietver arī piederības apziņu un saites ar Latviju. Turklāt, kā norādīts arī KM ekspertu ziņojumā (Mieriņa et.al 2017) jāuzmanās ar jēdzienu "latviešu izcelsmes", jo tas tiek nolasīts kā etniski ierobežojošs jēdziens.

Zinātnisko konsensusu samērā labi apraksta Čanders, kas diasporu definē kā "ārpus savas dzimtenes izkļiedētu nācijas daļu, kas apzinās savu piederību izcelsmes valstij" (Chander 2001). Ar diasporu kā nācijas daļu mēs saprotam dažādās citu valstu teritorijās dzīvojošos indivīdus, kuri ir piederīgi Latvijai, uztur kultūras, ekonomiskās un politiskās saiknes ar Latviju (Dzenovska 2012: 176) Tiesa, šī ir samērā grūti operacionalizējama definīcija, kas neļauj precīzi novilkt diasporas robežas, tādēļ politikas dokumentam var nebūt īsti piemērota. Tieši tāpēc nepieciešams padziļinātāk pētīt tieši līdzīgos politikas dokumentos izmantotās definīcijas.

Aplūkojot citu valstu praksi, jāsecina, ka gandrīz visos aplūkotajos diasporas likumos (izņemot Slovākiju) tiek definēta likuma mērķa grupa (uz ko likums attiecas), nevis sniegta definīcijas.

Interesanti, ka gandrīz visos gadījumos kā mērķa grupa tiek definēta diaspora, bet ne remigranti. Tomēr atbalsts, ko var saņemt atgriežoties, ir skaidri norādīts gan, piemēram, Slovēnijas, gan Spānijas dokumentos. Jāizlemj, vai būtu jānorāda tieši uz remigrantiem kā mērķa grupu vai pietiek ar to, ka runājam par atbalstu, kas pieejams diasporas pārstāvjiem, atgriežoties Latvijā.

Gandrīz visās no aplūkotajām valstīm tiek piešķirts īpašs statuss, kas nodrošina atbalstu un un īpašas tiesības arī diasporas pārstāvjiem, kas nav valsts pilsoņi (piem, Ungāru karte, Ukrainu sertifikāts, Slovāku karte utml.). Tomēr Latvijas gadījumā tas diez vai būtu nepieciešams.

Citās valstīs izmantotie risinājumi:

Slovēnija: ļoti vispārīgi – slovēņi, kas dzīvo ārpus Slovēnijas ar dažādu statusu (pilsoņi, ar ‘Slovēņa karti’ citi). Likuma 61.pants eksplicīti norāda, ka tā nav prasība, ka personas, kas vēlas iegūt statusu, priekšteči izriet no apgabala, kurā šodien atrodas Slovēnijas Republika. Personas, kas meklē statusu, priekšteči var būt dzimuši arī emigrācijā.

Slovākija: lai tiktu atzīts par ārzemēs dzīvojošu slovāku, nepieciešama Slovākijas valstspiederība vai etniskā izcelsme un identifikācija ar valsti;

“identifikācija ar valsti tiek saprasta kā aktīva sevis kā slovāku nācijai piederīgā apliecināšana un tādu vērtību kā slovāku valoda, Slovākijas kultūras mantojums un tradīcijas atzīšana.”

Rumānija: runā par “rumāņu kopienām pasaulē”. Ārvalstīs dzīvojoši rumāņi ir rumāņu etniskās izcelsmes personas un cilvēki, kuriem ir kopīga Rumānijas kultūras identitāte, kas dzīvo ārpus Rumānijas robežām.

Ungārija: Likums attiecas uz personām, kuras deklarē sevi kā ungārus un kas nav Ungārijas valstspiederīgie (arī ģeogrāfiskais ierobežojums), un kuri: a) ir zaudējuši savu Ungārijas pilsonību iemeslu dēļ, kas nav brīvprātīga atteikšanās no tās, un b) viņiem nav pastāvīgas uzturēšanās atļaujas Ungārijā. Likums attiecas arī uz laulāto, kas dzīvo kopā ar minēto personu un nepilngadīgajiem bērniem, pat ja šie cilvēki nav no ungāru valstspiederības. Likums attiecas arī uz sadarbību ar, un atbalstu organizācijām un organizācijām, kas minētas citos likuma pantos.

Spānija: visplašākā likuma mērķa grupas definīcija.

- a) tie, kam ir Spānijas valstspiederība un kas dzīvo ārpus valsts teritorijas.
- b) Spānijas pilsoņi, kuri uz laiku pārceļas uz ārvalstīm, ieskaitot tos, kas to dara, īstenojot tiesības brīvi pārvietoties.
- b) spāņu izcelsmes personas, kas atgriežas Spānijā uz dzīvi, ar nosacījumu, ka pirms atgriešanās viņi ir Spānijas valstspiederīgie.
- c) iepriekšminēto ģimenes locekļi, ar ko saprot laulātos, vai pāri laulībai līdzīgā savienībā, un pēcnācēji līdz pirmajai pakāpei, kuri ir cilvēki ar invaliditāti vai kuri ir jaunāki par 21 gadu un kuri ir no viņiem ekonomiski atkarīgi.

Ukraina: ārvalstīs dzīvojošs ukraiņis ir tas, kuram nav Ukrainas pilsonības, bet ir ukraiņu etniskā izcelsme vai kas cēlies no Ukrainas (teritorijas). Ukrainas “etniskā

izcelsme” ir personas vai tā tiešo priekšteču piederība Ukrainas tautai (nācijai) un tas, ka persona atzīst Ukrainu kā savu etnisko dzimteni.

Lai gan pašidentifikācija kā piederības diasporai pamats ir demokrātiska un nediskriminējoša, tā ir arī arbitrāra. Ja tā tiek sasaistīta ar noteiktām tiesībām vai labumiem, nepieciešams definēt objektīvus kritērijus un to pierādīšanas veidu, kā to dara arī citās valstīs (dažādi veidu un dokumenti, kas apliecina etnisko izcelsmi u.c.).

Citu valstu likumos diasporas organizācijas netiek īpaši definētas, taču tiek noteikts, kas var pretendēt uz valsts atbalstu. Parasti tās ir organizācijas, taču arī indivīdi, iestādes, biedrības u.c., kas nodarbojas ar konkrētiem mērķiem (diasporas atbalstu, tīklu veidošanu, sadarbību).

“Diasporas politiku” un “darbu ar diasporu” nevienā no valstīm nedefinē. Taču, piemēram, Slovākijas likumā ir definēts "valsts atbalsts Slovākiem, kas dzīvo ārzemēs" - Slovākijas Republikas pasākumu sistēma, kas ir daļa no valsts rūpēm par ārzemēs dzīvojošajiem slovākiem, kas koncentrējas uz ārzemēs dzīvojošo slovāku nacionālo un kultūras identitāti, atbalstu viņu institūcijām, lai sasniegtu šo mērķi, un uz atbalstu Slovākijas Republikas un Slovākijas pilsoņu attiecībām. Līdzīgi varētu rīkoties arī Latvijas gadījumā.

Vārds “repatriācija” minēts tikai Slovēnijas diasporas likumā, kur tā apraksta slovēņu atgriešanos dzimtenē, ko organizē un finansē Slovēnijas Republika, kontekstā ar kādu sociālu, politiku vai ekonomisku krīzi. Kā rīkoties Latvijas gadījumā? Vai repatriācijas jautājumus atstāsim Repatriācijas likumā vai būtu lietderīgi tos apvienot?

Citi komentāri: pozitīvi vērtējams, ka Diasporas likumā piedāvātā diasporas definīcija nav balstīta tikai uz pilsonību un etnisko piederību (kā tas ir, piem., Repatriācijas likumā). Akadēmiskā literatūra skaidri norāda, ka tai ir jāietver arī piederības apziņu un saites ar Latviju. Citu valstu diasporas likumos nereti lietots kas līdzīgs kā “latviešu izcelsmes”, taču pieredze rāda, ka tas tiek nolasīts kā etniski ierobežojošs jēdziens.

Mulsinoša ir Diasporas likumā piedāvātā piebilde "un tās vēsturisko teritoriju 1885. gada robežās ". Cilvēki jūtas piederīgi valstij, nedomājot par konkrētām robežām. "uzskata sevi par piederīgiem" - iespējams, ka šis papildinājums ir lieks, ņemot vērā, ka teikums ietver "savu izcelsmi saista ar Latviju".

Teikuma sākumā uzsvērts "pastāvīgi dzīvo" un tad - "izbraukuši uz laiku". Teorētiski tas ietver visas grupas, tādēļ to nav jēgas norādīt, jo tas tikai padara teikumu grūtāk uztveramu. Citu valstu likumos parasti aprobežojas ar "pastāvīgi dzīvo".

Tomēr mūsdienu mobilitātes raksturojums ir tik nepastāvīgs, ka iespējams labāk vispār izvairīties no konkrētu laika nogriežņu iekļaušanas definīcijā. Kā rāda aptaujas, daudzi vispār nezina, uz cik ilgu laiku ir aizbraukuši. Ir arī transnacionāļi, kurus šī definīcija šobrīd izslēdz.

Visos aplūkotajos dokumentos tiek lietots vārdu savienojums ārpus valsts dzīvojošie slovāki, ungāri utml., izvairoties no vārda "diaspora", tomēr pamatojums tam nav skaidrs. Latvijas gadījumā tomēr uzskatām, ka ir pamats lietot vārdu 'diaspora'.

Likuma mērķis

Aplūkojot citu valstu diasporas likumus var secināt, ka visos iesākumā tiek definēta likuma būtība - ko šis likums dara – nevis likuma mērķis. Tomēr kopumā pašreiz piedāvātais formulējums labi atbilst tam, kas minēts citu valstu diasporas likumos.

Konkrēti piemēri:

Ukrainas likumā nav gluži pieminēts likuma mērķis, bet norādīts, ka "Ukrainas valsts veicina Ukrainas iedzīvotāju nacionālās apziņas attīstību, viņu saikņu nostiprināšanu ar dzimteni un viņu atgriešanos Ukrainā. Saskaņā ar Ukrainas Konstitūcijas 12. pantu, valsts izrāda rūpes par to, ka valsts apmierina ukraiņu, kas dzīvo ārpus tās robežām, nacionālās, kultūras un valodas vajadzības."

Līdzīgi, **Ungārijas** likums norāda, ka mērķis ir "nodrošināt kaimiņvalstīs dzīvojošo ungāru labklājību viņu mītnes valstī, veicināt viņu saikni ar Ungāriju, atbalstīt viņu ungāru identitāti un saistību ar Ungārijas kultūras mantojumu kā piederības ungāru tautai izpausmi.

Slovēnijā, līdzīgi, minēts uzdevums sekmēt Slovēnijas identitātes, valodas un kultūras mantojuma saglabāšanu.

Rumānija: saglabāt, veicināt un attīstīt rumāņu kultūras, etnisko, lingvistisko un reliģisko identitāti.

Spānija: likums nosaka tiesisko regulējumu un pamata instrumentus, lai garantētu Spānijas pilsoņu ārvalstīs konstitucionālo tiesību un pienākumu īstenošanu attiecībā uz vienlīdzību ar spāņiem, kas dzīvo valsts teritorijā, kā arī stiprinātu sociālās, kultūras,

ekonomikas un lingvistiskās saites ar Spāniju un ar to attiecīgajām izcelsmes kopienām.

Piezīme par konstitucionālo tiesību un vienlīdzības ievērošanu ir interesanta, un, iespējams, vērts to apsvērt iekļaušanai arī Latvijas likumā vai vismaz norādīt pie pamatprincipiem.

Spānijas gadījumā ļoti detalizēti atrunāti arī likuma uzdevumi.

Likuma darbības joma

Piedāvātie jautājumi, ko nosaka likums, labi atbilst tam, kas vērojams arī citu valstu diasporas likumos.

Taču papildus gandrīz visos aplūkotojos likumos aprakstītas arī likuma mērķa grupu tiesības un/vai tām pieejamais atbalsts un palīdzība dažādās jomās, kā arī noteikumi un procedūras, lai pieteiktos šim atbalstam.

Ieteicams norādīt, kas ir likuma mērķa grupa.

Daļā valstu likuma sākumā tiek atrunāta arī valsts atbildība pret diasporu.

Pie 1) punkta, skatoties uz citu valstu pieredzi, būtu jāmin ne vien kompetence, bet atbildība un uzdevumi; jāatrunā arī starp-institūciju sadarbību.

Pie 2) punkta – parasti atrunāti sadarbības un līdzdalības mehānismi kopumā (t.sk. padomes, darba grupas), neakcentējot tieši “diasporas organizācijas un pārstāvjus”. Iesaistīties daudzos no līdzdalības mehānismiem var ne tikai diasporas pārstāvji (piem. arī remigranti, skolotāji), tādēļ jāapdomā, vai šāds formulējums ir optimāls.

Pie 3) punkta – parasti tiek atrunāti ne vien principi, bet arī finansējuma avots, sadalošās iestādes un citi saistītie jautājumi.

Detalizētāk: citu valstu diasporas likumi ietver sekojošu informāciju:

Ungārija: likuma mērķa grupas, tām pieejamais atbalsts un palīdzība, noteikumi un procedūras, lai pieteiktos šim atbalstam, valdības un konkrētu ministriju atbildība un uzdevumi.

Ukraina: sadarbības ar ārzemju ukraiņiem pamatprincipi, diasporas politikā iesaistītās institūcijas, to sadarbības mehānismi (nacionālā padome, kurā ietilpst arī diasporas organizācijas), pienākumi (t.sk., kas atbild par ukraiņu sertifikātu izsniegšanu), ārvalstu ukraiņu sertifikāts, nosacījumi un procedūras ārvalstu ukraiņa statusa piešķiršanai vai

atņemšanai, ārvalstu ukraiņu tiesības, brīvības un pienākumi, ārvalstu ukraiņu tiesību un interešu aizsardzība, dažādu iestāžu atbildība un uzdevumi attiecībā uz ārvalstu ukraiņiem dažādās jomās.

Slovēnija: likuma mērķa grupas, likuma būtība (ko tas dara), diasporas politikas īstenošanas pamatprincipi, t.sk. Slovēnijas republikas atbildība pret diasporu, iesaistītās iestādes un to uzdevumi/funkcijas, līdzdalības mehānismi (darba grupas, padomes), sadarbība ar ārvalstīs dzīvojošiem slovēņiem dažādās jomās (sadarbības raksturojums, atbildīgās institūcijas, konkrēts atbalsts un kas tam kvalificējas), finansiālā atbalsta īstenošana (kā un ko atbalsta, arī atbalsta saņēmēju pienākumi), slovēņu bez slovēņu pilsonības statuss, repatriācija.

Slovākija: Likuma būtība, Slovākijas valdības funkcijas diasporas jomā, Office for the Slovaks Living Abroad nodibināšana un kompetence (atbild par finansējuma sadali), valsts atbalsta jomas un tā piešķiršanas pamatprincipi, t.sk. atbildības un pienākumu sadale starp valsts institūcijām un NVO, subsīdiju piešķiršana, Slovāka sertifikāts (un viss, kas ar to saistīts).

Rumānija: Likuma būtība (ko tas dara), atbildīgās institūcijas un to pienākumi, finansējuma sadale (pavisam īsi), līdzdalības principi (t.sk. Congress of Romanians Living Abroad), ārvalstīs dzīvojošo rumāņu tiesības un to saņemšanas nosacījumi, finansējuma piešķiršana.

Spānija: vispārēji (likuma mērķis, ko tas dara), mērķa grupa, likuma uzdevumi (ļoti plaši), tiesības un valsts nodrošinātais atbalsts (diasporai un remigrantiem), t.sk. diasporas līdzdalības tiesības un tās nodrošināšanas mehānismi (dažādas padomes utml.), sociālais atbalsts un pabalsti (izvērsti), tiesības saistībā ar izglītību un kultūru, atgriešanās politika (t.sk., ko valsts dara, kas un kādu atbalstu nodrošina), attiecības starp autonomajiem reģioniem.

Tikai Spānijas likums eksplicīti un izsmeļoši pievēršas pašvaldību lomai un iesaistei.

Diasporas politikas īstenošanas mehānismi un diasporas pārstāvniecība sarunās ar valsti

Ievads

2017.gadā Kultūras ministrijas pasūtītajā ekspertu ziņojumā “Vienojošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana: priekšlikumi sabiedrības integrācijas politikas plānam 2019.-2025.gadam” konstatēts, ka eksperti, tostarp pašu diasporas organizāciju pārstāvji, **par vienu no aktuālākajiem diasporas politikā risināmiem jautājumiem uzskata diasporas interešu efektīvu pārstāvniecību Latvijā.** Problēmu iespējams iedalīt trīs virzienos, kuros visos vērojami dažādi viedokļi un trūkst acīm redzamu risinājumu:

- a) Diasporas pārstāvniecība sarunās ar valsti;
- b) Diasporas konsultatīvie mehānismi;
- c) Diasporas interešu pārstāvniecība likumdošanas līmenī.

Diasporas pārstāvniecība sarunās ar valsti

Kā liecina pētījumi, diasporas organizācijās šobrīd iesaistījušies tikai 11% diasporas pārstāvju. Līdzīgi kā sabiedrība kopumā, diasporas pārstāvji biežāk izvēlas individualizētas un spontānas iesaistes formas, un fiziskas klātbūtnes līdzdalības vietā dod priekšroku līdzdalībai Internetā. Jau šobrīd ievērojami lielāks skaits diasporas pārstāvju (26%) izvēlas līdzdalību Latvijas diasporas On-line grupās un vēstkopās. Vēl daļa iesaistījušies dažādās mākslinieciskās pašdarbības grupās un kopās un neformālās interešu grupās, kur pulcējas Latvijas izcelsmes cilvēki. Papildus arvien aktīvāk ārvalstīs organizējas dažādas Latvijas izcelsmes profesionāļu grupas (juristi, ārsti, finansisti u.c.), kas arī vēlas paust savu viedokli un tikt uzklausīti (Mieriņa et al. 2017). Jaunā diasporas likuma kontekstā, ir ieskanējuši ierosinājumi attīstīt papildus institucionalizētus mehānismus, kas ļautu politikas veidošanas procesā iesaistīt plašāku viedokļu spektru – Diasporas Padomi, kurā pusi dalībnieku veidotu diasporas organizāciju deleģētie pārstāvji.

Pašreizējā likuma redakcija (uz 28.02.2017):

10.pants. Diasporas padome

(1) Diasporas padome ir Ministru kabineta izveidota uzraudzības institūcija, kuras mērķis ir veicināt saskaņotas diasporas politikas izstrādi un īstenošanu, saskaņotu budžeta priekšlikumu sagatavošanu, kā arī diasporas pārstāvju līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē.

[Atbildīgā valsts institūcija] ir atbildīga par Diasporas padomes darbības organizēšanu un funkciju nodrošināšanu.

Diasporas padomes sastāvā iekļauj valsts pārvaldes, pašvaldību un diasporas organizāciju deleģētus pārstāvjus. Diasporas organizāciju deleģētie pārstāvji veido vismaz pusi no Diasporas padomes sastāva.

Diasporas padomes sastāvu un nolikumu apstiprina Ministru kabinets.

Minēta arī nepieciešamība diasporas organizācijām reģistrēties diasporas organizāciju sarakstā. Taču pastāv neskaidrības gan attiecībā uz to, kā novērst iespējamu dublēšanos ar esošajiem sadarbības instrumentiem, kā "izvēlēties" pieaicināmos diasporas pārstāvjus, un kopumā - vai tai jābūt pastāvīgai struktūrai vai, ņemot vērā diasporas fragmentētību un mūsdienu līdzdalības tendences, jāattīsta un aktīvāk jāpopularizē citi līdzdalības veidi.

Diasporas konsultatīvie mehānismi

Latvijā arvien pieaug izpratne par diasporas zināšanu potenciālu, turklāt pozitīvu ziņu sniedz arī pēdējo LU DMPC pētījumi, kas apliecina lielas daļas diasporas pārstāvju ieinteresētību sadarboties. Taču eksperti ir vienisprātis, ka šobrīd trūkst mehānismu diasporas zināšanu potenciāla mobilizēšanai un izmantošanai Latvijas attīstībā. Dažādās valstīs tiek nodrošināti atšķirīgi diasporas konsultatīvie mehānismi, lai iesaistītu diasporu lēmumu pieņemšanas procesā. Arī Latvijā darbojas, piemēram, Diasporas Uzņēmēju konsultatīvā padome, taču diemžēl, kā konstatēts KM ekspertu ziņojumā, tā nedarbojas pietiekami efektīvi. Vienlaikus izveidojušās dažādas profesionāļu un uzņēmēju grupas (piem., UK's Latvian Business Network), kuras arī var sniegt savu pienesumu veiksmīgā politikas attīstībā savā jomā. Eksperti ierosina dažādus risinājumus, piemēram, koordinējoša vienota platforma, kas varētu sevī apvienot dažādas profesionāļu tematiskās grupas, un kuras dalībnieki censtos ietekmēt

politikas procesu, iesaistoties dažādos lēmumu pieņemšanas posmos konkrētajās nozarēs – Saeimas komisiju sēdēs, sabiedriskajās apspriešanās u.c., strādātu ar eksistējošām struktūrām (piem., Tech-hub), kas labi pārzina vietējo situāciju un aktualitātes (Mieriņa et al. 2017). Taču viedokļi par efektīvākajiem un vēlamajiem instrumentiem pasaules pieredzes un zināšanu pārnesei dažādās nozarēs ievērojami atšķiras, un joprojām nav skaidrs, kā tieši šo jautājumu risināt.

Diasporas interešu pārstāvēniecība likumdošanas līmenī

Ekspertu diskusijās (Mieriņa et al. 2017) izskanēja arī aicinājums pēc efektīvākiem instrumentiem, kas nodrošinātu diasporas iesaisti rīcībpolitikas dokumentu izstrādē un tiesību aktu projektu izstrādē. Daļa ekspertu ierosina, ka MK noteikumos būtu jānosaka, ka jebkuram dokumentam visos lēmumu pieņemšanas līmeņos jānodrošina ietekmes uz diasporu stratēģiskais novērtējums, līdzīgi kā tas jau šobrīd ir attiecībā uz ietekmi uz vidi un NVO. Tāpat izskan vēlme pēc pastāvīga algota diasporas NVO atbalsta cilvēka, kas pastāvīgi sekotu līdzī valsts politikas jautājumiem, apspriestajiem un pieņemtajiem lēmumiem. Tomēr kāds risinājums varētu būt efektīvāks un vai, iespējams, pietiek ar esošajiem un izstrādes stadijā esošajiem instrumentiem, šobrīd skaidrības nav.

LU DPMC 2016.gada ziņojumā “*Remigrācijas politika Eiropas un citās valstīs*” (Šūpule et al. 2016) tika īsi iezīmēti dažādi konsultatīvie mehānismi, ko īsteno citās valstīs, lai iesaistītu diasporu lēmumu pieņemšanā, taču šim jautājumam ziņojumā veltīts ļoti maz uzmanības. Šī ziņojuma ietvaros veikta diasporas likumu p dziļināta izpēte, pievēršot īpašu uzmanību minētajiem jautājumiem, ne vien identificējot un aprakstot labās prakses piemērus, bet arī padziļinātas informācijas noskaidrošanai veicot strukturētas attālinātas intervijas ar dažādu valstu diasporas politikā iesaistītajām personām. Pēc iepazīšanās ar dažādu valstu diasporas likumiem, analīzei tika izvēlēti trīs valstu piemēri: **Slovēnija, Spānija un Īrija**, kurās likumā visplašāk aprakstīti sadarbības mehānismi ar diasporu un diasporas iekļaušana politikas veidošanas procesā. Pētnieki identificēja šajās valstīs diasporas politikā visaktīvāk iesaistītās institūcijas, kurām tika nosūtīti īpaši viņiem izstrādāti precizējoši jautājumi un lūgums uz tiem atbildēt telefoniski vai rakstiski.

1. Īrija: Ministra diasporas jautājumos birojs (Minister for Diaspora Affairs).
Saņemta rakstiska atbilde no Džeimsa Rovana (James Rowan) – Ārlietu un

- tirdzniecības departamenta Īrijas vienības ārzemēs (Irish Unit Abroad) pārstāvja;
2. Slovēnija: Vispasaules slovēņu padome (Council for Slovenians around the world) un Ārvalstu slovēņu birojs (Office for Slovenians Abroad). Saņemta mutiska (telefoniska) atbilde no Dr. Zvone Žigon – Ārvalstu slovēņu biroja ģenerālsekretāra (intervijas ilgums – 40 minūtes);
 3. Spānija: Ārvalstīs dzīvojošo spāņu virspadome (General Council of Spanish Citizens Abroad and of Consular and Migratory Issues - Dirección General de Españoles en el Exterior y de Asuntos Consulares y Migratorios) un Spāņu remigrantu biedrību asociācija (Spanish Federation of Associations of Returned Migrants - Federación Española de Asociaciones de Emigrantes Retornados). Atbilde norādītajā laikā netika saņemta, taču tika veikta padziļināta dokumentu analīze.

Papildus tika veiktas arī 10 **daļēji strukturētas padziļinātas intervijas** ar Latvijas ekspertiem par esošajiem un iespējamiem diasporas politiskās iesaistes mehānismiem Latvijā. Uz intervijām tika aicināti pārstāvji no atbildīgajām ministrijām, diasporas un remigrantu organizācijām, kā arī dažādām organizācijām un grupām, kas neietilpst ELA un PBLA. Kopumā veiktas 10 ekspertu intervijas.

Citu valstu prakse diasporas iesaistes veicināšanā

Slovēnija

Slovēnijā 2010.gadā pieņemts “Likums par attiecībām starp Slovēnijas Republiku un slovēņiem ārpus tās robežām” (The Law on Relations between the Republic of Slovenia and Slovenes Abroad).

Likuma 14.pants nosaka, ka valsts pārvaldes centrālā struktūrvienība attiecībām starp Slovēnijas Republiku un slovēņu nacionālo kopienu kaimiņvalstīs un starp Slovēnijas Republiku un slovēņiem visā pasaulē ir **Slovēnijas Republikas valdības birojs slovēņiem ārvalstīs** (The Office of the Government of the Republic of Slovenia for Slovenes Abroad – turpmāk ‘Birojs’). To vada ministrs bez portfeļa. Birojs ir netieši iekļauts ārlietu ministrijas informācijas tīklā. Birojs ar Ārlietu ministrijas starpniecību, var ierosināt iniciatīvas savā darbības laukā Slovēnijas Republikas diplomātiskajām pārstāvniecībām un konsulātiem.

Birojs ir atbildīgs par uzdevumu īstenošanu, kas saistīti ar:

1. Slovēņiem kaimiņvalstīs un visā pasaulē;
2. viņu kultūras, izglītības, ekonomiskajām, politiskajām un citām saitēm ar Slovēnijas Republiku;
3. informāciju tiesiskās aizsardzības jomā;
4. informācijas, konsultāciju un palīdzības sniegšanu slovēņiem un Slovēnijas organizācijām ārvalstīs;
5. ministriju darbības saistībā ar slovēņiem ārvalstīs monitorēšanu un koordinēšanu;
6. valsts politikas izstrādi un īstenošanu attiecībā uz slovēņiem ārvalstīs;
7. Slovēnijas Republikas finansiālā atbalsta slovēņiem kaimiņvalstīs un visā pasaulē īstenošanu un plānošanu;
8. Slovēnijas pilsoniskās sabiedrības organizāciju finansiālu atbalstu sadarbībai ar slovēņiem ārvalstīs īstenošanu un plānošanu, kontrolējot valsts līdzekļu izmantošanu šajās organizācijās.

Uz jautājumu par to, kā tieši Birojs monitorē un koordinē ministriju darbību saistībā ar diasporu, aptaujātais eksperts norāda, ka tas tomēr praksē īsti labi nestrādā, jo ir atkarīgs no Biroja attiecībām ar katru konkrēto ministriju un savstarpējo sapratni ar tām. Piemēram, ir ļoti cieša sadarbība un informācijas apmaiņa ar Izglītības, zinātnes un sporta ministriju, kas līdzfinansē dažādus projektus un viens no ministrijas pārstāvjiem piedalās projektu izvērtēšanā. Laba sadarbība ir arī ar Ārlietu ministriju, ar kuru ir ciešs kontakts caur vēstniecībām un pārstāvniecībām. Jautājumus diasporai mēdz sūtīt caur vēstniecībām, kā arī caur tām izplatīt informāciju par iepirkumiem.

Ar Kultūras ministriju arī ir labs kontakts, jo tā atbild par arhīvu. Taču ar citām ministrijām nav ciešas sadarbības, un nepastāv nekādu instrumentu, lai monitorētu, ko tās dara – tas nav labi organizēts. No otras puses, eksperts norāda, ka tas, iespējams, nav tik svarīgi, jo citas ministrijas mazāk strādā ar diasporai svarīgiem jautājumiem. Kā vienīgā sadarbības forma tiek minēts tas, ka tad, kad ministri dodas vizītē uz citu valsti, viņi nāk pie diasporas organizācijām un jautā par diasporu šajā valstī. No otras puses, diasporai nereti trūkst informācijas par to, ko ministrijas dara.

Likuma 16.pantā, savukārt, aprakstīta Slovēnijas Republikas **Nacionālās asamblejas (parlamentārā) komisija** attiecībām ar slovēņiem ārvalstīs (turpmāk tekstā -

Komisija), kas ir Slovēnijas Republikas Nacionālās asamblejas (parlamentārā) darba grupa. Komisija sastāv no dažādu partiju deputātiem un mainās līdz ar jauna parlamenta ievēlēšanu. Komisija ir atbildīga par uzdevumu izpildi, kas saistīti ar:

1. slovēņu situācijas monitorēšanu ārvalstīs;
2. pilsoniskās sabiedrības organizāciju sadarbības ar slovēņiem ārvalstīs monitoringu;
3. Slovēnijas Republikas politikas līdzveidošanu jomās, kas ietekmē slovēņus ārzemēs un visā pasaulē;
4. pienācīgu jautājumu, kas skar slovēņus ārzemēs, integrāciju likumos, kur tas ir nepieciešams;
5. slovēņu diasporas interešu aizstāvību, līdzveidojot un pieņemot Slovēnijas Republikas valsts budžetu;
6. nacionālo interešu programmu, kas attiecas uz slovēņiem ārvalstīs, līdzveidošanu un piedāvāšanu;
7. viedokļu par atsevišķiem jautājumiem šajā jomā formulēšanu;
8. Slovēnijas Republikas Nacionālās asamblejas (parlamenta) informēšanu par vispārējām un konkrētām problēmām, ar kurām saskaras slovēņi kaimiņvalstīs un visā pasaulē;
9. rūpēšanos par "sarežģītājiem" Slovēnijas iedzīvotājiem ārzemēs, ņemot vērā viņu viedokļus un ieteikumus;
10. Slovēnijas Republikas diasporas politikas īstenošanas ārvalstīs monitorēšanu.

Likums paredz arī, ka Slovēnijas Republikas valdības birojs un Komisija attiecībām ar slovēņiem ārvalstīs informē viena otru par savu darbību, īstenojot sadarbību starp Slovēnijas Republiku un slovēņiem kaimiņvalstīs un visā pasaulē.

Uz jautājumu par to, ko Komisija dara un kā praktiski Komisija nodrošina diasporas interešu pārstāvniecību likumu pieņemšanā, aptaujātais eksperts norāda, ka viņi ir izpildvaras pārstāvji, tātad – viņi monitorē un uzrauga diasporas padomes (sk.zemāk) un to, kā tiek iztērēta no budžeta diasporai piešķirtā nauda. Komisijā tiek apspriesti dažādi problemātiskie jautājumi, īpaši slovēņu minoritātes tiesību ievērošana kaimiņvalstīs.

Ja Padomes vēlas ieviest kādas izmaiņas likumdošanā, tās vēršas pie Komisijas, jo tajā ir parlamenta pārstāvji, kam ir tieša pieeja un ietekme uz šiem jautājumiem. Pēc

eksperta domām, šī ir nozīmīgākā komisijas funkcija, jo citādi tās pārstāvji par diasporu zina maz un nav uzskatāmi par spēcīgu diasporas politikas elementu.

Likums paredz, ka ministrijas savā darbības jomā izveido kontaktus un attīsta sadarbību ar slovēņu organizācijām ārpus Slovēnijas. Šo ministriju darbību (sadarbību ar diasporu) koordinē Birojs. Ministrijām un citām valsts struktūrām ir pienākums informēt Biroju par viņu darbību sadarbības ar slovēņu diasporu jomā. Kompetento ministriju loma kā sadarbības partneriem ir noteikta šā likuma atsevišķās nodaļās, atsevišķos nozaru aktos un nolikumos.

Likums paredz, ka savu kompetenču un iespēju robežās ministrijas izveido kontaktus un attīsta sadarbību ar slovēņu organizācijām ārpus Slovēnijas Republikas, kā arī citām Slovēnijas Republikas valsts struktūrām, vietējām kopienām, valsts iestādēm, reliģiskajām kopienām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Tomēr, kā jau minēts, tas praksē īsti labi nestrādā. Tās ministrijas, kas ir ieinteresētas, pašas informē; ja ir jautājumi – nāk un prasa, bet ar citām sadarbības faktiski nav.

Slovēnijā darbojas divas padomes/ sekretariāti: Slovēņu ārvalstīs padome un Vispasaules slovēņu padome. Pirmā uztur kontaktus ar slovēņiem kaimiņvalstīs, otrā – ar slovēņiem visā pasaulē. Uz jautājumu par to, kāpēc nepieciešamas divas padomes, aptaujātais eksperts norāda, ka tās strādā ar dažādām problēmām. Slovēņu ārvalstīs padome strādā ar minoritāšu jautājumiem, kas bieži vien ir politiski, piemēram, ceļa zīmju izvietošana slovēņu valodā Austrijā. Vispasaules slovēņu padome nestrādā tik daudz ar politiskiem jautājumiem.

20.pantā aprakstīta **Slovēņu ārvalstīs/ kaimiņvalstīs padome** (The Council for Slovenes Abroad), kas ir Slovēnijas Republikas valdības pastāvīgais konsultatīvais orgāns. To veido Slovēnijas Republikas valsts institūciju un iestāžu, politisko organizāciju un pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvji Slovēnijā un kaimiņvalstīs. Slovēņu ārvalstīs padome sanāk vismaz divas reizes gadā. Tās locekļus apstiprina Slovēnijas Republikas premjerministrs, kurš arī sasauc Padomes sanāksmes. Slovēnijas Republikas premjerministrs ieceļ Slovēņu ārvalstīs padomē dažādu skaitu (2-4) pārstāvju no kaimiņvalstīm. Tomēr, kā norāda aptaujātais eksperts, šos pārstāvjus ierosina Padomes locekļi (diasporas organizāciju pārstāvji), balstoties uz kopienas ieteikumiem un balsojumu. Padomes pilnvaras ir pieci gadi. Individusus padomē var iecelt atkārtoti. Likumā atrunāts arī, ka, ja jaunā padome ārvalstīs netiek iecelta līdz

iepriekšējā punktā minēto pilnvaru beigām, pašreizējā padome turpina darbu, bet ne ilgāk kā sešus mēnešus. Administratīvos un tehniskos uzdevumus Slovēņu ārvalstīs padomei veic Birojs.

Slovēņu ārvalstīs padomes darbība un tās sastāvs daļā, kas attiecas uz Slovēnijas Republikas Padomes locekļiem, ir noteikts Slovēnijas Republikas valdības pieņemtajā reglamentā. Padomes locekļi – ārvalstīs dzīvojošie slovēņi - ierosina Slovēnijas Republikas premjerministram iecelt Slovēnijas vietējās kopienas kaimiņvalstīs reprezentējošu organizāciju.

Slovēņu ārvalstīs padome:

1. piedalās Slovēnijas Republikas politikas un stratēģiju, kas attiecas uz rūpēm par slovēņiem kaimiņvalstīs, izstrādē un īstenošanā;
2. konsultē Slovēnijas Republikas valdību un tās ministrijas to juridiskās kompetences ietvaros saistībā ar kaimiņvalstīs dzīvojošo slovēņu darbību un situāciju;
3. piedalās citu stratēģisko dokumentu un attīstības programmu sagatavošanā;
4. pauž viedokli par notikumiem, kas saistīti ar slovēņu darbību un stāvokli kaimiņvalstīs.

Uz jautājumu par to, kā tieši Padome piedalās politikas un stratēģiju izstrādē un īstenošanā, aptaujātais eksperts norāda, ka tikai konsultāciju veidā. Lēmumu jebkurā gadījumā pieņem valdība, izpilda ministrijas, NVO vai tml. Pēc atbildēm var noprast, ka konsultāciju process notiek samērā veiksmīgi. Jautājumu ministrijām ir daudz un diasporas pārstāvniecība Padomē ļauj sadzirdēt diasporas balsi. Kopumā Padome tiek vērtēta kā efektīva un tā darbojas jau 10 gadu. Komunikācija ar ministrijām lielākoties notiek ar e-pastu starpniecību, bet reizi gadā notiek sanāksme klātienē.

Padomē ir četru kaimiņvalstu pārstāvji, divi Slovēnijas NVO pārstāvji un vēl seši ministri no ministrijām, ar kurām diasporai ir ciešākā sadarbība: Ārlietu ministrija, Izglītības ministrija, Kultūras ministrija, Finanšu ministrija (jo pastāv nodokļu jautājumus), Ekonomikas ministrija un Zemkopības ministrija. Padome sanāk reizi gadā, un uz to var uzaicināt arī cilvēkus, kas nav Padomes biedri.

Likuma 22.pants, savukārt, apraksta citas institūcijas – **Slovēņu vispasaules padomes** (The Council for Slovenes around the world) būtību. Slovēņu vispasaules padome, tāpat

kā Slovēņu ārvalstīs padome, ir Slovēnijas Republikas valdības pastāvīgais konsultatīvais orgāns. To veido Slovēnijas Republikas valsts iestāžu, politisko organizāciju un pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvji gan Slovēnijā, gan ārvalstīs. Padome parasti sanāk reizi gadā. Padomes locekļus ieceļ Slovēnijas Republikas premjerministrs, kurš arī sasauca Padomi. Birojs veic administratīvos un tehniskos uzdevumus Slovēņu vispasaules padomei. Padomes mandāts ilgst piecus gadus. Pēc tam tiek iecelta jauna padome. Vienu personu var padomē iecelt vairākkārt. Tāpat kā Slovēņu ārvalstīs padomes gadījumā, ja jaunā padome nav iecelta līdz iepriekšējā punktā minēto pilnvaru beigām, pašreizējā Padome turpina darbu, bet ne ilgāk kā sešus mēnešus. Ir arī reglamenta procedūras, kas regulē konkrētu padomes locekļu pirmstermiņa atlaišanu vai aizvietošanu. Tās, kā arī Slovēņu vispasaules padomes darbs kopumā un padomes sastāvs, ir noteikts Slovēnijas Republikas valdības pieņemtajā reglamentā. Slovēņu vispasaules padomes locekļi ierosina Slovēnijas premjerministram iecelt vispasaules slovēņu grupu. Slovēnijas Republikas premjerministrs Padomē ieceļ:

1. četrus diasporas pārstāvjus, kas dzīvo Eiropas valstīs, no kuriem divus - no bijušās Dienvidslāvijas valstīm;
2. trīs diasporas pārstāvjus, kas dzīvo Dienvidamerikā, no kuriem divus Argentīnā dzīvojošos diasporas pārstāvjus;
3. trīs Slovēnijas pārstāvjus, kas dzīvo Ziemeļamerikā, no kuriem divus pārstāvjus, kas dzīvo Amerikas Savienotajās Valstīs, bet trešo - pārstāvi, kas dzīvo Kanādā;
4. divus Slovēnijas pārstāvjus, kas dzīvo Austrālijā;
5. un vienu Slovēnijas pārstāvi, kas dzīvo citās kontinentu valstīs.

Padomē papildus ir divi Slovēnijas NVO pārstāvji un vēl pieci ir ministri no ministrijām, ar kurām diasporai ir ciešākā sadarbība: Ārlietu ministrija, Izglītības ministrija, Kultūras ministrija, Finanšu ministrija (jo pastāv nodokļu jautājumus), kā arī Ekonomikas ministrija. Padomes priekšsēdētājs ir premjerministrs.

Likuma 23.pants nosaka, ka Slovēņu vispasaules padome piedalās Slovēnijas Republikas politikas un stratēģijas, kas attiecas uz rūpēm par slovēņiem visā pasaulē, izstrādē un īstenošanā. Taču, kā jau norādīts iepriekš, šai dalībai ir konsultatīvs raksturs.

Kā norāda aptaujātais eksperts, Vispasaules slovēņu padomē ir dažādu jomu atbildīgās personas – cilvēks, kas pārziņā arhīvus, kas atbild par ekonomikas jautājumiem, kultūru, izglītību utml. Tātad, sastāva ziņā Padomē ir divas paralēlas sistēmas: viena nodrošina indivīdu no dažādiem reģioniem pārstāvniecību (piem., divi cilvēki no Eiropas, viens no Amerikas utml.) un otra – dažādus atbildības laukus (ekonomika, kultūra, valoda). Šis iedalījums darbojas paralēli. Piemēram, ja kāds ir atbildīgs par Ameriku, viņš jebkurā gadījumā atbild par visām jomām Amerikā – kultūru, ekonomiku u.c. jomām.

Eksperts arī norāda, ka diasporas Padomes sadarbību cenšas veidot plašāku, ne tikai kultūras un valodas jomā, domājot arī par zināšanu pārnesi un saiknes veidošanu ar slovēņiem ārvalstīs - cenšas iesaistīt diasporas pārstāvjus darbā izglītībā, zinātnē un ekonomikā, kā arī piedāvājot savu viedokli par to, kā panākt, lai vairāk slovēņu gribētu atgriezties - nodokļi, ārvalstīs iegūtas izglītības atzīšana, u.c. Tomēr diemžēl eksperts neprecizē konkrētus mehānismus, kā tas tiek darīts.

Spānija

Spānijas diasporas likums “The Statute of Spanish citizenship abroad” stājies spēkā 2006.gadā. Viens no likuma mērķiem ir veicināt un atvieglot ārvalstīs dzīvojošo Spānijas pilsoņu līdzdalību. Likums paredz arī spāņu politisko tiesību stiprināšanu ārvalstīs, tostarp to, ka nepieciešami pasākumi, lai atvieglotu ārvalstīs dzīvojošo Spānijas pilsoņu iekļaušanu politisko partiju vēlēšanu sarakstos un dažādu politisko iespēju pārredzamību un publicitāti. 8. pants specifiski paredz ārvalstīs dzīvojošo spāņu tiesības uz informāciju. Tajā norādīts, ka spāņi ārzemēs ir tiesīgi iegūt informāciju par likumu un citu normu kopumu, kas veido Spānijas tiesību sistēmu, un jo īpaši par likumiem, kas ietekmē viņu tiesības un intereses. Likumā norādīta nepieciešamība Spānijas valsts pārvaldei vairāk izmantot jaunās tehnoloģijas, uzlabojot informācijas pieejamību un izmantošanu starp Spānijas pilsoņiem ārvalstīs.

Likumā norādīts arī, ka valsts veicina ārvalstīs dzīvojošo spāņu apvienošanās organizācijās, īpaši uzsverot diasporas jauniešus un nepieciešamību iesaistīt arī citu tautību cilvēkus, turklāt nodrošinot dzimumu līdztiesību. Likums paredz arī to, ka valsts atbalstīs ne vien diasporas, bet arī Spānijas repatriantu/ remigrantu apvienības Spānijā, kuru mērķis ir informācija, konsultācijas un orientācija uz atgriešanos un to apvienības,

kā arī tās iniciatīvas, kuras migranti uzskata par nepieciešamām viņu veiksmīgai integrācijai.

9. pants nosaka diasporas tiesības piedalīties emigrantu konsultatīvajās struktūrās. Ārvalstīs dzīvojošie spāņi ir tiesīgi piedalīties jautājumos, kas uz viņiem attiecas, risināšanā, izmantojot Spānijas iedzīvotāju padomes un Spānijas pilsoņu ārvalstīs ģenerālpadomi vai līdzvērtīgas autonomo apgabalu padomes. Tāpat viņiem saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktiem ir tiesības piedalīties, vienlīdzīgi ar pārējiem spāņiem, esošajās valsts pārvaldes struktūrās un izmantot līdzdalības mehānismus.

Jau kopš 1987.gada Spānijā darbojas **Spānijas pilsoņu ārvalstīs ģenerālpadome** (El Consejo General de la Ciudadanía Española en el Exterior) - padomdevēja institūcija, kas ir piesaistīta Darba un sociālo lietu ministrijai caur Migrācijas ģenerāldirektorātu un Imigrācijas un emigrācijas ģenerālsekretariātu. Padomes uzdevums ir nodrošināt ārvalstīs dzīvojošo spāņu tiesības efektīvi piedalīties tos skarošo jautājumu risināšanā un veicināt valsts pārvaldes iestāžu sadarbību jautājumos, kas saistīti ar Spānijas pilsoņiem ārvalstīs un atgriešanās veicināšanu¹. Vairāk informācijas par padomi pieejams [Padomes mājas lapā](#).

Padomes ievēlēšanu, sastāvu un darbību regulē īpaši [noteikumi](#). Padomē ir :

- a) priekšsēdētājs,
- b) divi priekšsēdētāja vietnieki (Imigrācijas un emigrācijas ģenerālsekretārs un Ārlietu ministrijas sekretāra palīgs),
- c) sekretārs (Emigrācijas ģenerāldirektorāta priekšsēdētājs),
- d) līdz 43 Spānijas iedzīvotāju padomju ārzemēs (CRE) pārstāvji², kas ievēlēti atbilstoši spāņu diasporas apjomam valstī (nosaka Darba un sociālo lietu ministrija),
- e) 8 pārstāvji, kurus ieceļ lielākās uzņēmēju un arodbiedrību organizācijas,
- f) 8 pārstāvji, kurus ieceļ lielākās Spānijas asociāciju apvienības (vismaz divi no jauniešu un/vai sieviešu asociācijām),
- g) reģionālie pārstāvji, kurus ieceļ katrs autonomais reģions (17 kopienas) un Seūtas un Meliļas autonomās pilsētas un

¹ Jāatzīmē, ka likumā ļoti spēcīgi uzsvērta atgriešanās veicināšana un organizācijas, kas ar šiem jautājumiem nodarbojas.

² Vienlaikus pārstāvjiem, tiek ievēlēti arī alternatīvie pārstāvji, kas nepieciešamības gadījumā tos var aizvietot.

- h) pārstāvji, kurus ieceļ sekojošu ministriju departamenti: Tieslietu, Ekonomikas un finanšu, Iekšlietu, Izglītības, Veselības, sociālās politikas un līdztiesības, Zinātnes un inovāciju ministrija.

Tātad, kopumā Padomē ir gandrīz 90 biedru. Pateicoties padomes struktūrai, tā atver sadarbības kanālus ar spāņu līdzdalības struktūrām/vienībām, kas darbojas Spānijas autonomajos reģionos. Likuma 14.pantā īpaši norādīts, ka arī arodbiedrības un uzņēmēju organizācijas piedalīsies jautājumu risināšanā, kas ietekmē emigrantu un repatriantu interešu pārstāvību un aizstāvību, un, atbilstoši noteikumiem, piedalīsies struktūrās, kas pārstāv emigrantus. Tātad – tiek uzsvērta sadarbība arī ar vietējām NVO.

Padomes mandāts ilgst četrus gadus. Padome darbojas pilnā sastāvā un komitejās:

- a) Izglītības, kultūras un sporta komiteja;
- b) Sociālo un darba jautājumu komiteja;
- c) Pilsonisko tiesību un līdzdalības komiteja;
- d) Jauniešu un sieviešu komiteja.

Katrā komitejā ir vismaz 10 cilvēku, un to priekšsēdētāju ievēl ar vienkāršu balsu vairākumu. Sekretārs pēc priekšsēdētāja pieprasījuma vai atkarībā no apstākļiem komitejās var iecelt vienu vai vairākas personas - ekspertus to zināšanu vai pieredzes dēļ, lai viņi piedalītos kā eksperti valdes sanāksmēs un komitejās.

Ģenerālpadome katru gadu rīko vismaz vienu kārtējo plenārsēdi, un ārkārtas sesijas, kuras priekšsēdētājs uzskata par nepieciešamām, vai nu pēc savas iniciatīvas, vai arī ko ierosina vismaz piecdesmit procenti no padomes locekļiem. Padomes sekretārs, saņemot prezidenta piekrišanu, var nosūtīt uzaicinājumus apmeklēt Padomes sanāksmes. Noteikumos ļoti detalizēti aprakstīta sēžu norise un padomes funkcionēšana kopumā. Padomē tiek izveidota Pastāvīgā komiteja, kas veic koordinācijas uzdevumus pēc plenārsēžu sesijas. Pastāvīgā komisija sastāv no Padomes priekšsēdētāja, priekšsēdētāja deleģēto komiteju pārstāvjiem un vēl trīs plenārsēdē ievēlētiem pārstāvjiem.

Likumā precizētas sekojošas Ģenerālpadomes pilnvaras. Tā:

- a) veic vai pieprasa pētījumus par problēmām, kas ietekmē Spānijas pilsoņus ārvalstīs;

- b) formulē priekšlikumus un ieteikumus saistībā ar politiku, kas vērsta uz Spānijas pilsoņu tiesību ievērošanu ārvalstīs, uz diasporas politikas mērķiem un īstenošanu ;
- c) ir informēta par administrācijas kompetento iestāžu darbību jautājumos, kas saistīti ar Spānijas pilsoņiem ārvalstīs un to atgriešanos ;
- d) zina un laicīgi komentē likumprojektus, rīkojumu projektus un projektus, kas attiecas uz šādiem jautājumiem, viņu kompetences ietvaros: pilsoņu tiesībām, darba tiesībām un sociālo, izglītības un kultūras aizsardzību, ar nosacījumu, ka tie tieši ietekmē spāņus ārzemēs ;
- e) apstiprina valdes darbības noteikumus.

Uzsākot pilnvaru periodu, Spānijas pilsoņu ārvalstīs ģenerālpadome izvēlas savus pārstāvjus dažādās oficiālajās iestādēs. Pastāvīgā komiteja reizi gadā apkopo ieteikumus un izplata tos. Tāpat tā izplata ziņojumus, kas saņemti no valsts pārvaldes iestādēm. Priekšlikumi, ieteikumi, ziņojumi vai vienošanās, kurus Padome iesniedz valdībai, tiek nosūtīti caur Darba un sociālo lietu ministriju. Reizi gadā Padome pieprasa tikt uzklausīta parlamenta kompetentajās komisijās, lai informētu par ārvalstīs dzīvojošo spāņu situāciju un tiem aktuālajiem jautājumiem.

Likums paredz, ka valsts nodrošina Spānijas pilsoņu ārvalstīs ģenerālpadomi ar atbilstošiem līdzekļiem, lai tā varētu veikt tai uzticētās funkcijas. Atalgojums tiek nodrošināts Padomes locekļiem par dalību plenārsēdēs, komisijās un citās sanāksmēs, kā arī komandējumiem un Padomes locekļu vēlēšanu organizēšanai. Migrācijas ģenerālpadomes pārstāvis (padomes sekretārs) aprēķina un nosauc summu, kāda nepieciešama Padomes funkcionēšanai.

Likums papildus paredz **Spānijas iedzīvotāju padomes (CRE)** - konsultatīvās struktūras, kas piesaistītas Spānijas konsulārajām pārstāvniecībām ārvalstīs, kuru sastāvu, izvēli un darbības režīmu regulē īpaši [noteikumi](#). Arī tās darbojas jau no 1987.gada, izveidotas ar Karalisko dekrētu Nr. 1339/1987 par ārzemēs dzīvojošo spāņu institucionālās līdzdalības kanāliem. Vairāk informācijas par padomēm pieejams [mājas lapā](#). Tajā detalizēti aprakstītas dažādas iespējas spāņiem ārvalstīs politiski iesaistīties, likumdošanas akti, tiesības, konsulārie pakalpojumi utml., t.sk. iespējas kļūt par Spānijas iedzīvotāju padomes locekli.

Padomes savu darbību veic civiltiesību un darba tiesību, izglītības, sociālās un kultūras jomā, atbalstot spāņu kopienu un viņu politisko līdzdalību Spānijā. Pēc pēdējām vēlēšanām 2016.gadā, padomes ir nodibinātas kopumā ap 40 konsulārajos apgabalos 27 valstīs. Pārstāvēti apgabali, kuros ir vairāk nekā 1200 Spānijas pilsoņu, ar 1-4 apgabaliem no vienas valsts (atkarībā no diasporas apjoma).

Likums paredz sekojošas Spānijas iedzīvotāju padomes funkcijas. Tās:

- f) nodrošina saikni starp spāņu kopienām ārzemēs un attiecīgajiem konsulārajiem birojiem ;
- g) apspriež un iesaka konsulārajām pārstāvniecībām pasākumus, kas saistīti ar viņu konsulārajām funkcijām un kas veicinātu to uzlabošanu ;
- h) konsultē un informē konsulārās pārstāvniecības par jautājumiem, kas ietekmē Spānijas sabiedrību ;
- i) izplata informāciju spāņu kopienā par atbalstu, ko nodrošina valsts pārvaldes iestādes spāņiem, kuri dzīvo grūtos apstākļos ;
- j) sadarbojas ar konsulāro pārstāvniecību vai citām Spānijas vai vietējām iestādēm, lai piešķirtu lielāku institucionālo raksturu tām darbībām, kuras izstrādātas ārvalstīs dzīvojošo spāņu labā ;
- k) sadarbojas ar konsulāro pārstāvniecību Spānijas vēlēšanu procesos ;
- l) likumā noteiktajā veidā piedalās subsīdiju un dotāciju piešķiršanas procedūrā spāņiem ārvalstīs.

CRE tiek ievēlēti ar vēlēšanu palīdzību, iesaistoties Spānijas pārstāvniecībām un organizējot atsevišķu vēlēšanu komisiju. Lai kļūtu par kandidātu, divu mēnešu laikā pēc uzsaukuma jānodrošina noteikts skaits atbalstītāju (pilsoņu) parakstu (atkarībā no apgabala lieluma – 50-100 paraksti, turklāt viens pilsonis var atbalstīt tikai vienu kandidātu). Balsojums ir aizklāts - tiešs vai attālināts (pa pastu, iepriekš informējot pārstāvniecību). Balsošana notiek vienā dienā, 30-40 dienu laikā pēc kandidātu sarakstu apstiprināšanas. Tiek izmantota proporcionālā sistēma, vadoties pēc konkrētajā apgabalā dzīvojošo spāņu skaita. Attiecīgi, iedzīvotāju padomes sastāv no 7, 11 vai 15 cilvēkiem. Padomes locekļu pilnvaru periods – četri gadi, un tos var ievēlēt arī atkārtoti. Pirmajā kopsapulcē (ne vairāk kā 30 dienas pēc vēlēšanām, CRE ievēl no tās locekļiem ar absolūto vairākumu tā priekšsēdētāju, kurš ieceļ sekretāru. Pēc tam CRE tiek vismaz reizi četros mēnešos, kad to sasauc priekšsēdētājs pēc viņa iniciatīvas vai pēc trīs locekļu vai konsulārā biroja vadītāja pieprasījuma. Pašreizējie noteikumi

neparedz iespēju, ka CRE ir pastāvīgs birojs. Kaut arī CRE darbība netiek finansiāli atlīdzināta, Ārlietu ministrija savā budžetā katru gadu apstiprina CRE darbības izdevumu budžetu to funkciju nodrošināšanai, piem., telpu nomai, ceļa izdevumiem, izmitināšanai un uzturēšanai, sakariem un materiāliem, kas nav inventārs; Tāpat, ja CRE to pieprasa, var nodrošināt datoriekārtu.

Jāmin arī Migrācijas ģenerāldirektorāts (Dirección General de Migraciones). Direktorāts ir Nodarbinātības un sociālās aizsardzības ministrijas pakļautībā, un viens no tā pienākumiem ir atbalsta programmu spāņiem ārvalstīs un remigrantiem izstrāde un koordinēšana, taču tas nodarbojas ar migrācijas jautājumiem kopumā, t.sk. tiem, kas skar imigrantus.

Īrija

Diasporas lietu pārvaldību koordinē Īru ārzemēs nodaļa (Irish Abroad Unit) Dublinā, un to veic diasporas ministrs un visas Īrijas vēstniecības un konsulāti. Plašāka informācija par nodaļas darbu un notikumiem atrodama arī tīmekļa vietnē Global Irish website. Arvien vairāk darbs ar diasporu kļūst par dalītu dažādu valsts iestāžu un departamentu atbildību.

Konsultācijas ar diasporu Īrijā vispirms jau notiek dažādu forumu veidā. Piemēram, Vispasaules Īru ekonomikas forums nosedz jautājumus no jauniešu bezdarba, sporta un tūrisma līdz lauksaimniecībai un novecosanās jautājumiem. 2013.gada foruma galvenais mērķis bija sniegt zināšanas nacionālās politikas attīstībai, lai nodrošinātu ekonomikas atlabšanu un virkne rekomendāciju tieši noveda pie Nodarbinātības rīcības plāna 2014.

Pēc pirmā Vispasaules Īru ekonomikas foruma 2009. gadā pēc dalībnieku ierosinājuma tika izveidots pastāvīgs globālais īru tīkls (Global Irish Network), kurā pašlaik ietilpst vairāk nekā 350 pieredzējušu uzņēmēju un ietekmīgu cilvēku aptuveni 40 valstīs, kas ir no dažādām jomām un nodrošina Īriju ar vērtīgu starptautisku pieredzi. Tīklu koordinē Īru ārvalstīs vienības sekretariāts Ārlietu un tirdzniecības departamentā, un vēstniekiem ir galvenā loma sakaru nodrošināšanā ar biedriem, kas atrodas to atbildības zonā. 2011.gadā izveidota Globālā Īru tīkla konsultatīvā padome, kurā ir diasporas uzņēmēji un augsta līmeņa amatpersonas uzņēmumos dažādās valstīs. Tīkls cieši sadarbojas ar valdību un valsts aģentūrām, veicinot Īrijas ekonomisko, kultūras un tūrisma attīstību galvenajos tirgos. Tīkls cieši sadarbojas ar vēstniecībām, konsulātiem

un valsts aģentūru birojiem ārvalstīs, kā arī veic padomdevēja un veicināšanas lomu, lai palīdzētu īstenot konkrētas iniciatīvas, tostarp Vispasaules Īrijas ekonomikas forums, Globālās Īrijas kontaktinformācijas programma un ID2015. Kopš 2009.gada notikuši jau četri forumi.

Jāmin arī Vispasaules īru pilsoniskais forums (Global Irish Civic Forum). Pirmais forums notika 2015.gadā, otrais -2017.gadā, un tajā piedalījās vairāk nekā 150 organizāciju, kas veic darbu ar diasporu. Forums bija iespēja tām ne vien apmainīties ar pieredzi savā starpā, bet arī nodrošināt dialogu ar valsti. Tēmas ietvēra problēmas, ar ko saskaras Īrijas emigranti, tīklošanās jautājumus, atbalstu diasporas garīgajai labklājībai un palīdzību Īrijas emigrantiem, kas vēlas atgriezties Īrijā. Notika gan paneļdiskusijas, gan darba grupas, gan tīklošanās pasākumi.

Kopš 2015.gada Diasporas lietu ministrs vada jaunu starpnozaru **komisiju ģriem ārzemēs** (Committee on the Irish Abroad), kurā piedalās atbildīgās valsts institūcijas un, pēc vajadzības īru vēstniecības un konsulāti, lai nodrošinātu, ka valdība darbojas saskaņoti, lai realizētu diasporas stratēģijas mērķus. Komitejas darbība ietver jautājumu apspriešanu un risināšanu, kas skar ārvalstīs dzīvojošos īrus un tos, kuri meklē iespēju atgriezties. Šī komiteja tiek sasaukta reizi ceturksnī un periodiski ziņo valdībai par progresu. Komiteja ik pa diviem gadiem pārrauga diasporas politikas īstenošanu. Komitejā ir iesaistītas sekojošas ministrijas: Lauksaimniecības, pārtikas un jūras lietu, Mākslas un kultūras mantojuma, Bērnu un jaunatnes lietu, Komunikāciju, enerģijas un dabas resursu, Aizsardzības, Izglītības un prasmju, Vides, ekoloģijas un vietējās pašpārvaldes, Finanšu, Ārlietu un tirdzniecības, Veselības, Nodarbinātības, uzņēmējdarbības un inovāciju, Tieslietu un līdztiesības, Sociālās aizsardzības, Taoiseach, Transporta, tūrisma un sporta, kā arī Sabiedrisko darbu birojs, Ieņēmumu birojs, un dažādas aģentūras (Bord Bia, Enterprise Ireland, IDA Ireland, Science Foundation Ireland, Tourism Ireland). Diasporas organizācijas nav komitejas biedri, bet tiek pieaicinātas prezentēt savus secinājumus un viedokli – piemēram, nesēn, par šķēršļiem, kas apgrūrina atgriešanos. Komiteja vairāk atgādina darba grupu, kas apspriež aktuālos jautājumus un iespējas ministrijām sadarboties konkrētu praktisku problēmu risināšanā.

Diasporas lietu ministram ir būtiska loma komunikācijas ar diasporu uzturēšanā, lai izteiktu ārvalstīs dzīvojošo īru viedokli valdībai un valdības atbildi ģriem ārvalstīs. Detalizētāk Īrijas diasporas politika aprakstīta [šeit](#).

Citas valstis

Viens no labākajiem un visaptverošākajiem diasporas politiskās pārstāvniecības piemēriem, kā norāda aptaujātie eksperti, varētu būt Francija, taču Francijas situācija un Francijas diaspora ir ļoti specifiska tādēļ šajā ziņojumā nav aplūkota. Līdzīgi līdzdalības mehānismi ir arī Eiropas Dienvidvalstīs – Itālijā, Portugālē un Spānijā (šeit aprakstīts Spānijas gadījums).

Slovākijas diasporas likums paredz Ārvalstīs dzīvojoši slovāku biroju. Tā ir valsts institūcija, kas koordinē un īsteno diasporas politiku, un kas sadarbojas ar diasporas organizācijām, taču precīzi sadarbības vai konsultatīvie mehānismi likumā nav aprakstīti.

Rumānijā ir Ārvalstīs dzīvojošo rumāņu kongress, kas regulāri sanāk kopā, un Ārvalstīs dzīvojošo rumāņu padome, kas sniedz konsultācijas un palīdzību kompetentajām valsts iestādēm, ar kurām tā sadarbojas Rumānijas kopienām izstrādāto programmu īstenošanā. Diemžēl precīzi sadarbības mehānismi likumā nav aprakstīti.

Atziņas no intervijām ar Latvijas ekspertiem

Līdzšinējās sadarbības un diasporas politiskās ietekmes mehānismu vērtējums

Kopumā līdzšinējās sadarbības un diasporas politiskās ietekmes mehānismi tiek vērtēti pozitīvi. No ekspertu puses tiek novērtēts tas, ka pēdējos pāris gadus par šiem jautājumiem aktīvi sākuši runāt arī politiskā līmenī. Kā skaidrojums tam tiek minēts fakts, ka Latvijas diaspora pieaug gan Eiropā, gan citur pasaulē. Tāpat arī tiek uzslavēta dažādo līdz šim īstenoto mehānismu (darba grupas, konferences u.c.) nozīme, kas aktualizējusi diasporas un remigrācijas jautājumus. *“Valsts, iespējams, ir sapratusi diasporas nozīmi nacionālo jautājumu uzturēšanā.” (NVO pārstāvis)*

Kā norādīja viens no NVO pārstāvjiem, vērtējumā ir jāiekļauj abu pušu savstarpējo mijiedarbi:

“No vienas puses, diasporas spēju definēt savas prasības, bet no otras puses – valsts spēju ieklausīties un rīkoties. Un abas puses vēl ir pilnveidojamas. Pie tam diasporas pārstāvniecība ir nesens process, jo pirms tam diasporas jautājumi saistījās ar latvietības uzturēšanu, kultūras un izglītības jautājumiem.

Un arī, piemēram, sadarbībā ar Amerikas trimdas diasporu notika darbs Latvijas interešu aizstāvībā, nevis diasporas interešu ievērošanā.”

Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem norādīja uz Pasaules Brīvo Latviešu Apvienības (turpmāk – PBLA) piemēru, sakot, ka PBLA nekad nav bijusi kā “diasporas lobija” organizācija, kas ir vērtējams ļoti augstu. Kā tika norādīts, PBLA drīzāk ir organizācija, kas centās sniegt savu ieguldījumu valstij, izmantojot savus cilvēkresursus.

Runājot par diasporas pārstāvniecību, vairākums ekspertu uzskatīja, ka tā ir bijusi pārstāvēta labi, par piemēru sniedzot PBLA un Eiropas latviešu apvienības (turpmāk – ELA) darbību diasporas interešu pārstāvniecībā. Kā norādīja viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem, šī pārstāvniecība ir bijusi labi organizēta. PBLA darbību pozitīvi novērtēja visi eksperti. Tomēr tika arī norādīts tāds kā dalījums pašas diasporas iekšienē, kas iedalā latviešus ārzemēs “vecajā diasporā” (pārsvarā, trimdas latvieši) un “jaunajā diasporā” (pēdējos gados, visbiežāk ekonomisku iemeslu dēļ emigrējušie).

“Cik esmu informēts, tad sarunās ar valsti diasporas pārstāvēšana bija PBLA uzdevums. Un tieši amerikāņu “vecās diasporas” vārds valdībai tika nodots caur šo organizāciju. Citi oficiāli avoti, manuprāt, nav īsti bijuši... Izņemot, ja kāds indivīds pats uzņemas kaut ko darīt.” (NVO pārstāvis)

Eksperti vairākkārt uzsvēra, ka diasporas ir dažādas – gan vēsturiskā griezumā, gan pēc ģeogrāfiskā pārklājuma. Un tāpēc arvien būtiskāka kļūst ELA darbība. Viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka ELA vairāk strādā ar nesen izbraukušajiem latviešiem, jo pēdējā laika emigrācija notiek tieši uz Eiropu.

“Lielākā daļa Latvijas diasporas šobrīd ir Eiropā, un tie akcenti pārmainās – tie vairs nav trimda, bet tie ir jaunizbraukušie.” (Valsts pārvaldes pārstāvis)

Arī pēc viena no NVO pārstāvju domām, ir labi attīstīta “vecās diasporas” interešu pārstāvniecība, jo tas jau ir vēsturiski izveidojies mehānisms, kur ir zināmi iesaistījušies cilvēki un skaidri identificēti nepieciešamie mehānismi. Grūtāk ir “jaunai diasporai”, taču nav skaidrs, cik daudziem no viņiem vispār ir vēlme, lai viņu intereses tiktu pārstāvētas.

Tika norādīts, ka laba saikne ir izveidojusies tieši ar jauniešiem. Tika arī vairākas reizes pieminēta biedrība *Ar pasaules pieredzi Latvijā*, kas aizvien vairāk apkopo un popularizē veiksmes stāstus par atgriešanās pieredzi Latvijā, iesaistot biedrus gan Latvijā, gan ārzemēs. Kā skaidroja viens no NVO pārstāvjiem: “Šī organizācija ir

izveidojusies ļoti dabiski, un tā apkopo pozitīvo pieredzi, ka var dzīvot, pelnīt un būt laimīgs Latvijā.”

Vairāki eksperti norādīja, ka ļoti būtiski ir, lai pati diaspora spētu definēt savas intereses. Definējot savas intereses diaspora sniegs valdībai informāciju, ar kuru strādāt, uz kuru reaģēt.

Vairāki eksperti norādīja uz to, ka diasporas jautājumi ir horizontāli. Un tas dažreiz rada arī problēmas. Tas ir bijis par iemeslu līdzšinējās diasporas politikas sadrumstalotībai.

Viens no NVO pārstāvjiem kā trūkumu norādīja faktu, ka nav pastāvīga finansējuma vismaz pamatlietām, kas attiecas uz diasporu. Tā rezultātā katru gadu ir jāraksta projekti par lietām, kas jau sen pastāv – piemēram, vasaras vidusskolas (kas tiek organizētas jau vairāk nekā 30 gadus), digitālā latviešu valodas apguve u.c. Un kamēr šis finansējums nav iestrādāts pamatbudžetā, tas viss aizņem ļoti daudz laika un arī spēka. Tika izteikta cerība, ka likumā šīs lietas beidzot tiks atrunātas.

Cits NVO pārstāvis norāda: *“Ir jāpieslēdz klāt budžets. Mēs vairs nevaram iet ar deklaratīviem paziņojumiem. Mums ir aizsardzības politika ar aizsardzības budžetu, ir izglītības politika ar izglītības budžetu. Tad diasporas politikai ir jābūt diasporas budžetam.”*

Tomēr pozitīvi tika novērtēta Ārlietu ministrijas pieeja finansējuma sadalei projektiem, kas ir ar labu regularitāti un nav ar lieku birokrātisku slogu, grūtiem kritērijiem. *“Ir tā sajūta, ka ministrija Tev uzticas.”* (NVO pārstāvis)

Ja runā pa iespējamajām neveiksmēm, tad viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem norādīja, ka *“viena no neskaidrākajām lietām... bet tas ir bijis objektīvu iemeslu dēļ... ir bijusi remigrācijas politika – kādā veidā un ko tieši definēt. Man liekas, ka nav pareizi piedāvāt kaut kādus soļus, kas radītu priekšrocības ārzemēs dzīvojošajiem ieprertīm tiem, kas dzīvo šeit. Bet ir skaidrs, ka ir jāsakārto acīmredzamās lietas. Tas, lai bērni atgriežoties varētu viegli iekļauties skolās vai bērnudārzos. Tas, lai būtu skaidri visi sociālie pakalpojumi un iespējas. Un, manuprāt, lielākā problēma bija tādas mērķtiecīgas informācijas neesamība – ka cilvēks sev ērtā un saprotamā veidā nevar atrast informāciju par Latviju.”*

Ierosinājumi efektīvākai diasporas interešu pārstāvēšanai

Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem norādīja, ka drīz beigsies kārtējais plānošanas periods, pēc kura zīmīgi samazināsies Eiropas Savienības finansiālais atbalsts Latvijai. Tas nozīmē, ka daudzas pamatfunkcijas, kuras iepriekš tika sponsorētas no dažādiem struktūrfondiem, būs jāsponsorē no valsts budžeta, radot bažas par to, vai diasporas politika atkal netiks nolikta otrajā plānā. Tāpēc jau ir jāsāk izstrādāt mehānismus, kas spētu piesaistīt finansiālo atbalstu diasporas politikas īstenošanai arī turpmāk.

“Ir jautājums, cik tiem diasporas cilvēkiem ir svarīgi uzturēt kontaktus, jo jau no paša sākuma ir bijis iemesls, kāpēc viņi ir braukuši prom. Kaut arī laikam tie, kuri ir bijuši trimdā, jūtas citādi, un viņi saites uzturēs, viņi vēlas kaut ko palīdzēt.” (NVO pārstāvis)

Tas ir jautājums par diasporas daudzveidīgo struktūru un attieksmēm. Eksperti secināja, ka mūsdienās veidojas jauna tendence diasporas sastāvā. Jaunajā diasporā veidojas dažādas kopienas pēc nodarbinātības statusa – bezdarbnieki, mazkvalificētu darbu strādnieki, studenti, ārsti, diplomāti. Var saprast, ka katrai šai grupai ir savas intereses. Vienai grupai lielākā interese būtu nodrošināt savu ekonomisko labklājību, citiem būtu interese socializēties, bet vēl citiem – uzturēt saikni ar Latviju un veidot zināšanu pārneses tīklus.

Kā norādīja viens no NVO pārstāvjiem, “vēl joprojām trūkst tādu plašāku, leģitimizētu instrumentu, ar kuru palīdzību diaspora definē, kas ir viņas intereses. Viens ir diasporas organizācijas, kuras sāk šajā virzienā domāt. Otrais būtu tiešās formas, kādās cilvēki var paust savas intereses un aizstāvēt tās. Un šādas platformas līdz šim nav bijis... Ir bijusi, piemēram, Kultūras ministrijas konference, bet tēmas tika noteiktas no organizatoru puses...”

Viens no NVO pārstāvjiem arī norādīja, ka ir nepieciešams noskaidrot, kāda ir diasporas organizāciju formālā loma un kāda tām būtu piešķirama vai nepiešķirama. Šajā gadījumā būtu jānosaka viena ministrija, kas uzņemtos “pārresorisko atbildību” par nozaru jautājumiem.

Kā norādīja viens no NVO pārstāvjiem, ir nepieciešama leģitīma forma, kā diasporas jumta organizācijām iesaistīties lēmumu pieņemšanā. Līdz šim tā ir bijusi diasporas darba grupa. Padome būtu nākamais iesaistes līmenis, jo “esošās darba grupas darbs bija atkarīgs no cilvēka, kas to vada. Tāpat arī ierašanās uz to bija brīvprātīga. Bet

lēmumi, kas tika pieņemti, nebija likumdošanai saistoši. Ja darba grupas nolikumā ir atrunāts, ka ir jātiekas vismaz četras reizes gadā, tad pagājušajā gadā tikšanās bija laikam trīs... Un arī sapulču beigās netiek pieņemti konkrēti lēmumi – tā ir kā tāda situācijas konstatēšana, nevis lēmums par turpmāko darbību.”

No NVO pārstāvja ir izskanējis arī viedoklis par to, ka iespējams būtu jāpiešķir augstāks statuss PBLA, aktīvāk iesaistot viņus dažādos procesos, oficiāli saistot to ar, piemēram, Ekonomikas ministriju.

Liela daļa respondentu norādīja uz vēstniecību lielo nozīmi, “kurām nevajadzētu būt tikai vietai, kur saņemt pasi. Tiem būtu jābūt valsts satelītiem, kuri ir arī kultūras un ekonomiskie centri.” (NVO pārstāvis)

Tika aizrādīts, ka Austrālijā, kur ir liela latviešu diaspora, nav Latvijas vēstniecības. Radās jautājums, kāpēc vēl joprojām šī situācija nav atrisināta par labu tur mītošai latviešu diasporai.

Viens no NVO pārstāvjiem ierosināja atjaunot iepriekš īstenotu praksi sadarboties ar citu valstu universitātēm, kurās studē mūsu valsts jaunieši. Atjaunojot šo praksi, tiktu attīstīta Latvijas kā valsts iespējas apzināt sev piederīgos konkrētajās pilsētās, kā arī studentiem (un iespējams mācību spēkiem) sniegtu iespēju socializēties ar saviem tautiešiem akadēmiskā vidē.

Divi valsts pārvaldes pārstāvji akcentēja pašvaldību nozīmi darbā ar diasporu un tās interešu pārstāvniecību. Pašvaldības varētu būt nākamais tuvākais tīkls pēc ģimenes un draugiem, kas varētu uzturēt attiecības ar aizbraukušo personu. Šī saišu uzturēšana arī būtu nozīmīga, kad cilvēks plānotu atgriezties atpakaļ. Pašvaldības varētu būt tuvākās valstiskās vienības, kas uztur informatīvo komunikāciju ar aizbraukušo, kā arī varētu būt pirmā institūcija, pie kuras cilvēks vēršas, ja ir nolēmis atgriezties.

Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem norādīja, ka ir nepieciešams atbalsts no pašas Latvijas sabiedrības. Šis atbalsts ir domāts tieši emocionālā līmenī, palīdzot integrēties cilvēkiem, kuri tikko atgriezušies Latvijā. Tika izteikts viedoklis, ka tomēr Latvijas sabiedrībā vēl joprojām ir novērojama neiecietība pret svešajiem – pat, ja tas ir remigrējis Latvijas valstspiederīgais. Par piemēru tika minēti gadījumi, kad pret remigrantiem vai cilvēkiem, kuri plāno atgriezties Latvijā, ir novērotas kaut kādā veidā diskriminējošas darbības vai apvainojumi. Tāpēc eksperts secina: *“Jo mūsu sabiedrība būs tolerantāka, jo cilvēkiem būs vieglāk atgriezties.”*

Risinājumi organizācijās nepārstāvēto diasporas pārstāvju iesaistei un interešu pārstāvībai

Kā liecina pētījumi, diasporas organizācijās šobrīd iesaistījusies tikai neliela daļa diasporas pārstāvju. Līdzīgi kā sabiedrība kopumā, diasporas pārstāvji biežāk izvēlas individualizētas un spontānas iesaistes formas. Daļa iesaistījusies dažādās mākslinieciskās pašdarbības grupās un kopās un neformālās interešu grupās, kur pulcējas Latvijas izcelsmes cilvēki, bet kas ne vienmēr saistītas ar diasporas organizācijām.

Kopumā viens eksperts secināja, ka ir nepieciešams domāt par risinājumiem organizācijās nepārstāvēto diasporas pārstāvju iesaistei un interešu pārstāvībai, bet citi secināja, ka tas nav nepieciešams. Jau domājot par interešu aizstāvību, tika arī aizskarts jautājums par to, vai patiesi ir jācenšas šo interešu pārstāvību nodrošināt.

“Ir dažādi cilvēki, un ir jāpieņem šī dažādība. Tas nozīmē, ka 100% visus aktīvus nepadārīsi, un arī nevajag. Tie, kas gribēs, tie ies un darbosies. Un tāpēc ir jautājums, kādā veidā sasniegt un apvienot tos, kas grib darboties.” (Valsts pārvaldes pārstāvis)

Kā dažādība tiek norādīta cilvēku dažādā sociālā un profesionālā piederība, jo, kā norāda viens no NVO pārstāvjiem, it īpaši “jauno diasporu” veido visdažādākie cilvēki – sākot no bezdarbniekiem un beidzot ar uzņēmējiem un diplomātiem. *“Un, ja Tu uz kopīgu pasākumu aicini gan cilvēku, kas strādā gaļas cehā, gan bankā... Šie cilvēki pat Latvijā visticamāk nesatiktos. Līdz ar to tas sanāk nedaudz māksloti un dīvaini.”*

Izskanēja viedoklis, ka iespējams vajadzētu diferencēt, kuras latviešu diasporas daļas iesaistei tiktu pievērsta pastiprinātāka uzmanība. Kā minēja viens no NVO pārstāvjiem, būtu vērtīgāk meklēt saites ar profesionāļiem – tiem, kuri spētu sniegt kādu atdevi Latvijai. Tādā veidā tiktu veidotas savstarpēji izdevīgas attiecības, kur abas puses būtu ieguvējas.

Viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka diasporas latvieši ir pat aktīvāki nekā Latvijā dzīvojošie latvieši. *“Ir jāatceras, ka līdzdalība ir kļuvusi daudz plūstošāka. Un mēs dzīvojam zibakciju, nevis partiju un biedrību laikmetā... Un arī pētījumi rāda, ka aktivitāte ir diezgan liela. Pētījumi rāda, ka vienaldzība nav raksturīga diasporai. Jautājums ir, cik tās ir efektīvas.”*

Ir ieteikums vienkārši turpināt rīkot pasākumus, kuri paustu, ka tas nav nekas politisks, bet gan tieši kulturāls, uz socializēšanos vērsts. Tad cilvēki aizvien vairāk ieinteresētos, viņi ietu uz šādiem pasākumiem, lai būtu kopā. Trīs eksperti norādīja, ka arī kultūras pasākumi, kas jau tiek organizēti, varētu kļūt par platformu, uz kuras pamata veidot saikni ar Latvijas emigrantiem, pakāpeniski iesaistot viņus diskusijās par politiski nozīmīgiem jautājumiem.

Tāpat eksperti norādīja, ka iespējama iemesls tam, ka cilvēki neiesaistās, varētu būt neticība, ka viņu spēkos, it īpaši esot svešā valstī, būtu ietekmēt kādus procesus.

“Kā varētu iesaistīt diasporu, man liekas, ir jāiedod viņiem instruments. Un ir jārada pārlicība, ka tas instruments ir efektīvs, ka tam ir nozīme. Otrs būtu jautājums, kāpēc ir jāizmanto šis instruments. Un uz to varētu atbildēt ar pierādījumu – ka būtu pierādāma ietekme uz lēmumu pieņemšanas procesiem.”
(NVO pārstāvis)

Vēl viena NVO pārstāvja ideja bija, ka ikvienam no Latvijas aizbraukušajam noteikti ir palikusi kāda saikne ar Latviju – ģimene, draugi, paziņas. Arī šis fakts varētu radīt cilvēkos vēlmi saviem Latvijā palikušajiem tuvajiem cilvēkiem palīdzēt, atbalstīt viņus. Šī apziņa varētu būt stimuls iesaistīties kādā organizācijā.

“Kā viens no izaicinājumiem ir situācija, kad diasporas cilvēki ieiet savās ikdienas dzīvēs un viņiem nav veids, kā uzturēt saikni ar Latviju.” (NVO pārstāvis)

Tie, kuri neuzskatīja, ka situācija, ka ne visi iesaistās organizācijās, būtu jārisina, uzskata, ka tas ir dabiski, ka ir cilvēki, kuri ir aktīvi, un ir cilvēki, kuri neiesaistās. Tas ir vērojams arī Latvijā.

“Tas nav valsts pienākums iesaistīt par katru cenu – es domāju tā ir indivīda paša vēlme. Un arī tas brīdis, kurā viņš jūtas gatavs vai ieinteresēts kaut ko darīt. Tā, piemēram, uzskatu, ka tiem, kuri ir tikko pārvākušies, primāri interesē iedzīvoties, pelnīt naudu.” (NVO pārstāvis)

Tika izteikti arī viedokļi, ka iespējams, kāda daļa šo emigrantu slēpjas, jo vai nu ir citā valstī nelegāli vai arī dara kaut ko nelegālu. Līdz ar to ir saprotams, ka šos cilvēkus noteikti nekādā veidā nevarēs iesaistīt diasporas organizācijās vai jautājumu risināšanā.

Diasporas padomes vēlamā organizācija un funkcijas

Ekspertu viedokļi par padomes izveidi bija atšķirīgi. Tie, kuriem bija skeptiska nostāja par šo ideju, norādīja, ka galvenais jautājums ir par to, cik strādāt spējīga un lemt spējīga šī Padome būs.

Viens no NVO pārstāvjiem izteica skeptisku attieksmi pret domu par Padomes veidošanu, jo ir zināms Ministru prezidenta Māra Kučinska paziņojums par to, ka šī valdība neveidos jaunas padomes. Tāpēc, pēc NVO pārstāvja domām, ir jāmeklē esošās formas, kas līdz šim ir darbojušās, un ir nepieciešams attīstīt tās.

Cits no NVO pārstāvjiem atzina, ka ir salīdzinoši skeptiski noskaņots pret padomes ideju, *“jo tas ir jautājums par to, kas tiks rakstīts uz papīra un kā tas viss reāli darbosies. Tāpat arī tas ir jautājums par politisko ieinteresētību.”*

Par padomes izveidi lielākā daļa ekspertu norāda to, ka tā būtu nepieciešama, ja tai būtu reāls segums, būtu reāla atdeve. Vairāki eksperti arī minēja par piemēru Diasporas Uzņēmēju konsultatīvo padomi, kas, kā viens no NVO pārstāvjiem teica, bija padome, *“kurai nebija nekādas atdeves, jo politikas veidotāji tajā neklausījās”*.

Vēl viens nosacījums, kas neveicināja Diasporas Uzņēmēju konsultatīvās padomes darbību, pēc cita NVO pārstāvja domām, ir fakts, ka visi tajā piedalījās brīvprātīgi. Būtu nepieciešams viens algots amats, kurš nodarbotos ar padomes darba organizēšanu – aicinātu padomes locekļus uz sēdi, palīdzētu ar protokoliem, sekotu līdz tam, kas notiek Ministru kabinetā u.tml.

Jau iepriekš tika minēts NVO pārstāvja viedoklis, ka ir nepieciešama leģitīma forma, kā diasporas jumta organizācijām iesaistīties lēmumu pieņemšanā. Tāpat arī šis eksperts norāda uz to, ka padomei, ja tā tiktu izveidota, būtu šī leģitīmā forma, un tai būtu jāpiešķir vairāk lemšanas tiesību.

Kā norādīja viens no NVO pārstāvjiem, būtisks ir jautājums par to, kā nodrošināt visu organizāciju pārstāvniecību, intereses padomē. Šādai organizācijai būtu patiesi jāpārstāv diasporas balsi. Viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka vienā no tikšanās reizēm ar Latvijas pārstāvi vēstniecībā bija izdzirdēts viedoklis – valstij nav īpaši izdevīgi risināt diasporas jautājumus, jo tie ir cilvēki, kuri nemaksā valstij nodokļus. Saprotot šī viedokļa pamatojumu, arī NVO pārstāvis norāda, ka padomes vai jebkādas organizācijas, kas tādā veidā tiktu veidota, viedoklim būtu jābūt nozīmīgam, ietekmīgam, nevis tikai simboliskam.

Viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka balsīm ir jānāk no katras valsts atsevišķi, un īsti nekorekta būtu situācija, ja visu valstu diasporas viedokli pārstāvētu tikai jumta organizācijas, *“jo var pat ar sarkanu pasvītrot – diaspora katrā valstī ir dažāda. Kultūra, prasības, ētika ir savādākas. Un viena organizācija nevar noformulēt vienu lietu, kas ir nepieciešama visai diasporai.”*

Tāpat arī viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka iepriekšējā padomē bija tikai pieci cilvēki, kas nozīmē, ka brīdī, kad divi nevar tikt, jau ir liels iztrūkums. Līdz ar to būtu nepieciešama plašāka pārstāvniecība, lai Padome būtu lemt spējīga.

Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem norādīja, ka ir ieteicams Padomi veidot uz esošās diasporas darba grupas bāzes.

Gandrīz visi eksperti bija vienoti viedoklī, ka Padomei būtu jādarbojas pēc rotācijas principa. Par laiku gan ir dažādas domas – divi vai četri gadi. Tomēr pārsvarā visi eksperti piekrita, ka būtu nepieciešama kaut kāda veida rotācijai – tā tiktu nodrošināta ideju rotācija, ideju *“svaigums”*. Vēl tiek paredzēts, ka dalībnieku rotācija varētu notikt salīdzinoši bieži, jo tomēr cilvēki gan institūcijās, gan organizācijās mainās arī personisku iemeslu dēļ.

Runājot par darba formu, viens no NVO pārstāvjiem izteica šādu viedokli: *“Domāju, ka šādā padomē pusei no cilvēkiem būtu jābūt no diasporas. Un nevis tikai tāpēc, lai viņi būtu pie teikšanas, bet tie ir tie cilvēki, kas saprot, kas ir vajadzīgs un kas būtu piemērots.”*

Kā norādīja viens no NVO pārstāvjiem, padomē būtu jābūt pārstāvētai valdībai un diasporas organizācijām. Runājot par diasporas organizāciju pārstāvniecību, viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka pārstāvniecība būtu jāievēro divos līmeņos. Pirmais līmenis būtu pārstāvniecība pa reģioniem, kontinentiem. Bet otrs līmenis būtu *“dalījums jaunajā un vecajā (trimdas) diasporā.”* Un būtiska būtu pārstāvniecība nevis skaita, bet gan ideju ziņā. Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem norādīja, ka padomei noteikti būtu jāīstos sanāksmes, kad tas būtu nepieciešams, nevis *“rīkot sanāksmi sanāksmes pēc”*. Tāpat arī tika ieteikts, ka sanāksmes būtu atklātas, kas nozīmētu, ka tajās varētu piedalīties visi, kuri to vēlētos. Tika arī izteiktas bažas par to, lai šī padome nekļūst pārāk plaša, kurā tiktu iekļauti arī lielie uzņēmumi un citas ieinteresētās puses.

Par padomes struktūru tika izteikti dažādi viedokļi. Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem, piemēram, norādīja, ka nav obligāti, lai diasporas organizācijas būtu

vairākumā, bet gan lai tās būtu kvalitatīvi pārstāvētas ar galvenajām, ietekmīgākajām organizācijām. Papildus tam, šis eksperts norādīja, ka padomei, kurai būtu konsultatīvs raksturs, varētu piesaistīt jebkuru organizāciju, kura vēlētos piedalīties. Vienīgi ir jāievēro nosacījums – ja cilvēku iekļauj, tad viņam būtu jābūt šīs padomes sēdēs. Tas atkal nozīmētu to, ka vismaz kādam no šīs organizācijas ir jābūt Rīgā.

Runājot par atsevišķām personām, viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka noteikti padomē būtu jāpiesaista eksperti savās nozarēs, tomēr tiem būtu jāorientējas arī diasporas jautājumā plašāk. Tas sasaucas ar iepriekš izskanējušo domu, ka diasporas politika ir horizontāla. Šis arī bija viens no galvenajiem nosacījumiem, kuru minēja gandrīz visi eksperti – padomes locekļu regulāra klātesamība padomes sanāksmēs. Kā ieteica viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem – sanāksmes varētu rīkot tad, kad Rīgā ir ieradusies diasporas pārstāvji. Bet liela daļa ekspertu izteica domu, ka tikai pastarpināti (sarakstēs vai ar *Skype* zvaniem) nevarēs nodrošināt sekmīgu padomes darbu, jo tomēr sanākot kopā veidojas cilvēciskākas attiecības un vēlme sadarboties.

Vēl no NVO pārstāvja puses izskanēja ieteikums vērtēt arī cilvēku vai organizāciju pieredzi, kā arī organizāciju kapacitāti – vai organizācija spēs nodrošināt nozares viedokli, kā arī cilvēku pārstāvniecību (tas sasaucas ar jautājumu par to, vai kāds no organizācijas pārstāvjiem varēs ierasties uz Padomes sanākumi).

Kā viena no Padomes funkcijām tika minēta darba koordinēšana starp ministrijām. Tas sasaucas ar iepriekš izteikto viedokli par diasporas politikas horizontālo raksturu.

Viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka Padomes darba kārtībā ir nepieciešams iekļaut ne tikai diasporas, bet arī remigrācijas aspektu, piemēram, piesaistot Padomes darbā APPL. Cits NVO pārstāvis izteica domu, ka ir būtiski arī noteikt, kurš būtu cilvēks, kurš atbilstoši Padomes lēmumiem varētu likt ministrijām attiecīgi rīkoties.

Runājot par padomes organizatoriskajiem jautājumiem, tika norādīts arī, ka būtu labi, ja Padomes tikšanās programma būtu sagatavota un izsūtīta jau iepriekš, pirms sēdes, lai tai varētu sagatavoties.

Diasporas organizāciju saraksta izveide un uzturēšana

Kopumā par diasporas organizāciju saraksta izveidi bija divi eksperti, četri – pret, un četriem nebija par to līdz galam konkrēts viedoklis. Salīdzinoši visbiežāk šis reģistrs tika uzskatīts par vēl vienu birokrātisku slogu gan valstij, gan arī diasporas organizācijām.

Viena no NVO pārstāvjiem ieteikums bija veidot šo sarakstu caur projektiem, kuriem diasporas organizācijas piesakās. Tas varētu būt risinājums, kas ļautu pierēģistrēties tām organizācijām, kas vēlas būt aktīvas un vēlas tapt atpazītas.

Praktiski visiem respondentiem bija jautājums, kādas organizācijas tiktu iekļautas diasporas organizāciju sarakstā. Tomēr gandrīz visi uzskata, ka nav jāveido jauns saraksts. Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem norādīja, ka viņam ir *“klaji negatīvs”* viedoklis par šo ideju. Galvenais iemesls tam ir papildus birokrātija, kas noslogotu šīs organizācijas. Turklāt tika norādīts, ka katrā valstī ir savi nosacījumi organizācijas dibināšanai. Par piemēru tika minēta Lielbritānija, kur arī viens cilvēks var sevi pierēģistrēt kā organizāciju. Kā vēl vienu iemeslu tam, kāpēc organizāciju reģistrs nebūtu jātaisa, respondenti minēja to, ka organizācijām ir arī pilnvarotās personas, kuras arī būtu jāreģistrē.

Tika norādīts, ka visticamāk organizācijas nevēlēšies reģistrēties šādā sarakstā. Viens no NVO pārstāvjiem uzskata, ka organizācijas varētu baidīties, ka, iekļaujoties šādā sarakstā, tiktu jautāts arī par organizācijas budžetu un citiem sensitīviem jautājumiem.

Eksperti norādīja, ka tomēr organizācijas ar noteiktu regularitāti mainās (izveidojas vai beidz pastāvēt), un tas kādā brīdī varētu kļūt liels apgrūtinājums šī saraksta uzturētājam.

NVO pārstāvis, kurš atbalstīja diasporas organizāciju saraksta ideju, norādīja, ka tā vieglāk varētu veidot diasporas politiku. Saraksts sniegtu iespēju ātrāk sasniegt interesējošās organizācijas, lai iegūtu viņu viedokli par konkrēto jautājumu iespējamo risinājumu. Tas tad būtu kā vēl viens resurss, caur kuru uzturēt saikni ar diasporu.

Vairāki eksperti atbalstīja domu, ka saraksta veidotājs un turētājs, ja tāds saraksts tiktu izveidots, būtu kāda no ministrijām, visbiežāk – Ārlietu ministrija. Bija doma, ka šāds saraksts varētu būt Ārlietu ministrijas atbildībā, kas veidotu to sadarbībā ar Latvijas vēstniecībām. Šie saraksti varētu tikt arī dalīti pa tematiskajām sadaļām, un atkarībā no tā varētu tik piesaistītas arī citas institūcijas, piemēram, Kultūras ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija. Cits ierosinājums, ko izteica NVO pārstāvis, bija, ka saraksta turētāja varētu būt jaunizveidotā Diasporas padome. Bet jāmin arī viena NVO pārstāvja viedoklis, ka uzturētājs varētu tikt noskaidrots konkursa kārtībā, kas mazinātu kaut kādu interešu, lobīja ietekmi uz šī saraksta veidošanu un turpmāko izmantošanu.

Dažādu risinājumu diasporas interešu pārstāvībai politikas dokumentu izstrādē vērtējums

a. ietekmes novērtējums uz diasporu:

Kopumā četri eksperti atbalstīja ietekmes novērtējuma uz diasporu iekļaušanu likumprojektu izveidē, bet trīs – neatbalstīja.

“Latvijas pārvaldē trūkst izpratnes par to, ka mēs vairs nedzīvojam slēgtajā telpā un ka jebkas, kas ir noteikts normatīvajos aktos, attiecas ne tikai uz Latvijas teritoriju... Ir likumi, kuri mūsu Latvijas piederīgajiem starptautiskā telpā rada sekas. Pirmkārt, trūkst varbūt tīri cilvēcīgās aizdomāšanās. Otrkārt, trūkst valstiska mehānisma, kas liktu aizdomāties par to.” (NVO pārstāvis)

Daļa ekspertu pauda viedokli, ka šis nosacījums būtu jāievieš, tomēr tas ir jādara uzmanīgi, iesaistot diasporu, lai šie likumi nebūtu atrauti no diasporas.

“Ir būtiski saprast, kas ir tās intereses un kas ir tās tiesības. Un cik lielā mērā diasporas tiesības un intereses ir atbilstošas Latvijā dzīvojošo latviešu tiesībām un interesēm. Te ļoti svarīgi, no vienas puses, ne pretnostatīt, bet no otras puses saprast – ja mēs pieņemam kādus lēmumus vidējam latvietim Latvijā, cik lielā mērā tas attieksies uz vidējo latvieti diasporā.” (Valsts pārvaldes pārstāvis)

Ir arī jāsaprot, kāds ir valsts mērķis, pieņemot šo normu. Ja ir mērķis, lai cilvēki atgriežas, tad pēc viena no valsts pārvaldes pārstāvja domām, ir nepieciešams saprast, kā nodrošināt efektīvu un ērtu atgriešanos.

Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem arī norādīja uz to, ka diasporas intereses pārstāv organizācijas, kas arī seko līdzī likumu ietekmei uz diasporu.

b. algots NVO atbalsta cilvēks;

Eksperti kopuma vērtēja, ka šāds cilvēks varētu būt nepieciešams.

“Patiesībā, Latvijas pārvalde ir viena no atvērtākajām pasaulē. Tam visam var sekot, bet tas prasa laiku un zināšanas. Tāpēc ir brīnišķīgi, ja kāds to brīvprātīgi uzņemas un dara. Bet, lai tas notiktu kaut kādā sistemātiskā veidā un lai diaspora būtu pārliecināta, ka tai nepaiet garām kādi svarīgi lēmumi, kas uz viņiem attiecas, es uzskatu, ka bez kāda algota cilvēka to būs grūti izdarīt.” (Valsts pārvaldes pārstāvis)

Jautājums, uz ko līdz galam netika noformulēts viedoklis, ir par šī cilvēka piesaisti – izskanēja doma, ka tas varētu būt Ārlietu ministrijas pārstāvis. Alternatīvi, šis cilvēks būtu piesaistīts plānotajai Diasporas padomei. Tāpat arī bija doma, ka, iespējams, šis cilvēks varētu būt no Latvijas Pilsoniskās Alianses, kurai ir jau savs cilvēks diasporas jautājumu izpētē, turklāt biedrība arī plāno mainīt savu struktūru, kas varētu sniegt iespējas piesaistīties šī darba izpildē.

Vairāki eksperti – gan no valsts iestādēm, gan no NVO puses norādīja uz to, ka šīs funkcijas jau veic PBLA, kuriem ir algota persona, kura ir atbildīga par politisko procesu uzraudzību un informācijas nodošanu tālāk diasporai caur organizācijām. *“Tāpēc nedomāju, ka ir nepieciešams veidot vēl kādu amatu mākslīgi.”* (NVO pārstāvis) Kā norādīja viens no NVO pārstāvjiem, tas gan ir atsevišķs jautājums, ko ar šo informāciju tālāk dara pašas organizācijas.

c. likumu komentēšana ierastajā kārtībā;

“Jāsāk ir ar informāciju par to, ka viņiem ir tāda iespēja.” (NVO pārstāvis) Tas ir viedoklis, kas salīdzinoši bieži izskanēja arī runājot par diasporas interešu pārstāvēšanu kopumā. Cilvēkiem, arī Latvijā, ir skaidrāk un plašāk jāsniedz informācija par iespējām līdzdarboties politisko lēmumu izstrādē. Lielākā daļa ekspertu atzīst, ka galvenokārt šī aktivitāte ir atkarīga no informācijas pieejamības (vai nepieejamības), kā arī no informācijas daudzveidības.

“Attālinātās līdzdalības izaicinājumi ir milzīgi. Ir jārod veids, kā diasporas organizācijām profesionalizēt savu interešu pārstāvniecību. Tas nozīmē, ka ir jānodrošina sava pārstāvniecība uz vietas. Vai arī ir jāattīsta attālinātās komunikācijas veidi.” (NVO pārstāvis)

Tika atgādināts, ka arī tīri tehniski vēl ir jāuzlabo, piemēram, balsošanas iespējas diasporas cilvēkiem. Kā norādīja viens no NVO pārstāvjiem, cilvēkiem, kuri pārcēlās no Latvijas uz citu valsti, vairs nav Latvijas bankas konta, bet autorizēšanās portālā *latvija.lv* prasa tieši Latvijas bankas konta (vai eID) datus. Uzteicams šajā ziņā ir *ManaBalss.lv* risinājums, atļaujot balsotājiem vai kādas iniciatīvas parakstītājiem identificēties, izmantojot ārzemju kontu.

Viens no NVO pārstāvjiem izteica ieteikumu veidot darba grupas, kurās rotācijas veidā tiktu iesaistīti cilvēki diskusijās par likumdošanu. Šie cilvēki varētu arī nebūt organizāciju pārstāvji, bet gan tie, kas vēlas līdzdarboties.

Bija arī viedokļi, ka tā nebūtu īpaša problēma, kura atsevišķi jārisina. *“Es nesaskatu, ka tā ir problēma. Jo kā arī citās sabiedrībās, nevajadzētu izcelt kādu īpašu grupu, bet gan ir jārunā par sastrādāšanos.”* (NVO pārstāvis)

Eksperti arī norādīja uz PBLA patreizējo lomu šajā jautājumā, jo, kā arī iepriekš tika secināts, PBLA seko līdzī notiekošajam valsts pārvaldē un attiecīgi reaģē, nododot ziņu tālāk diasporai, aicinot uz rīcību, viedokļu paušanu.

d. sadarbība ar Latvijas Pilsonisko Aliansi;

Lielākā daļa ekspertu nespēja komentēt par šīs organizācijas ietekmi uz diasporas interešu aizstāvību, kā arī sadarbību, jo tādas sadarbības nav. Daži no ekspertiem pat atzinās, ka neko par Latvijas Pilsonisko Aliansi nezina. Cieša sadarbība Latvijas Pilsoniskai Aliansei ir ar ELA.

Līdzšinējo diasporas konsultatīvo mehānismu vērtējums un attīstības iespējas

Viens NVO pārstāvjiem izteica viedokli, ka līdz šim valsts attieksme pret diasporas cilvēkiem bija kā pret *“pazaudētajiem nodokļu maksātājiem”*. Bet šis signāls, šīs intereses par diasporu iemesls ir jāmaina.

“No valsts vai no, piemēram, pētījumiem ir jādefinē, kas tieši ir tas, ko no diasporas gaida – vai tās ir investīcijas, zināšanas, vai ir vēlme dabūt viņus fiziski atpakaļ. Ir jādod tāds kā signāls, pieprasījums, ka “Jūs vēl esat daļa no šīs valsts, un mēs vēlamies jūsu domas atpakaļ”.” (NVO pārstāvis)

Bet tam ir jānāk kā valsts iniciatīvai, izsakot tādu kā ielūgumu, aicinājumu diasporai neaizmirst par savu dzimteni un, iespējams, iesaistīties vismaz kaut kāda līmeņa komunikācijā.

Vairākas reizes tika norādīts uz Diasporas Uzņēmēju konsultatīvo padomi kā centieniem veidot saskarsmi, sadarbību. Viens no NVO pārstāvjiem tās dibināšanu raksturoja sekojoši: *“Padome jāveido, lai cilvēki izteiktu savu viedokli. Liekas, ka šī padome tika izveidota tāpēc, ka tā likās pareizi. Bet tai netika dots nekas, par ko lemt vai ko izskatīt. Un varbūt tas bija nedaudz par agru.”*

Arī šajā konsultatīvo mehānismu aspektā tika pieminēta APPL, kas ir *“izveidojusies ļoti organiski un attīsta šīs lietas”*. (NVO pārstāvis) Tas parāda, ka efektīvi strādā tas, kas rodas īstajā laikā un kā iniciatīva no pašas sabiedrības puses.

Tāpat tika sniegts piemērs par sadarbības veicināšanu no Anglijas, kur jaunieši paši organizē sanāksmes uzņēmējiem un citiem interesentiem. Tika norādīts, ka liela nozīme šādu pasākumu rīkošanā ārpus Latvijas ir vēstniecībām. Tāpēc būtu nepieciešams atbalsts no vēstniecībām – varbūt ne tikai informatīvais vai materiālais (piemēram, telpu atvēlēšana pasākuma organizēšanai), bet arī finansiālais.

Vairāki eksperti atzina to, ka ļoti zīmīgi ir tieši šie nevalstiski veidotie mehānismi, kas veicina sadarbību un zināšanu pārnesi – tie ir diasporas organizāciju vai atsevišķu indivīdu rīkotie pasākumi, pat kultūras aktivitātes.

Tomēr ne tikai šajā jautājumā, bet arī citos jautājumos eksperti izteica brīdinājumu, ka politikas veidotājiem pirms īpašu nosacījumu iekļaušanas attiecībā uz diasporu, ir jāizvērtē, vai pieņemtais lēmums kaut kādā veidā nediskriminē pašā Latvijā dzīvojošos cilvēkus.

“Ja cilvēki ir izvēlējušies dzīvot citur, tad es nezinu, vai ir dubulttiesības – diktēt, teikt par to, kā lietas tiek veidotas Latvijā. Tu nevari sēdēt citā zemē un teikt: “Jums tur ir jādara tā un tā”. Es domāju, tas būtu negodīgi pret Latvijas iedzīvotājiem.” (NVO pārstāvis)

Tika arī izteikts viedoklis, ka Latvijas sabiedrība varbūt tīšuprāt noslēdzas no citās valstīs dzīvojošo latviešu iespējamās ietekmes.

“Man tā liekas, ka Latvijā baidās no tā, ka kāds gudrāks, zinošāks atnāks un atņems viņam darbu. Tik primitīvi tas ir...” (NVO pārstāvis)

Divi eksperti (viens no NVO, viens no valsts pārvaldes) atsaucās uz piemēru, kas notika 2017. gadā, kad Rīgas Stradiņa universitātes rektora amatam bija pieteicies ļoti izglītots Amerikā dzīvojošais latvietis, bet likumdošanas un citu nosacījumu dēļ viņš nevarēja pat kandidēt uz šo amatu. *“Un runājot par pienesumu Latvijai – tas ir ļoti tuvredzīgi... Noteikti nevajag nekādas privilēģijas, bet nevajadzētu nekādus šādus ierobežojumus.” (NVO pārstāvis)* Tika minēts, ka šī noslēgtība ir raksturīga tieši izglītības un zinātnes jomā, jo viens no NVO pārstāvjiem minēja, ka izglītība ir tā joma, kurā no diasporas puses ir dzirdēti daudzi piedāvājumi palīdzēt, sniegt padomus. Bet šie piedāvājumi tika atvairīti: *“Paldies, nevajag – mēs paši zinām.”*

Kā secināja vairāki eksperti, diasporas pārstāvji, dzīvojot savās mītnes zemēs, ir pieraduši pie šo zemju politiskās un ekonomiskās kultūras. Un viņiem kļūst nepieņemami tie darbības principi, kas ir novērojami Latvijā – pārlietu liela birokrātija,

korupcija, neuzticēšanās u.tml. Tāpēc ir jādomā arī par Latvijas tēla uzlabošanu ne tikai ārzemju investoru, bet arī diasporas investoru acīs.

2. Ierosinājumi dažādu profesionāļu grupu zināšanu pārneses nodrošināšanai (t.sk. nepieciešamība pēc vienotas koordinējošas platformas, “Team Latvia” un alternatīvie risinājumi).

Daudzos jautājumos, kas saistīti ar cilvēku apzināšanu, uzrunāšanu un iesaistīšanu, tika runāts par sociālajiem tīkliem kā vēl maz izmantotu iespēju.

“Manuprāt, tie, kas visu sāk veidot ir jaunie, un nav svarīgi – šeit vai tur. Pie tam arī Latvijai tās zināšanas no Eiropas vai Amerikas ir nozīmīgās un sniegs lielu atdevi.” (NVO pārstāvis)

“Es uzskatu, ka labs kontakts ir izveidojies ar jauniešiem – nevis universitātes, bet gan ar tiem, kuri jau ir uzsākuši strādāt, izveidojuši savas karjeras, un kuri izdomājuši vai nu atgriezties vai nē, bet uzturēt savu tīklu Latvijā gan. Un viņiem tīklošanās ir globāla – tā ģeogrāfiskā vieta vairs nav tik svarīga. Pateicoties visiem mēdijiem – LinkedIn, Facebook viņi jau ir sanākuši kopā...” (NVO pārstāvis)

Sociālie elektroniskie rīki būtu kā iespēja iegūt vismaz aizbraukušo latviešu zināšanas, ja ne pašus cilvēkus.

“Un tāpēc ir jādomā nevis kā viņus dabūt atpakaļ, bet ka viņus iesaistīt virtuāli. Jo varbūt ne vienmēr vajag viņus dabūt atpakaļ... Varbūt viņam ir ekonomiski un visādi citādi labāk tur, kur viņi tagad dzīvo. Bet ir būtiski, lai tas tīkls ar Latviju ir stiprs.” (NVO pārstāvis)

Tiek norādīts, ka turpmāk ir nepieciešams attīstīt sadarbību, īpaši tirdzniecības un ekonomikas jautājumos. Piemēram, darbā ar Amerikas Savienoto Valstu diasporu ir īstenoti veiksmīgi sadarbības piemēri – Amerikas tirdzniecības palāta Latvijā, Latvijas tirdzniecības kamera Amerikā (kas tika izveidota sadarbībā ar Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru). Un tas ir labs veids, kā identificēt šo aktīvo cilvēku intereses, kā arī piesaistīt investorus uz Latviju. Uzņēmēji caur šīm organizācijām var pārstāvēt savas intereses, risināt juridiskos jautājumus, ātrāk atrast sev darbiniekus. Tāpēc šo organizāciju darbības atbalsts būtu ļoti būtisks.

Birokrātija ir viena no galvenajām saskatītajām problēmām, kas kavē savstarpējo sadarbību un ietekmes iespējas.

“Bet tas nav sprosts, bet tomēr ir lietas, kuras ārzemju investoriem nav viegli saprast par šo vidi – korupcija, caurredzamība, visu likumdošanas jautājumu, piemēram, maksātnespējas sakārtošana. Un salīdzinot desmit gadus atpakaļ un tagad – tur nav liela atšķirība. Bet investoriem, it īpaši lielajiem, ir būtiski saprast, zināt, kur viņi iesaistās.”

“Liekas, ka kaimiņvalstis ir spējjušas labāk investoriem dot sajūtu, ka pie viņiem lietas ir labāk. Un pie mums arī vienmēr šī negatīvā prese, kas skan par finanšu lietām... Tas nepalīdz! Bet reputācijas jautājums ir Nr. 1 investoriem, kas šeit nāk.” (NVO pārstāvis)

Būtiski ir padomāt par informācijas nodošanas kanāliem un vispār informācijas apriti, t.sk. par pozitīvu ziņu veidošanu un nokomunicēšanu diasporai.

“Lai nebūtu tā, ka lasa tikai par to, kas nav ratificēts, kas nav pieņemts... Lai nav, ka tikai atver Delfus... Bet būtu nepieciešama pozitīva informācija, kura arī ir aktuāla un varbūt pat jaunāka par parastajos mēdijos lasāmo.” (NVO pārstāvis)

Kā vispārīgi secina viens no NVO pārstāvjiem: *“daudzas lietas te jau notiek, daudzām ir labas iestrādes. Bet cilvēkiem vienkārši nav informācijas par to.”*

Viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem norāda uz to, ka liels izaicinājums tagad būs tas, ka ārvalstīs, it īpaši Eiropā rodas jaunas kopienas – tās pat rodas tajās vietās, kur vēsturiski nav bijušas. Un tāpēc diasporas jumta organizācijām būs liels izaicinājums šīs jaunās organizācijas savest kopā.

Ekspertiem arī tika jautāts, vai ir vērts izveidot kādu atsevišķu platformu, kas varētu sevī apvienot dažādas profesionāļu tematiskās grupas, un kuras dalībnieki censtos ietekmēt politikas procesus, iesaistoties dažādos lēmumu pieņemšanas posmos konkrētajās nozarēs – Saeimas komisiju sēdēs, sabiedriskajās apspriešanās u.c., un strādātu ar eksistējošām struktūrām.

Viens no NVO pārstāvjiem norādīja, ka jau tiek atpazītas dažādas platformas, kas tiek izmantotas šādiem mērķiem, lai savestu diasporas organizācijas vienkopus. Vairāku ekspertu viedoklis bija, ka atsevišķas platformas izveide nebūtu nepieciešama.

“Tomēr laikam nevajag veidot kaut ko mākslīgu... Jo tās institūcijas jau ir. Man vienkārši bail, ka mēs vēlamies veidot atkal kaut ko jaunu. Labāk apskatīties to, kas mums ir – paskatīties to, kas strādā, tad to arī izmantot. Un arī paskatīties, kas nestrādā – tad jādomā, kā to uzlabot.” (NVO pārstāvis)

Arī viens no valsts pārvaldes pārstāvjiem atzina, ka attieksme pret zināšanu pārnesi kā centralizētu pasākumu ir salīdzinoši skeptiska. Tika norādīts uz to, ka, kaut ko organizējot ar valsts centralizētu mehānismu, gala rezultātā var nesasniegt vēlamu, jo viena lieta, ka ir piedāvājums, bet vēl ir jautājums par to, vai būs pieprasījums.

Tiek attīstīta jauna iniciatīva “Team Latvia”, *“kuras mērķis būtu apvienot Latvijas cilvēkus. Ja var piesaistīt, lai palīdzētu Latvijai... Labākā variantā arī nodot labo praksi Latvijai... Tā ir doma par globālo Latviju. Un tad bija doma to apvienot zem viena nosaukuma “Team Latvia”. Tas būtu tāds zīmols, ar ko cilvēki varētu asociēties – “Jā, mēs visi esam kopā”, kas tādā psiholoģiskā izpratnē, manuprāt, ir ļoti svarīgi. Un visi tie pagātnes rēgi, kas ir neuzticēšanās, nesadarbošanās, ir jāmet nost. Un ārzemēs dzīvojošie latvieši daudzi to ir metuši nost.” (NVO pārstāvis)*

Kopsavilkums un secinājumi

Citu valstu prakses analīze

Kā liecina veiktā analīze, diasporas likumos tiek paredzēti mehānismi diasporas viedokļa un interešu pārstāvniecībai, līdzīgi kā tas plānots Latvijā. Gan Slovēnijā, Spānijā, Īrijā, un citās valstīs, kuras netika padziļināti aplūkotas ziņojumā (piem., Slovākija, Rumānija, Francija, Portugāle, Itālija, Bulgārija) eksistē Diasporas padomei līdzīgas struktūras.

Aplūkotajos diasporas likumos diasporas iesaistes mehānismi aprakstīti ievērojami detalizētāk nekā šobrīd plānots Latvijas diasporas likumā. Sadaļa, kuras izteikti pietrūkst, ir Diasporas padomes uzdevumi (skat. piemērus ziņojumā). Tomēr jāatzīmē, ka sīkākas detaļas par padomju darbību parasti ir atrunātas īpašos noteikumos.

Diasporas padomju biedru skaits un to sastāvs dažādās valstīs ievērojami atšķiras. Spānijas pilsoņu ārvalstīs ģenerālpadomē ir ap 90 biedru. Mazāks biedru skaits (20-30) ir Slovēņu ārvalstīs padomē un Vispasaules slovēņu padomē, kā arī Īrijas starpnozaru komisijā ģenerālpadomē, kurā piedalās tikai ministrijas un valsts aģentūras. Ja Padomes sastāvs ir liels, lai nodrošinātu efektīvu padomes darbu, mēdz ievēlēt izpildkomiteju mazākā sastāvā (ap 5-10 cilvēku).

Parasti diasporas pārstāvji veido vismaz pusi vai pat lielāko daļu Padomes biedru (izņemot Īriju, kur diasporas organizācijas nav iekļautas padomē, bet tiek pieaicinātas tikai prezentēt savus secinājumus un viedokli).

Attiecībā uz to, kam jābūt pārējiem Padomes locekļiem, pieejas atšķiras, taču tipiski tie ir

- a) ministriju (un aģentūru) pārstāvji, kam ir vistiešākā saistība ar diasporas jautājumiem,
- b) nevalstisko organizāciju, kas nav diasporas NVO, pārstāvji (piem., uzņēmēju organizācijas, arodbiedrības, jauniešu organizācijas u.c.),
- c) dažkārt – prezidenta nozīmēts pārstāvis vai
- d) reģionu pārstāvji (Spānija).

Kā ļoti veiksmīga diasporas dokumentos citās valstīs tiek izsvērtā sadarbība ar vietējām NVO un reģioniem.

Attiecībā uz diasporas pārstāvju izvēlēšanu Diasporas padomēm, citu valstu prakse liecina, ka ir valstis, kur pārstāvjus nozīmē diasporas organizācijas (piem., Slovēnija). Taču citās valstīs par atbilstošāku risinājumu tiek uzskatīta Padomes pārstāvju demokrātiska ievēlēšana (tieši vai attālināti - pa pastu, Internetā). Ērtības labad vēlēšanas mēdz rīkot kopā ar parlamenta vēlēšanām. Liela uzmanība tiek pievērsta tam, lai proporcionāli tā lielumam tiktu pārstāvēti dažādi reģioni, kuros dzīvo diasporas pārstāvji. Eksperti pauž vēl dažādas rosinošas idejas, piemēram, nodrošināt, ka starp pārstāvjiem noteikti būtu kādu konkrētu valstu pārstāvji vai ka pārstāvju skaits no vienas valsts nedrīkst pārsniegt noteiktu proporciju.

Spānijā un Slovēnijā uzmanība tiek pievērsta tam, lai padomē, vienlaikus atbilstoši reģionu pārstāvniecībai, starp diasporas pārstāvjiem būtu pārstāvētas arī diasporai aktuālās jomās kompetentas personas. Spānijā Padomes darbs norisinās ne vien pilnā sastāvā, bet arī četrās atsevišķās apakškomitejās (Izglītības, kultūras un sporta komiteja; Sociālo un darba jautājumu komiteja; Pilsonisko tiesību un līdzdalības komiteja; Jauniešu un sieviešu komiteja), kur katrā ir vismaz 10 cilvēku. Parasti tiek paredzēta iespēja Padomju darbā piesaistīt arī ekspertus vai uzaicināt uz Padomes sēdēm klausītājus.

Padomes locekļus apstiprina premjerministrs un tās mandāta periods parasti ir četri vai pieci gadi. Padomes sanāk vismaz reizi vai divas reizes gadā, kā arī pēc Padomes priekšsēdētāja (vai konkrēta skaita Padomes locekļu, vai premjerministra) ierosinājuma.

Finansējums Padomes darbībai vismaz daļā aplūkoto gadījumu tiek nodrošināts no valsts, taču ir iespējamas arī citas pieejas.

Padomes nozīme galvenokārt ir tās konsultatīvās funkcijas īstenošanā, taču intervijas ar ekspertiem un citu valstu pieredze liecina, ka neatkarīgi no politikas dokumentu satura, reālā politikas īstenošana lielā mērā atkarīga no politiskās gribas. Arī sadarbība ar ministrijām atkarīga no attiecībām ar katru konkrēto ministriju un savstarpējo sapratni ar tām. Tādēļ nav pārsteidzoši, ka likumā rekomendāciju formā iekļautās darbības nereti dzīvē neīstenojas kā plānots. Tas attiecas gan uz informācijas nodrošināšanu no ministriju un citu institūciju puses Diasporas padomei, gan arī uz Padomes rekomendāciju uzklauššanu.

Ir dažādi veidi, kā likumos paredzēts veicināt Diasporas padomes reālo ieteikmi.

- a) Slovēnijā ir izveidota Parlamentārā komisija/ darba grupa attiecībām ar slovēņiem ārvalstīs, darbs kurā ļauj diasporas pārstāvjiem paust savas bažas un ierosinājumus tieši deputātiem, kuri arī ir šīs darba grupas locekļi. Vispasaules slovēņu padomē piecas vadošās ministrijas ir pārstāvētas ministru līmenī, bet Padomes priekšsēdētājs ir premjerministrs.
- b) Spānijā, uzsākot pilnvaru periodu, Spānijas pilsoņu ārvalstīs ģenerālpadome izvēlas savus pārstāvjus dažādās oficiālajās iestādēs un reizi gadā pieprasa tikt uzklaušīta parlamenta kompetentajās komisijās, lai informētu par ārvalstīs dzīvojošo spāņu situāciju un tiem aktuālajiem jautājumiem. Priekšlikumi, ieteikumi, ziņojumi vai vienošanās, kurus Padome reizi gadā apkopo un iesniedz valdībai, tiek nosūtīti caur Darba un sociālo lietu ministriju, kurai Padome ir piesaistīta.
- c) Īrijā konsultācijas ar diasporu Īrijā vispirms jau notiek dažādu forumu veidā kā arī caur globālo īru tīklu (Global Irish Network), kas cieši sadarbojas ar vēstniecībām, konsulātiem un valsts aģentūru birojiem ārvalstīs, kā arī veic padomdevēja un veicināšanas lomu. Īru ārvalstīs padome rezultāri informē valdību par progresu.

Atsevišķās valstīs (piem., Slovēnijā un Īrijā) valsts ir nodibinājusi atsevišķu struktūru sadarbībai ar diasporu. Spānijā atbalsta programmas spāņiem ārvalstīs un remigrantiem izstrādā un koordinē Migrācijas ģenerāldirektorāts, kas nodarbojas ar migrācijas jautājumiem kopumā, t.sk. tiem, kas skar imigrantus. Īrijā, tāpat kā Latvijā, darbojas arī īpašais uzdevumu vēstnieks diasporas jautājumos.

Lai gan lielākais uzsvars sadarbībā ar diasporu ir uz diasporas jautājumu risināšanu, ir valstis, kas sadarbību cenšas veidot plašāku - cenšas iesaistīt diasporas pārstāvjus darbā izglītībā, zinātnē un ekonomikā, kā arī piedāvājot savu viedokli par to, kā panākt, lai vairāk slovēņu gribētu atgriezties - nodokļi, ārvalstīs iegūtas izglītības atzīšana, u.c.

Spānijā pie valsts pārstāvniecībām ārvalstīs darbojas arī vēlētas konsultatīvās padomes. Šo konsultatīvo padomju pārstāvji tiek nozīmēti kā diasporas pārstāvji Ģenerālpadomē. Tomēr, analizējot citu valstu pieredzi, šādu pie pārstāvniecībām piesaistītu konsultatīvu padomju ietekme ir ierobežota.

Latvijas ekspertu viedoklis

Latvijā, kā liecina intervijas ar ekspertiem, līdzšinējās sadarbības un diasporas politiskās ietekmes mehānismi tiek vērtēti pozitīvi. Tāpat tiek uzslavēta dažādo līdz šim īstenoto mehānismu (darba grupas, konferences u.c.) nozīme, kas jo īpaši pēdējos gados ir aktualizējuši diasporas un remigrācijas jautājumus. Runājot par diasporas pārstāvniecību, vairākums ekspertu uzskatīja, ka tā ir bijusi pārstāvēta labi, par piemēru sniedzot PBLA un ELA darbību diasporas interešu pārstāvniecībā. To, ka daļa diasporas nav iesaistīti organizācijās lielākā daļa ekspertu par problēmu neuzskata, tā vietā norādot, ka ir jāveido aktīva komunikācija ar tiem diasporas pārstāvjiem, kuri vēlas tikt uzrunāti un kuri vēlas iesaistīties. Īpaši tiek atzīmēta nepieciešamība veidot ciešākas saites ar tādām diasporas grupām kā uzņēmēji un profesionāļi. Šobrīd organizētie kultūras pasākumi varētu kļūt par platformu, uz kā pamata veidot saikni ar Latvijas emigrantiem, pakāpeniski iesaistot viņus diskusijās par politiski nozīmīgiem jautājumiem.

Kā problēmu eksperti norāda līdzšinējās diasporas politikas sadrumstalotību un to, ka nav pastāvīga finansējuma vismaz pamatlīmenī, kas attiecas uz diasporu. Tika izteikta cerība, ka šīs lietas beidzot tiks atrunātas Diasporas likumā. Jautājums par diasporas politikas budžetu īpaši aktualizēties saistībā ar to, ka nākamajā plānošanas periodā zīmīgi samazināsies Eiropas Savienības struktūrfondu atbalsts Latvijai. Tādēļ jau

laicīgi ir jāveido finansiālā bāze diasporas politikas īstenošanai, kas ļautu nodrošināt stabilitāti politikas īstenošanā.

Eksperti rosina, ka ir jāveicina aktīvāku vēstniecību iesaisti gan katras valsts vietējās diasporas kopīgo pasākumu rīkošanā, gan arī komunikācijā starp dzimto valsti un mītnes valsti. Ir jāsekmē arī pašvaldību funkciju paplašināšana saišu uzturēšanā ar aizbraukušajiem latviešiem. Tā kā pašvaldības ir tuvāka un arī mazāka vienība, kas saista aizbraukušos ar Latviju, tās varētu būt labs resurss tieši individuālās, ne caur organizācijām veidotās komunikācijas nodrošināšanā.

Viedokļi par diasporas padomes lietderību atšķiras. Padomes izveide būtu atbalstāma tikai gadījumā, ja tās darbībai būtu reāla atdeve, rezultāti. Tādēļ pēc intervēto ekspertu domām nepieciešams, lai tai tiktu piešķirts vairāk leģitīmu rīcības un līdzdalības iespēju. Izskan ierosinājums, ka Padomes darba efektivitāti palielinātu vismaz viena algota amata izveide cilvēkam, kas nodarbotos ar padomes darba organizēšanu.

Kā būtisks tiek atzīmēts jautājums par to, kā nodrošināt visu organizāciju pārstāvniecību un intereses padomē. Ņemot vērā diasporas atšķirības dažādās valstīs, daļa ekspertu atbalstītu risinājumu, kas nodrošinātu dažādu valstu vai reģionu atbilstošu pārstāvniecību Padomē. Papildus izskan ierosinājums nodrošināt “vecās” un “jaunās” diasporas pārstāvniecību, tomēr šis ierosinājums nav viennozīmīgi atbalstāms, jo turpina diasporas sašķeltības tradīciju.

Arī ekspertu intervijas, līdzīgi kā citu valstu prakses analīze, liecina, ka Padomes sastāvs nedrīkstētu būt pārāk mazs, lai neierobežotu tās lemtspēju, taču vienlaikus tā nedrīkstētu būt arī pārāk plaša. Viedokļi par dažādu Latvijas NVO iesaisti atšķiras, taču atbalstāma dažādu ekspertu piesaistīšana Padomes sēdēm. Svarīgi arī nodrošināt pastāvīgu Padomes locekļu dalību sēdēs.

Viens no ierosinājumiem ir veidot Padomi uz esošās Darba grupas diasporas jautājumos bāzes. Kā viena no iespējamām Padomes funkcijām tika minēta darba, kas attiecas uz diasporas jautājumiem, koordinēšana starp ministrijām.

Par diasporas organizāciju saraksta izveidi bija divi eksperti, četri – pret, un četriem nebija par to līdz galam konkrēts viedoklis. Negatīvais viedoklis galvenokārt saistīts ar bažām par birokrātisko slogu gan valstij, gan di

asporas organizācijām, taču arī ar citiem pamatotiem iemesliem. Pozitīva attieksme pamatā saistīta ar to, ka ar saraksta palīdzību vieglāk varētu veidot diasporas politiku -

tas sniegtu iespēju ātrāk sasniegt interesējošās organizācijas, lai iegūtu viņu viedokli par konkrēto jautājumu iespējamo risinājumu un būtu kā vēl viens resurss, caur kuru uzturēt saikni ar diasporu. Vairāki eksperti atbalstīja domu, ka saraksta veidotājs un turētājs, ja tāds saraksts tiktu izveidots, būtu kāda no ministrijām, visbiežāk – Ārlietu ministrija sadarbībā ar vēstniecībām. Cits ierosinājums – saraksta turētāja varētu būt jaunizveidotā Diasporas padome.

Attiecībā uz diasporas interešu pārstāvniecību likumprojektu izstrādē viedokļi ekspertu vidū atšķiras: četri eksperti atbalstīja ietekmes novērtējuma uz diasporu iekļaušanu likumprojektu izveidē, bet trīs – neatbalstīja. Atbalsts pamatā saistīts ar to, ka tas piespiestu politikas veidotājus aizdomāties par likumu ietekmi uz diasporu, bet iebildumi – ar lielo birokrātisko slogu šāda papildus izvērtējuma veikšanai.

Intervijas liecina, ka šobrīd nepietiekoši tiek izmanotas pastāvošās ietekmes un līdzdalības iespējas, piemēram, sadarbība ar Latvijas Pilsonisko Aliansi, kurai ir jau savs cilvēks diasporas jautājumu izpētē. PBLA jau ir algota persona, kura ir atbildīga par politisko procesu uzraudzību un informācijas nodošanu tālāk diasporai caur organizācijām. Tā vietā lai veidotu jaunus amatus vai struktūras, jāapzina jau esošās un jāapsver, kā veiksmīgāk koordinēt un organizēt informācijas apriti starp pašām organizācijām. NVO ar nepieciešamo pieredzi un zināšanām būtu lielāka ietekme diasporas politikas veidošanā nekā jaunizveidotām struktūrām.

Runājot par diasporas politiskās iesaistes palielināšanu un likumu komentēšanu ierastajā kārtībā, nepieciešams skaidrāk un plašāk sniegt informāciju par iespējām līdzdarboties politisko lēmumu izstrādē. Šeit aktīvu lomu jau šobrīd spēlē diasporas organizācijas, un šo darbību iespējams izvērst un paplašināt. Papildus, jāņem vērā, ka diasporas iespējas iesaistīties, piem., caur latvija.lv iniciatīvām šobrīd ierobežo tas, ka daļai diasporas nav Latvijas bankas konta, ID kartes vai e-paraksta.

Efektīva komunikācija ar diasporu

Ievads

Informācijas nodrošinājuma jautājums pastāvīgi nonāk diasporas politikas veidotāju redzes lokā, jo atslēga uz veiksmīgu diasporas politiku ir ne vien paši atbalsta instrumenti, bet arī efektīva to komunicēšana mērķa grupai. Satraucoši, piemēram, ka 59% pēc 2000. izbraukušo nebija dzirdējuši par Reemigrācijas atbalsta plānu, tikai 10% zināja, ko tas ietver (“Latvijas emigrantu kopienas” dati). Līdzīgi vāja ir informētība par LIAA piedāvāto atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai, pensijām un pabalstiem, pārceļoties uz Latviju, un citiem jautājumiem. Kā norādīts KM ekspertu ziņojumā (Mieriņa et al 2017), informācijas trūkums ir biežākais iemesls, kādēļ diasporas pārstāvji nesūta savus bērnus uz diasporas nedēļas nogales skolām un nometnēm, un kavē arī iesaisti diasporas organizācijās kopumā. Tāpat nepamatotas bažas un nepietiekoša informācija saistībā ar nodarbinātību, nodokļiem un pabalstiem var radīt barjeru atgriezties Latvijā un saņemt jau pieejamo atbalstu.

Informācijas nodrošinājums būtībā ietver divus problēmjautājumus:

1. Efektīva informācijas nogādāšana diasporai;
2. Vienas pieturas aģentūras princips informācijas nodrošināšanā.

Vienas pieturas aģentūras princips. Informācija, kas nepieciešama cilvēkiem, kuri nolēmuši atgriezties Latvijā, šobrīd ir pieejama dažādos informācijas kanālos (piem., ĀM mājaslapas sadaļa „Tautiešiem ārzemēs”, sadaļa tautiešiem www.draugiem.lv portālā, sadaļa “Atgriešanās Latvijā” vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv, Latvijas Vēstneša publicētā informācija, dažādu ministriju un citas valsts institūciju informatīvie materiāli saistībā ar izglītību, darbu, valodas apguvi un citiem diasporai aktuāliem jautājumiem). Diemžēl, kā liecina aptauju dati, informācija ne vienmēr pietiekoši efektīvi sasniedz mērķauditoriju. Vairums ekspertu iepriekš organizētajās ekspertu diskusijās pauda atbalstu jau Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā paredzētā „Vienas pieturas” principa ieviešanai, vienuviet sniedzot pakalpojumus, informāciju un konsultācijas par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā - gan klātienē, gan attālināti, tostarp Interneta vidē. Latvijā tādas iestādes, kur remigranti varētu griezties ar sev neskaidrajiem jautājumiem klātienē vai uzdot jautājumus attālināti, un kas būtu domāta tieši viņiem, nav, taču jau dažus gadus

darbojas Valsts un pašvaldību vienotie klientu apkalpošanas centri (VPVKAC), ko koordinē Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Drīzumā plānots šādus centrus izveidot katrā Latvijas pilsētā. Plānots arī veikt turpmāku latvija.lv lietojamības pilnveidi. Tādēļ kā iespējamais risinājums ir vienas pieturas principa nodrošināšana uz VPVKAC bāzes, sasaistot to ar latvija.lv kā galveno informācijas par valsts pakalpojumiem, pārceļoties uz Latviju, avotu. Tomēr pētījumi liecina, ka šo portālu lietojusi mazākā daļa diasporas, tam ir zināmi tehniski ierobežojumi, un nav pārliecības, cik veiksmīgi tas spēs atrisināt informācijas trūkuma jautājumu.

Lai atbildētu uz jautājumu, kā efektīvāk nodrošināt informācijas vajadzības, kas saistītas ar atgriešanos Latvijā, pētījuma ietvaros tika organizēta **fokusēta ekspertu grupu diskusija**. Diskusijā tika aicināti piedalīties pārstāvji no Ārlietu ministrijas, Vides un reģionālās attīstības ministrijas, Latvijas pašvaldību savienības, latviesi.com, integration.lv, Latvijas Vēstnesis, diasporas u.c. organizācijām. Diskusijā tika apspriests, kā nodrošināt efektīvu vienas pieturas principa funkcionēšanu gan klātienē, gan attālināti, tostarp Interneta vidē, un tās kopsavilkums sniegts turpmākajās lappusēs.

Informācijas nodrošinājums diasporai. Šobrīd eksistē liels daudzums diasporas mediju. Diemžēl pētījumi atkal un atkal apliecina, ka informācija diasporu sasniedz nepietiekoši efektīvi, turklāt tā ne vienmēr atbilst mērķa grupas vajadzībām. Efektīva un strukturēta diasporas pārstāvju sasniegšana un informēšana no valsts viedokļa, ir viens no lielākajiem izaicinājumiem. Šobrīd vienīgais portāls, kas katru dienu apkopo un izziņo visu, kas saistīts ar diasporas jaunumiem, kurā pieejama visu diasporas notikumu datu bāze, kā arī datubāze ar lielu skaitu (1300) dažādu diasporas organizāciju biedru, ir 2013. gadā atjaunotais interneta medijs www.latviesi.com. Ekspertu domas par to, vai nepieciešams atsevišķs vienots kanāls komunikācijai ar diasporu, kā tas varētu sasaukties ar eksistējošajiem informācijas kanāliem, un kā attīstīt komunikāciju ar diasporu nākotnē, nav vienprātīgas, taču jautājuma aktualitāte arvien pieaug.

Līdz šim apjomīgāko pētījumu par diasporas medijiem veicis LU DMPC 2015.gadā - "Mediju platformas un diasporas mediji: izpratne un vajadzības" (Lulle et al. 2015). Pētījuma ietvaros tika apzināti 15 dažādu diasporas mediju pārstāvji, aplūkota pasaules prakse un veikti ieteikumi "Globālā latvieša" koncepcijas pilnveidošanai. Tomēr pētījuma fokuss gan mērķa grupas ziņā (tikai diasporas mediji), gan tematiski (seši jautājumi) ir ļoti šaurs, tādēļ nesniedz vispusīgu skatījumu un atbildes uz iepriekš aprakstītajiem problēmjautājumiem.

Tādēļ šī pētījuma ietvaros veikta **ekspertu aptauja** par efektīvāko informācijas nodrošināšanu diasporai, kurā tika aicināti piedalīties pārstāvji no diasporas medijiem (t.sk. latviesi.com), vadošajiem Latvijas medijiem, diasporas organizācijām un valsts iestāžu pārstāvjiem. Aptauja pievērsās efektīvākajiem diasporas informēšanas veidiem, mazinot fragmentētību un nodrošinot maksimālu auditorijas sasniedzamību, informācijas pieejamību un atbilstību. Anketas jautājumi tika pieskaņoti, atkarībā no respondenta tipa.

Papildus, tika veikta **sekundārā datu analīze**, pamatā balstoties uz pētījuma “Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika” datiem (n=14 068, LU FSI, 2014). Šī pētījuma daļa atbild uz jautājumiem, kurās valstīs diasporas mediju patēriņš ir augstāks un kurās – zemāks un kuras respondentu grupas izvēlas konkrētus informācijas kanālus.

Vienas pieturas principa nodrošināšana remigrantu atbalstam: ekspertu grupu diskusija

Diskusijas norises laiks: 2018. gada 14. marts

Diskusijas vieta: Kalpaka bulvāris 4, Rīga

Diskusijas garums: 1h 44 min.

Diskusijas vadītāja: Baiba Bela

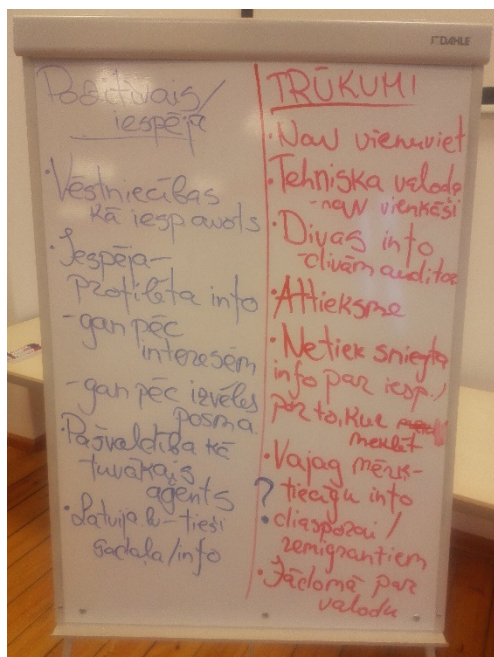
Diskusijas dalībnieki:

1. Atis Sjanīts un Vija Buša (Ārlietu ministrija)
2. Kristīne Saulīte un Jānis Andersons (PBLA)
3. Aira Priedīte (klātienē) un Elīna Pinto (Skype) (ELA)
4. Varis Putniņš (VARAM)
5. Elita Kresse (Latvijas Pašvaldību Savienība);
6. Aldis Bukšs (Ekonomikas ministrija)
7. Alda Sebre un Linda Mežviete (SIF)
8. Edīte Brikmāne (Latvijas Vēstnesis)
9. Dace Grīnberga (Rīgas plānošanas reģiona Reģionālās attīstības koordinācijas nodaļas vadītāja)
10. Ansis Bogustovs (LR1)

Kopsavilkums

Diskusijas iesākumā tika apspriests, kādas ir galvenās diasporas un remigrantu informatīvās vajadzības, uzsvāru liekot uz to, kuras vajadzības nav pilnībā apmierinātas. Diskusijas dalībnieki identificēja pašreizējos trūkumus attiecībā uz informācijas nodrošinājumu par atgriešanos Latvijā, kā arī iespējas/ pozitīvos aspektus (1.attēls).

1.attēls. Informācijas nodrošināšana par atgriešanos Latvijā: trūkumi un iespējas

Diskusijas dalībnieki piekrita izskanējušajam viedoklim, ka informācijas ir patiesi daudz, tomēr tā ir grūti atrodamā. “Bet, ja tā ir atrasta, tad to ir grūti saprast... Jo tā ir ļoti birokrātiskā valodā uzrakstīta. Piemēram, likums 51. Paredz, ka... Un tur tā tālāk iet.”

Šim viedokli piekrita vairāki diskusijas dalībnieki, minot arī savu pieredzi komunikācijā ar valsts iestādēm, t.sk. skolām, kuras uz jautājumu par iespēju pieteikt bērņus norādīja uz Ministru kabineta noteikumiem.

Kā norādīja kāda diskusijas dalībniece, informācijai jābūt skaidrai, saprotamai, pieejamai (cilvēku valodā, nevis MK noteikumu un birokrātiskās valodas formulās). Izskanēja ieteikums palasīt draugiem.lv vai Facebook diasporas latviešu komunikāciju, lai gūtu priekšstatu, kādu valodu šie cilvēki saprot.

Grupas dalībnieki norādīja, ka pašreiz pieejamā informācija ir sadrumstalota un izkaisīta, dažādas institūcijas to rada gandrīz neatkarīgi viens no otras. Tika norādīts, ka ļoti vajadzētu kādu, kurš pārraudzītu visu ar remigrāciju saistīto informāciju - tās satura veidošanu un izplatīšanu. Starp idejām izskanēja, ka Latvijas vēstniecības un pārstāvniecības varētu būt tas punkts ārvalstīs, kur šāda informācija būtu pieejama. Taču Ārlietu ministrijas pārstāvis iebilda, ka vēstniecībām jau ir savas funkcijas. Pat ja vēstniecības var būt informācijas kanāls, tās nerādīs saturu. Izskanēja arī ideja par remigrācijas atašeju, pie kura skaidrot ar pārcelšanos saistītos jautājumus.

Diskusijas gaitā pievienojās viedokļi, ka informācijai jābūt mērķētai uz konkrētām mērķgrupām (piemēram, cilvēki ar bērnudārza vecuma bērniem, cilvēki ar skolas vecuma bērniem, pirmspensijas cilvēki utml). Svarīgi, kādā veidā informāciju nokomunicē.

Tika norādīts arī uz diasporas kā horizontāla jautājuma raksturu. Diskusijas dalībnieki uzsvēra, ka dažādas institūcijas un organizācijas – gan valsts, gan nevalstiskās, gan tieši diasporas organizācijas – veic dažādus pasākumus, kas saistās ar diasporas un remigrācijas jautājumiem. Attiecīgi, tiek izstrādāti dažādi informatīvie materiāli. Tomēr tie ir atrodami caur dažādiem avotiem.

Informācijas vajadzības skar galvenās dzīves jomas - izglītība, mājojums, veselība, darbs, sociālā aizsardzība. Taču jāatzīmē, ka remigrācija ir daudzpakāpju process un katram konkrētajam posmam ir nepieciešama konkrēta informācija. Viens no piedāvātajiem informācijas dalījumiem bija:

1. Kad cilvēks ir ārzemēs un plāno atgriezties Latvijā. Iespējamie interesējušie jautājumi būtu dzīvesvietas izvēle, ņemot vērā tur pieejamo infrastruktūru (skolas, bērnudārzi u.tml.), un darba iespējas.
2. Kad cilvēks jau ir atgriezies Latvijā. Šajā posmā risināmie jautājumi, piemēram, varētu būt jautājums par dzīvesvietas reģistrāciju, nodokļu grāmatiņas reģistrēšanu, iepriekšējā darba vietā nostrādātā darba stāža un samaksāto nodokļu pielīdzināšanu un tml.

Cits diskusijas dalībnieks piedāvāja pievienot vēl divus aspektus, kas kopā paredzētu četrus posmus, kad cilvēkam nepieciešama dažāda veida informācija:

1. Kad cilvēks nav pieņēmis lēmumu, vai viņš atgriezīsies.
2. Kad cilvēks apsver, ka varētu atgriezties.
3. Kad cilvēks gatavojas atgriezties.
4. Kad cilvēks ir jau atgriezies Latvijā (VARAM reģionālo koordinātoru iniciatīva skar tikai šo posmu).

Vēl viens no dalībniekiem, turpinot šo ideju par informācijas diferencēšanu, par piemēru tika minēta laiku pirms referenduma, kurā Latvijai bija jānobalso par iestāšanos Eiropas Savienībā. Tad tika sagatavotas un arī drukātā veidā izdotas dažādas informatīvās lapas dažādu profesiju (piemēram, zemkopjiem, lopkopjiem, būvniekiem, uzņēmējiem u.c.) un sociālo statusu (piemēram, studentiem, uzņēmējiem, pensionāriem u.c.) pārstāvjiem.

Tāpēc radās ierosinājums pārņemt šādu praksi un veidot mērķtiecīgu informāciju, piemēram, strādājošiem vecākiem ar bērniem, tikko maģistra grādu ieguvušajiem un tml. Arī, piemēram, latviski nerunājošiem cilvēkiem.

“Būtu labi šo informāciju arī tādā faktu lapu līmenī, kurā ļoti forši, strukturēti, kurā atbildētu uz visām atsaucēm, noteikumiem. Un tas lieliski nostrādāja! Latvijā dzīvojoši vēlētāji par 10% uzlaboja savu informētību par Eiropas Savienību, un nobalsoja par iestāšanos šajā savienībā. Attiecīgi – informācija dara brīnumus. Un no visiem skeptiķiem var pārvērsties par labi informētiem optimistiem. Tas ir tikai darīšanas jautājums. Un, starp citu, tam bija veltīts viens ierēdņa amats, vēl toreiz Saeimas Eiropas informācijas birojā – tas neprasīja veselu mašīnēriju, tas bija viens konkrēts cilvēks.”

Papildus tam izskanēja doma, ka, iespējams, būtu jāpieaicina kāds mārketinga speciālists, jo mārketingā ir izstrādātas taktikas, kādos savas izvēles posmos kāda informācija viņam/viņai ir nepieciešama.

Tāpat tika aizskarts jautājums par reģionālajiem atbalsta koordinatoriem. Tika norādīts, ka cilvēks pieņem lēmumu atgriezties vēl būdams ārzemēs, tādēļ nepieciešams, ka informācija būtu viņam pieejama jau tad.

Komunikācija tika minēta vairākas reizes diskusijas laikā, jo *“nepietiek ar to, ka informācija ir. Par to ir jāstāsta”*.

Tika minēts, ka informācijai jābūt ne tikai latviešu valodā, bet arī tajās valodās, uz kuru zemēm Latvijas iedzīvotāji dodas. Pie tam tulkojumiem ir jābūt labiem – vislabāk, ja tos veiktu šajās valodās runājošie (*native speaker*) cilvēki. Šo būtu svarīgi ievērot, jo potenciālie remigranti var būt cilvēki, kuri ir Latvijas emigranti ne pirmajā paaudzē – emigrējuši ir viņu vecāki vai pat vecvecāki. Iespējams, ka cilvēks, kurš, apsver domu atgriezties uz dzīvi savā senču zemē, nemaz vairs latviešu valodu nezina.

“Svarīgi ir arī nodrošināt informāciju tajās dabiskajās vietās, kur cilvēks ar Latviju satiekas.” Vairākas reizes diskusijā tika minētas vēstniecības un sadarbība ar tām. Vēstniecībām, kā atzina viens no dalībniekiem, ir ārkārtīgi svarīga loma. Tāpat arī kā veiksmīgi ārējie kontaktpunkti, kas pārstāv Latviju, tika minētas LIAA pārstāvniecības. Diskusijas dalībnieki rosināja pārdomāt, kā vēstniecības, LIAA un citi varētu sniegt informāciju efektīvāk. Tas nebūtu tikai jautājums par, piemēram, drukāto materiālu nogādāšanu uz vēstniecībām, kur cilvēki nepieciešamības gadījumā to varē iegūt.

Kvalitatīva informācija ir jāsniedz arī šo iestāžu darbiniekiem, kas ir personiskās saskares nodrošinātāji. Līdz ar to izskanēja arī doma par iespēju izveidot tādu pozīciju, kā reģionālais atašejs. Diplomātiem ir noslogoti savu tiešo pienākumu veikšanā, tādēļ šī atsevišķā persona varētu pārņemt komunikāciju ar potenciālajiem remigrantiem.

Runājot par remigrantu sadarbību ar pašvaldību, tika minēts Baltijas sociālo zinātņu institūta (BISS) 2017.gada pētījums, kura rezultāti norādīja uz sekojošo: remigranti vairāk nekā Latvijas iedzīvotāji ir pozitīvi noskaņoti par iespējamo mobilitāti ikdienā. Tas nozīmē, ka viņus mazāk uztrauc situācija, ka dzīvesvieta būs vienā novadā, darbavieta – citā, un skola bērniem – vēl citā. Tādēļ ir atvērts jautājums par pašvaldību savstarpējo sadarbību pakalpojumu nodrošināšana, it īpaši starp blakus esošajām pašvaldībām. Minētais koordinators varētu būt lielisks aģents, kas saliktu kopā visu informāciju, kas ir iegūstama no vairākām pašvaldībām.

Diskusijā izskanēja viedoklis, ka bieži pašvaldībās nākas sastapties ar domāšanu savu pašvaldības funkciju līmenī, kamēr cilvēks domā no savu vajadzību perspektīvas. Tika atzīmētas grūtības dažādām pašvaldībām sadarboties, nezināšana vienā pašvaldībā, ko otra dara un var piedāvāt, nevēlēšanās palīdzēt, ja jāpieliek pūles kaut ko noskaidrot blakus pašvaldībā. Šādas situācijas, kā liecina diskusija, sastopamas bieži.

Sākumā diskusiju dalībnieki norādīja, ka pat trešo valstu pilsoņiem, imigrantiem tiek sniegta daudz kvalitatīvāka informācija. Kā piemērs tika minēts Rīgas domes izveidotais informatīvais materiāls imigrantiem no citām valstīm. Latvijas remigrantiem šāda informācija nav izveidota.

Izskanēja ieteikums veidot universālu informāciju, kas noderētu gan imigrantiem, gan diasporai, gan arī Latvijas iedzīvotājiem, piem., tiem, kuri plāno vai varētu pārcelties uz citu pašvaldību. Viens no diskusijas dalībniekiem norādīja, ka šāda pieeja noteikti būtu tālredzīgāka nekā sniegt informāciju vienīgi Latvijas diasporai.

Izskanēja arī bažas, ka iespējams lieki tiek tērēti finansiāli līdzekļi, lai sagatavotu informāciju tiem, kuri vienalga neatgriezīsies. Arī no šī viedokļa vērtīgāk gatavot universālu informāciju, kas būtu noderīga tiem, kuri vēlas uzsākt dzīvi Latvijā (gan remigrantiem, gan imigrantiem), gan tiem, kuri jau dzīvo Latvijā.

Tika norādīts, ka dažkārt gan starp Latvijā dzīvojošajiem, gan arī pašā diasporā vērojama negatīva attieksme pret to, ka Latvija finansē dažādus diasporai nepieciešamās informācijas nodrošināšanas projektus:

1. *“Lai tā Latvija beidz tērēties uz mums – mēs tāpat atpakaļ nebrauksim. Labāk lai to naudu iztērē cilvēkiem kuriem ir grūti Latvijā – lai viņi nebrauktu prom.”*
2. *“Latvijā atkal jautā: “Kāpēc jūs atkal tērējat naudu uz tiem, kuri jau ir aizbraukuši, ir izvēlējušies nodot mūsu valsti? Un jūs tikai tērējat uz kaut kādiem saucieniem atpakaļ, no kuriem nav nekādas jēgas.”*

Tāpēc vispraktiskākais, pēc diskusijas pārstāvja domām, būtu veidot visiem nepieciešamo informāciju, kas risinātu gan iekšējās, gan ārējās mobilitātes jautājumus. Tā daudz labāk varētu pamatot līdzekļu izmantošanas nepieciešamību, parādot, ka tie ir arī centieni risināt iekšējās problēmas. Jāatceras, ka Latvijā pastāv arī iekšējā mobilitāte, kur tāpat ir tie paši jautājumi svarīgi - kur bērns ies skolā, kur ir ģimenes ārsts u.c.

Diskusijas dalībnieki uzsvēra, cik svarīga ir atbalstoša, ieinteresēta, atvērta attieksme no darbinieku, cilvēku, kuri sniedz informāciju, puses. Tā, piemēram, gadījumos, kad tiek lūgta palīdzība vai informācija, cilvēks netiek noraidīts pilnīgi bez jebkādas informācijas sniegšanas.

“Ja es atnāku un jautāju par dzīvesvietas reģistrēšanu, bet man pasaka – nē, pie mums tas nav jādara. Ejiet mājās! Tas man nepalīdz... Es esmu satikusi daudzus labus cilvēkus, arī Latvijā. Tāpēc es zinu, ka tas var darboties... Kur man pasaka: “Ziniet, Jūs esat nepareizā vietā, bet Jums ir jādodas tur un tur”. Un tas ir fantastiski – es tagad zinu un es eju. Un neviens taču man neiegavos, ka neviens nezina, ko kaimiņš blakus daru!”

Zināšanas par to, kur labāk cilvēkus novirzīt, kas varētu sniegt palīdzību, informācija attiecīgajām kontaktpersonām ir. Tomēr jautājums ir par attieksmi – vai šis cilvēks būs ieinteresēts palīdzēt kaut vai ar informāciju, kur nepieciešamais ir meklējams, pie kā vērsties. Un, kā min arī cits diskusijas dalībnieks, tas nav jautājums par attieksmi pret diasporu, remigrantiem vien – tas ir jautājums par sabiedrības attieksmi kopumā.

Diskusijas turpinājumā Vides aizsardzības un reģionālas attīstības ministrijas (VARAM) pārstāvis sniedza informāciju par remigrācijas koordinātoru tīklu. Tās galvenā mērķa grupa ir jaunie remigranti, kuri ir tikko pārcēlušies uz dzīvi Latvijā, nevis jau kādu laiku dzīvojoši šeit. Šobrīd pilotprojekta ietvaros būs tikai pieci koordinātori 10 pilotpašvaldībās. Tiem jābūt ļoti plašām zināšanām par dažādu jautājumu loku. Jau ir identificēti aktuālākie jautājumi, ar kuriem remigranti vērsas pie

šiem koordinatoriem – tie ir jautājumi par dažādiem veselības aspektiem, par nodarbinātību un uzņēmējdarbību. Šiem koordinatoriem ir arī sociāla funkcija. Cilvēkiem dažreiz vienkārši gribas parunāties – ir svarīgi sajūst, ka viņu problēmas, jautājumi tiek risināti. Tāpat arī tika sniegta informācija par to, ka šie centri nākotnē nebūs pa visu Latviju – to būs aptuveni 70.

No dalībnieku puses tika jautāts, vai un kur ir atrodama informācija par šiem koordinatoriem. VARAM pārstāvis paskaidroja, ka pašreiz vēl informāciju ministrija neizplata. Viņi vēlas *“nedaudz iepauzēt ar informāciju, lai vēl labāk sagatavotu šos koordinatorus. Jo līdz ko tiek iziets ar ziņojumu preseī, tad cilvēki uzreiz vērsīsies pie koordinatoriem. Bet atkal, ja koordinatori vēl kaut ko nezina, tad atkal būs negatīva nostāja pret šo projektu.”*

Diskusijā izskanēja viedoklis, ka informācijas iegūšanā remigrantiem traucē atšķirīgais pašvaldību regulējums, piemēram, tas, ka vienā atbalsts bērnudārza jautājumos ir tāds, bet turpat blakus - citāds. Lai gan šādas atšķirības ir pašsaprotamas, ņemot vērā vietvaras autonomiju, tās apgrūtina remigrantiem orientēšanos atgriešanās apstākļos un pieejamajā atbalstā.

Uz jautājumu par vienas pieturas aģentūru (VPA) diskusijas īpaši neizvērsās Sabiedrības integrācijas fonda (SIF) pārstāve norādīja, ka pēc viņas domām vienas pieturas aģentūrai būtu jābūt vienai iestādei, uz kuriem cilvēks ierodas un iegūst visu nepieciešamo informāciju un atbalstu. Tomēr grupas dalībnieki vienojās, ka realitātē tas tā visdrīzāk nenotiks, jo VPA izveidot nav reāli. Arī citi diskusijas dalībnieki piekrita tam, ka iespējams lielāko daļu nepieciešamās informācijas cilvēks varētu iegūt vienuviet, bet noteikti ne visu.

Ik pa laikam visas diskusijas laikā izskanēja viedoklis, ka būtu jābūt vienam atbildīgajam par diasporas un remigrācijas jautājumiem. Pie tam šim atbildīgajam noteikti ir jābūt no valsts puses, jo risināmie jautājumi ir saistīti ar valsts vai pašvaldības pakalpojumiem.

Atbildot uz jautājumu par vienotas informatīvās platformas veidošanu, tika norādīts uz to, ka iespējams nav nepieciešams veidot kaut ko jaunu, jo jau ir laba platforma – portāls *latvija.lv* (arī *integracija.lv*, Latvijas vēstneša portāls u.c.). Tomēr tika norādīts, ka šim portālam būtu nepieciešamas lielākas mārketinga aktivitātes, t.sk., plašāki portāla popularizēšanas pasākumi. Cilvēki šo portālu izmanto, lai iekļūtu Elektroniskās

deklarēšanas sistēmā (EDS), tomēr viņi nezina, cik daudz vērtīgas informācijas tur vēl ir atrodams.

Kā norādīja portāla *latvia.lv* pārstāve, portālā ir izveidota atsevišķa sadaļa iebraucējiem. Atšķirībā no Latvijas iedzīvotājiem, diasporas pārstāvji iesūta ļoti specifiskus jautājumus – par nodokļu nomaksu, par ģimenes strīdu risināšanu, problēmas ar pilnvarojumiem, arī iepriekš minētie jautājumi par veselību. Bet tāpat arī jautājumu specifiskumu nosaka tas, no kādas valsts diasporas pārstāvis raksta – vai tā būtu Rietumeiropas vai Austrumeiropas valsts, Amerikas Savienotās Valstis vai Āzija. Tāpēc katru šādu jautājumu portāla darbinieki cenšas risināt individuāli. Tomēr tajā pat laikā tiek jautāts par to, kas cilvēkiem liedz izdarīt to pašu, ko dara portāla darbinieki – atrast informāciju, kas ir viegli pieejama, piemēram, kādas pašvaldības mājaslapā. Tas tiek skaidrots ar to, ka bieži vien ir nepieciešams otra cilvēka atbalsts.

Portāla pārstāve ļoti atzinīgi novērtēja sadarbību ar ministrijām un valsts iestādēm, norādot, ka vienmēr, kad rodas kāds grūtāks jautājums, ir iespēja iegūt palīdzību. Bet arī viņa atzina, ka portālam nav tik labas reklāmas, lai pēc iespējas vairāk cilvēku par viņiem uzzinātu.

Diasporas organizāciju pārstāvji atzīmēja, ka vajadzētu sniegt informāciju par atgriešanos Latvijā arī svešvalodās, jo jaunākā paaudze ne vienmēr vairs runā latviski, vai arī viņu latviešu valoda nav pietiekami laba. Tālāk jau pie cita jautājuma tika iezīmēta nepieciešamība uzlabot informācijas indeksēšanu, lai to varētu vieglāk “izguglēt”, kā arī plašāk jālieto iespēja samaksāt par to, lai valsts radītais saturs par jautājumiem, kas saistās ar atgriešanos, meklēšanā parādītos pirmais. Tikai daži simti eiro mēnesī var palielināt skatījumus par vairākiem tūkstošiem unikālo skatījumu (Droša māja pieredze).

Noslēgumā, domājot par diasporas iespējamās atgriešanās jautājumu risināšanu, izskanēja ieteikums: pašreiz tiek pētīta tā diasporas daļa, kas ir aizbraukusi prom no Latvijas. Bet būtu vērtīgi izpētīt to diasporas daļu, kuri bija remigrējuši uz Latviju, bet pēc kāda laika tomēr izvēlējušies atkal pamest Latviju, dodoties dzīvot uz citu valsti. Būtu vērtīgi saprast, ka šajos gadījumos nebija nostrādājis. Tas sniegtu skaidrāku izpratni par uzlabojamajiem aspektiem.

Efektīva komunikācija ar diasporu: sekundāro datu analīze

Pētījuma ietvaros savu skatījumu par komunikācijas attīstību ar diasporu sniedza diasporas mediji (6), Latvijas valsts institūcijas (6), kā arī viens Latvijas mediju pārstāvis (1). No Latvijas institūcijām pētījumā piedalījās Ārlietu ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Latvijas Investīciju un Attīstības Aģentūras, Sabiedrības integrācijas fonda, Latvijas Nacionālais kultūras centra un LV portāla "Par likumu un valsti" (Interneta medijs, ko 2007. gadā izveidoja oficiālais izdevējs "Latvijas Vēstnesis") pārstāvji. Jautājumi lielākoties tika uzdoti atvērtā formā, sniedzot respondentiem sniegt plašas un izsmeltošas atbildes.

Diasporas mediji

Runājot par satura veidošanu, gandrīz visi diasporas mediji norāda, ka abonē LETA ziņas, saņem preses relīzes no Latvijas un vietējām institūcijām vai sabiedriskām organizācijām, paši veido reportāžas (izmantojot savus korespondentus) un saņem lasītāju vēstules. Jāatzīmē gan, ka tikai viens no aptaujātajiem diasporas medijiem norāda, ka izmanto savus korespondentus Latvijā.

Tiek minēta arī vietējās preses pārlūkošana un tulkošana, pašu veikti žurnālistikas pētījumi (norādījuši pa vienam medijam). Viens no diasporas medijiem norāda uz ļoti rūpīgu satura veidošanas praksi:

“Pirmkārt, katru darba dienas rītu tiek izskatīti Latvijas mediji, oficiālo iestāžu mājas lapas un ievadītas attiecīgās atsauces pasaules mediju meklētājā. Tam seko latviešu organizāciju un biedrību lapu un sociālo kontu izskatīšana. Papildus tam, tiek izskatīti iesūtītie preses relīžu materiāli un ziņas no organizācijām. Visu apkopojot, tiek izveidots ikdienas saturs ar nepieciešamo. Mediji tiek atkārtoti izskatīti pēcpusdienā.”

Stratēģijas satura veidošanā ir ļoti atšķirīgas. Ir diasporas mediji, kas veido galvenokārt veidotu un publicē oriģinālu, pašu izstrādātu saturu (t.sk. viens no medijiem norāda, ka tiek piesaistīti Latvijas autori - nozaru speciālisti). Ir mediji, kuros vairāk nekā puse satura ir pārņemti no citiem medijiem (protams, ievērojot autortiesības). Taču visbiežāk (puse respondentu) oriģināli veidots saturs veido aptuveni pusi no kopējā satura.

Gandrīz visi aptaujātie diasporas mediji pastāvīgi seko līdzī un pārpublicē Ārlietu ministrijas izplatīto informāciju. Daudzi minējuši, ka seko līdzī arī Kultūras ministrijas, Saeimas (t.sk. Saeimas saliedētības komisija) un vēstniecību izplatītajai informācijai.

Viens no respondentiem minējis arī Latvijas Institutu, cits – Izglītības un zinātnes ministriju.

Aptauja liecina, ka lielākā daļa diasporas mediju latviešu biedrību un organizāciju mājas lapām un sociālajiem profiliem aktīvi neseko. Kā norāda kāds respondents”

“Ja nevalstiskās organizācijas savas preses relīzes ievieto Leta, tad budami Leta abonētāji, protams, publicējam. Pārejās tikai tad, ja atsūta mums paši un sabiedriskās organizācijas to arī dara.”

Uz jautājumu par to, cik lielā mērā diasporas mediji paši meklē informāciju un cik to viņiem iesūta, atbildes ir ļoti dažādas. Iesūtītie materiāli veido no 10% līdz pat 50%. Tas apliecina, ka diasporas mediji ir atvērti arī dažāda veida informācijai, ko iesūta organizācijas, valsts iestādes vai indivīdi.

Šobrīd informāciju aktīvi iesūta diasporas organizācijas, taču vairāki respondenti norādījuši, ka vēlētos no organizācijām informāciju saņemt vairāk.

Arī Latvijas valsts iestādes aktīvi sūta publicēšanai informāciju, piem., Ārlietu ministrija, Finanšu ministrija, Latvijas institūts, vēstniecības.

“vēstniecība praktiski visas savas relīzes, bet mēs arī bieži intervējam vēstniecības darbiniekus, pārējais, ka jau rakstīju - caur Leta”

Tomēr divi respondenti uzskata, ka valsts iestādes informāciju diasporas medijiem iesūta nepietiekoši aktīvi – neregulāri un slinki (ar reti izņēmumiem). Var secināt, ka ir valsts iestādes, kuras jau šobrīd aktīvi izmanto diasporas medijus diasporas informēšanai, kamēr citas šīs iespējas izmanto nepietiekami.

Visiem aptaujātajiem medijiem ir savs korespondentu loks, un tiek uzturēta arī aktīva klātbūtne sociālajos medijos.

Vairāki diasporas mediji norāda, ka viņu mērķauditorija atrodama vairākās valstīs, ne tikai vienā. Interesanti, ka lasītāji mēdz būt arī Latvijā.

“Īrijas latvieši, bet statistika rāda, ka ļoti daudz lasītāju ir Latvijā (iespējams, Īrijas latviešu radnieki un draugi), kopumā statistika uzrāda apmēram 80 valstis. Vai ta ir mūsu mērķauditorija? Noteikti ne, mēs rakstam un rādām pārsvarā Īrijas latviešiem, taču auditorijas izvēle ir atkarīga no apskatamā/analizējamā temata.”

Ir arī laikraksti (visbiežāk ASV, Kanādā), kuru mērķauditorija pamatā ir vecāka gadagājuma cilvēki – bijušie trimdinieki. Šī auditorijas specifikajam vērā arī plānojam ziņas diasporai.

Tēmu izvēle diasporas medijos ir ļoti atšķirīga. Daudzi diasporas mediji cenšas aptvert ļoti dažādas tēmas.

“Mēģinām aptvert visas tēmas, protams, katrā nozarē vairāk vērsta uz informāciju, kas būtu tuva diasporas lasītājiem”

Cits respondents norāda: *“Notikumi diasporā, kultūra, kas ir saistīta ar diasporu, latviešu un Latvijas sasniegumi, politiskie notikumi, kuri ietekmē diasporu”*. Vēl cits: *“Komentārs, analīze, intervija, informācija un apraksts par diasporas kultūras, sporta, sociālo, izglītības jomu. Grāmatu un izstāžu, koncertu apraksti (Latvijā un mītnes zemēs).”*

Uz jautājumu “Kuru ekspertu viedokļus Jūs visbiežāk publicējat vai vēlētos publicēt vairāk?” sastopamas ļoti dažādas atbildes. Viens respondents norāda, ka *“Latvijā nav diasporas ekspertu, kuri būtu zināšāki par mums pašiem.”* Cits norāda *“Vairāk vēlētos publicēt latviešu ekspertu viedokļus par dzīvi ārpus Latvijas robežām, kuri ir sasnieguši statusu un var ieteikt kā labāk iedzīvoties jaunajā vidē.”* Vēl cits respondents norāda, ka tas atkarīgs no konkrētā konteksta. Var secināt, ka nav kādu konkrētu ekspertu, kuriem diasporas mediji visvairāk uzticētos, turklāt iespējams lielāks uzticības kredīts būtu cilvēkiem no diasporas, nevis Latvijas ekspertiem.

Lielākā daļa diasporas mediju satura veidošanā sadarbojas arī ar citiem diasporas medijiem, piem., “Brīvā Latvija”, “Latvietis”, latviesi.com.

Runājot par atbalstu, kas palīdzētu diasporas medijiem, respondenti piemin informācijas iesūtīšanu par diasporu redakcijas e-pastā un bezmaksas pieeju Letas preses relīzēm, rakstiem un fotomateriāliem.

Sadarbību ar Latvijas medijiem diasporas mediji vērtē pozitīvi.

“Mūs bieži uzrunā dažādi Latvijas mediji, iespēju robežās konsultācijas neatsakām. Mūsu rakstus bieži pārpublicē Latvijā, atļauju neviens neprasa.”

Tāpat pozitīvi tiek vērtēta sadarbība ar Latvijas institūcijām.

“laba, pagaidam neesam saņēmusi atteikumus intervijām. ir reizes, kad atbildes kavējas, bet visumā – labi”

Vēl pozitīvāk tiek vērtēta sadarbība ar diasporas organizācijām. Kāds respondents pat to dēvē par izcilu: *“Izcili - gan ALA, gan ELA, gan PBLA un arī Daugavas Vanagiem.”* Tomēr cits norāda, ka tāda tā ir ne ar visām organizācijām.

“Ir sadarbība ar konkrētām organizācijām, bet vēl liels skaits ir jāuzrunā vai jāatgādina par ziņu iesūtīšanu”

Puse respondentu – diasporas mediju pārstāvju uzskata, ka noteikti būtu nepieciešamas diasporas mediju pārstāvju apmācības, tai skaitā arī par tehnoloģisku risinājumu ieviešanu savā darbībā, bet pusei šajā jautājumā nav konkrēta viedokļa.

Kā tēmas, par kurām visvairāk diasporai trūkst informācijas, diasporas mediju pārstāvji visbiežāk min:

1. par uzņēmējdarbības iespējām un atbalstu Latvijā
2. par bērnu integrēšanos Latvijas izglītības sistēmā
3. par pabalstu un pensiju aprēķinu vai saskaņošanu

Lielākā daļā respondentu uzskata, ka šādas informācijas diasporai trūkst. Tāpat vismaz puse uzskata, ka trūkst informācijas arī

1. par valsts un pašvaldību piedāvāto atbalstu, atgriežoties Latvijā un
2. par ārvalstīs iegūtas izglītības diploma atzīšanu.

Gandrīz visi uzskata, ka diasporai noderētu arī vairāk informācijas par nodarbinātības iespējām Latvijā. Papildus kāds respondents norāda, ka trūkst informācijas par dzīvi Latvijas mazpilsētās.

Runājot par informācijas izvietošanu mājaslapā lapā par to, kur iespējams rast atbildes uz diasporai aktuāliem jautājumiem, t.sk. tiem, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā (piem., banneri vai saites uz latvija.lv, informatīvajiem bukletiem u.tml.), diasporas mediji pārsvarā norāda, ka labprāt šādu informāciju publicē, ja viņiem to piegādā (banneru formā, kā rakstus, u.c.). Šobrīd tas, uz kādām tieši Latvijas valsts iestādēm vai mājaslapām ir publicētas saites, ļoti atšķiras. Respondenti minējuši visdažādākās organizācijas un mājas lapas (religiskās draudzes, vēstniecības, domu biedru grupas, Tiesībsargs, NVA, ĀM, IZM, utml.), un ir skaidrs, ka vienotas stratēģijas diasporas medijiem šajā ziņā nav. To, kādas saites tiks publicētas, pamatā nosaka pašu mediju iniciatīva un saišu īpašnieku - iestāžu vai organizāciju – lūgumi. Protams, tiek ņemti vērā arī vietas ierobežojumi.

Lielākā daļa diasporas meidju pārstāvju uzskata, ka būtu nepieciešama centralizēti veidota platforma, lai valsts un citas institūcijas varētu strukturētā un pārskatāmā veidā izplatīt informāciju par ārzemēs dzīvojošajiem latviešiem aktuāliem jautājumiem.

“Tādā veidā diasporai nebūtu jāmeklē sev interesējošie jautājumi caur vairākiem kanāliem, kas arī ietaupītu laiku”

Viens no respondentiem norāda, ka vajadzīga ne tikai platforma, bet arī drukātie mediji, kas tēmas izskata padziļināti. Cits respondents uzsver, ka platformai ir jēga, ja tajā ir visa informācija. Cits respondents, savukārt, runājot par latviesi.com norāda, ka ir:

“Laba ideja savākt informāciju vienkopus, tomēr tas noved pie pārāk plašas informācijas un tādēļ grūti orientēties”.

Kopumā par latviesi.com diasporas mediji ir informēti un tajā ieskatās.

Runājot par to, kā vislabāk attīstīt komunikāciju ar diasporu nākotnē, lai valsts veiksmīgāk nodrošinātu tai aktuālo informāciju, tiek uzsvērta diasporas mediju finansējuma un turpmākas komunikācijas caur medijiem un organizācijām nozīme.

“Svarīga ir ārzemju latviešu organizāciju loma un saprātīgs finansējums no Latvijas valsts puses”

Viens no respondentiem norāda, ka Latvijas valsts iesāžu komunikācija ar iedzīvotājiem (neatkarīgi no tā, vai diaspora vai vietējie ļaudis) kopumā ir ļoti zemā līmenī un ka vienkāršākais būtu piestrādāt, izveidot epastu listi, regulāri to arī pārskatot un atjaunojot, sagatavot lasītājiem labi uztveramus skaidrojumus un izsūtīt pēc minētās listes.

“Ir jāiesaista diasporu diskusijās un vajag uzturēt kontaktu par aktuāliem jautājumiem, kuri ir saistīti to”.

Latvijas mediji

Latvijas mediju pārstāvis norāda, ka drīzāk neuzskata diasporu par būtisku sava medija mērķa grupu. Visbiežāk medijā tiek atspoguļota informācija par kultūru, kā arī kriminālziņas diasporā, turklāt respondents norāda, ka labprāt atspoguļotu vairāk informācijas par sabiedriskajām aktivitātēm, politisko līdzdalību, sasniegumiem. Šobrīd medijā reti parādās informācija par jautājumiem, kas aktuāli diasporai vai remigrantiem. Ziņas tiek saņemtas no oficiāliem avotiem, unto publicēšanu nosaka redaktora subjektīvā izpratne par to, kas ir ziņas vērts un kas nav. Korespondentu, kas

īpaši pievēršas tieši diasporas un remigrācijas jautājumiem, medijam nav. Runājot par diasporai aktuāliem jautājumiem, mediju visvairāk interesē kultūra, politiskie notikumi, ekonomikas rādītāji. Lai ziņas būtu medijam interesantas un jūsu lasītājiem saistošas (arī ar lielāku iespēju, ka to nopublicēs), jāuzsver, ar ko notikums ir īpašs, kā tas maina procesus. Ar diasporas medijiem sadarbības ziņu veidošanā nav.

Latvijas institūcijas

Vispirms pētījumā tika noskaidrots, kā Latvijas institūcijas informē diasporu par savu darbību un/vai sniegtajiem pakalpojumiem.

LV portāla pārstāvis norāda, ka portāls nav izvirzījis diasporu kā mērķauditoriju, tāpēc informācija par tajā pieejamo saturu un pakalpojumiem diaspora var saņemt tādā pašā veidā, kā citi Latvijas iedzīvotāji. Piemēram, sekojot LV portāla profiliem sociālajos medijos - Twitter, Facebook, Draugiem.lv. Tiek strādāts pie papildu iespējām, piemēram, pierakstīties uz konkrētu tēmu ziņu, piemēram, par pārrobežu regulējumu saņemšanu e-pastā. Tas ir izstrādes stadijā.

Ārlietu ministrijas informācija diasporai ir pieejama Ārlietu ministrijas mājaslapā divās daļās - Tautiešiem ārzemēs un Konsulārā informācija, kā arī regulāri tiek komunicēta sociālajos medijos Facebook un Twitter. Diasporai aktuāla informācija regulāri tiek nosūtīta arī aktīvām adrešu kopām e-pastā: 1. par darbu ar diasporu atbildīgām amatpersonām Latvijas Republikas diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās, 2. diasporas organizācijām (virsorganizācijām un reģionālajām organizācijām tieši un ar pārstāvniecību starpniecību organizācijām mītnes valstīs), 3. diasporas medijiem. Informācija tiek izplatīta arī pārstāvniecību Konsulārajās nodaļās (informācijas stendos, info lapās u.tml.), infografikās, publikācijās, preses relīzēs, kā arī mobilo pasu darbstaciju izbraukumu laikā valstīs, kurās ir lielākā diaspora.

Ekonomikas ministrija informāciju diasporai izplata, izmantojot preses relīzes, ievietojot informāciju EM un LIAA mājas lapās un to administrētajās lapās sociālajos medijos (piemēram, FB lapā "Atbalsts uzņēmējiem"). Papildus tiek atzīmētas LIAA ārējo ekonomisko pārstāvniecību aktivitātes (organizētie pasākumi un vai pasākumi ar pārstāvju līdzdalību), kā arī LIAA/EM līdzdalība diasporu pārstāvošo NVO organizētos pasākumos.

LIAA ir mājas lapa, sociālie konti Facebook un Twitter. Latvijas Ārējo pārstāvniecības konkrētajās valstīs (20 valstis) izplata informāciju vai publicē attiecīgās valsts diasporas interneta vietnēs (atsevišķi gadījumi), LinkedIn.

SIF administrē vairākas valsts budžeta programmas, kuru mērķis ir iesaistīt diasporu. Informācija ir pieejama www.sif.gov.lv, SIF Facebook kontā.

LNKC viena no darbības prioritātēm ir latviešu kopienu ārzemēs tautas mākslas kolektīvu metodiskais atbalsts un iesaiste Dziesmu un deju svētku procesā- sekmēt latviešu kopienas ārvalstīs līdzdalību Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā, attīstībā un tālāk nodošanā, sniegt metodisku atbalstu, t.sk. kārtējo Dziesmu un deju svētku koprepertuāra (repertuāra) apguvei, kā arī līdzdalībai starpsvētku pasākumos Latvijā. LNKC ir sava datu bāze- informatīvie epasti pa tiešo, kā arī informācijas apmaiņa notiek sadarbībā ar PBLA, ELA u.c. organizācijām.

Pētījuma ietvaros tika jautāts arī - situācijā, kad institūcija vēlas informēt diasporu par kādu jaunu ziņu, kam tiek nosūtīta informācija?

LV portāls šim mērķim izmanto sociālo mediju (visbiežāk Facebook) reklāmas iespējas. Līdzīgi arī SIF izmanto Facebook kontu, kā arī informāciju par atvērtajiem projektu konkursiem tiek nosūtīta e-pasta adrešu listei, kas ir vairāk kā 1000 vienības. LNKC informāciju izsūta pa tiešo uz kolektīvu epastiem, sadarbības partneriem - PBLA, ELA u.c. LIAA sūta e-pastus, ziņas Whatsapp diasporas organizāciju pārstāvjiem, medijam Latviesi.com.

Visi atbildējušie valsts institūciju pārstāvji uztur aktīvu klātbūtni sociālajos medijos, īpaši Facebook. LV portāls, piemēram, publiskajā mediju zīmolu ietekmes reitingā (pieejams www.zimolutops.lv) LV portāls kategorijā "Iesaiste" (auditorijas aktivitāte) ierindojās 21. vietā (2018. gada janvāris). ĀM uztur divas lapas Facebook - Ceļo droši (ĀM Konsulārais departaments) un ĀM oficiālā lapa, kā ar ĀM Twitter kontu. Tiesa, ne vienmēr tā mērķtiecīgi orientēta uz diasporu (ar atsevišķiem izņēmuma gadījumiem).

Viena no iespējām, kā uzlabot informācijas piegādi diasporai, ir institūciju savstarpēja pakalpojumu popularizēšana, publicējot saites uz dažādu citu institūciju mājas lapām vai informāciju. ĀM, piemēram, publicētas saites uz Nodarbinātības valsts aģentūru, Ekonomikas ministriju, LIAA, PMLP mājaslapām, kā arī portālu latvija.lv. SIF pārsvarā publicētas saites uz dažādiem fondiem un pārstāvniecībām. Ekonomikas ministrijas

mājas lapā ir saites uz ļoti dažādām institūcijām: Labs of Latvia, KNAB, latvia.travel, sif.lv, latvijaslabums.lv, latvia.eu, renovēto daudzdzīvokļu māju e-karte, latvija.lv, liaa.gov.lv, tiesibsargs.lv, atkrapi.lv, esfondi.lv, mfa.gov.lv, altum.lv, Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs, Centrālā statistikas pārvalde, Konkurences padome, Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Būvniecības valsts kontroles birojs, Latvijas Nacionālās akreditācijas birojs. LIAA norāda, ka tūrisma jomā ir nodrošināta plaša sadarbības partneru un to kontaktinformācijas pieejamība, tāpat arī investīciju piesaistes jomā un attiecībā uz Startup ekovidi. Papildus, pie “Noderīgām saitēm” atrodams ļoti daudz saišu uz ministrijām, reģionālās attīstības aģentūrām, ekonomiska rakstura organizācijām Latvijā un dzīvi Latvijā kopumā. Tātad – vērojama ļoti liela daudzveidība, un iestāžu norādītās saites parasti ir cieši saistītas ar to darbības specifiku. Viennozīmīgi redzams, ka pakalpojumu, iespēju un jaunumu savstarpēju popularizēšanu iespējams izvērst plašāk.

Īpašu lomu informācijas izplatīšanā ieņem LV portāls. Tas ir tehniski sasaistīts ar portālu Likumi.lv. Tas nozīmē, ka, lasot informāciju par tiesisko regulējumu konkrētā jomā, tiks nodrošināta saite uz attiecīgā normatīvā regulējuma oficiālo publikāciju un konkrētu pantu. LV portāla viens no uzdevumiem ir nodrošināt valsts oficiālās informācijas sniegšanu. Tas nozīmē, ka LV portālā ir vienuviet apkopota visu valsts iestāžu sagatavotā informācija, kas ietver arī saites uz attiecīgo institūciju mājaslapām. LV portālā vienkopus ir pieejama visu valsts iestāžu sagatavotā informācija sadaļā – “Preses relīzes”. Neatkarīga portāla redakcija izlemj, kādu informāciju izmantot, veidojot publikācijas, infografikas, intervijas u.c. Pašlaik portāls orientējas uz tiesiskas informācijas sniegšanu, tāpēc, piemēram, portāla sadaļā "Tiesās" (<http://demo.lvportals.lv/tiesas>) ir atrodamas saites uz vietnēm, kur atrast veidlapas prasības pieteikumam tiesā, tiesu, zvērinātu advokātu, notāru, tiesu izpildītāju kontaktinformāciju, judikatūru (tiesu praksi), valsts nodevu kalkulatoru. Tāpat ir atrodamas saites uz jaunākajiem tiesību aktiem u.tml.

Uz jautājumu par to, kā tiek izlemts, kuras saistes publicēt, visbiežākā atbilde ir ka tā ir gan pašu iniciatīva, gan lūgums no valsts iestāžu puses, sadarbība. LIAA gadījumā to ierosina LIAA departamenti.

Savu sadarbību informācijas izplatīšanā ar citām Latvijas valsts institūcijām kā ļoti labu raksturo tikai LV portāla pārstāvis. Citi to vērtē kā vēl pilnveidojamu. Kā norāda ĀM pārstāvis:

“To būtu nepieciešams uzlabot un pilnveidot, jo reizēm informācijas apmaiņa nenotiek "automātiski", tas ir institūcijas ne vienmēr pašas apzinās informācijas svarīgumu diasporai un izplata sadarbības partneriem, kaut arī kopumā informācijas ir daudz.”

Kā norāda LIAA pārstāve, pamazām jau tiek palielināts nosūtāmās informācijas apjoms un palielinās sadarbības partneru skaits.

Runājot par sadarbību ar medijiem, LV portāla pārstāvis norāda, ka lai gan diaspora nav LV portāla galvenā mērķauditorija, taču aptuveni 5% no apmeklētājiem portālā ienāk no IP adreses ārvalstī. LV portāla rakstus dažkārt pārpublicē ne tikai mediji Latvijā, bet arī, piemēram, www.latviesiem.co.uk.

ĀM pārstāvis norāda, ka Latvijas mediji diezgan bieži ignorē preses paziņojumus sasiņībā ar aktualitātēm diasporas jomā. Latvijas sabiedriskie mediji ne vienmēr pilnībā apzinās savu lomu sabiedrības saliedētības veidošanā un saiknes ar diasporu stiprināšanā. Diasporas mediji ir atsaucīgāki, bet arī reizēm selektīvi uz diasporā izplatāmo informāciju no Latvijas. Lieliska ir iniciatīva veidot TV platformu www.visiemltv.lv, bet pašreizējā sākumstadijā tā ir maz efektīva un pilnveidojama - jānodrošina 24/7 saturs, liekot diasporas mediju raidījumus, jārisina autortiesību jautājumi pārraidēs un jānodrošina labākas pārraides tehniskās iespējas.

Līdzīgs viedoklis ir SIF pārstāvim, kas norāda, ka diasporas mediji ir atsaucīgi informācijas izplatīšanā, taču Latvijas mediju uzmanībā nonākt ir grūtāk, ja jautājums nešķiet svarīgs, aktuāls.

Ekonomikas ministrija regulāri izsūtīta preses relīzes un notiek informācijas apmaiņa ar Latvijas medijiem. Atsevišķos gadījumos informācija tiek nosūtīta arī diasporas medijiem, taču tie nav pamatsarakstā. Intereses gadījumā no diasporas mediju puses EM labprāt tos iekļautu pamatsarakstā.

Ciešāka sadarbība ar diasporas medijiem ir LIAA. Ir nodibināta sadarbība ar Latviesiem.com, ELA. Pamazām attīstās ar UK LBN un PBLA. Vēl jāapzina citi mediji, ar ko sakristu LIAA mērķi un kompetences.

LNKC arī uzskata, ka sadarbība ar medijiem būtu pilnveidojama, taču pēdējā laikā norit arvien sekmīgāk.

Sadarbību ar diasporas organizācijām respondenti vērtē kā veiksmīgu, turklāt tiek atzīmēti uzlabojumi.

“Pēdējo gadu laikā sadarbība ir ievērojami uzlabojusies, notiek regulāras tikšanās ar diasporas NVO pārstāvjiem, informācijas apmaiņa un procesu uzlabošana.”

Diasporas organizācijas dažkārt pašas sazinās, lai uzzinātu aktuālāko informāciju. No otras puses, vairāki respondenti norāda, ka to vēl iespējams uzlabot, nodrošinot regulārāku, abpusēju un plašāku informācijas nosūtīšanu un komunikāciju.

Tikai LV portāla pārstāvis norāda, ka šī sadarbība nav bijusi aktīva. Ja kāda organizācija ir pamanījusi tai aktuālu skaidrojumu, publikāciju, LV portāls labprāt ļauj pārpublicēt tās interneta vietnē.

Runājot par iespējamiem uzlabojumiem informācijas apritē starp institūcijām un informācijas nodrošināšanā diasporai, LV portāla pārstāve atzīmē, ka visupirms būtiski ir noskaidrot, kāda veida informācija ir nepieciešama diasporas pārstāvjiem. Šī informācija ir jāapkopo vienuviet, piemēram, speciālā mājaslapā diasporas dialogam ar valsti. LV portālam ir liela pieredze, sniedzot e-konsultācijas iedzīvotājiem par viņu tiesībām un pienākumiem konkrētās situācijās. Šādas konsultācijas iesūta arī diasporas pārstāvji. Redzams, ka šajos jautājumos dominējošās tēmas reti tiek pieminētas, kad plašāk tiek diskutēts par to, kas nepieciešams un kas interesē diasporai. Nerunājot par to, ka šāda individuāla pieeja katram jautājumam lielākoties rada pozitīvu saikni ar valsti.

ĀM pārstāvis norāda, ka vienas pieturas aģentūra virtuālā formā varētu ievērojami uzlabot informācijas apriti starp valsts iestādēm diasporas jomā, kā arī vienai no valsts iestādēm jābūt atbildīgai par šādas informācijas apriti un koordināciju, piemēram, VARAM atbilstoši savai kompetencei.

Līdzīgi, Ekonomikas ministrijas pārstāvis uzskata, ka informācijas izplatīšanu veicinātu vienota informācijas izplatīšanas platforma, kā arī informācijas novades kanālu identificēšana, uzlabošana. Pēc LIAA pārstāvja domām, nepieciešams identificēt un uzskatāmi (kādā sarakstā) nostiprināt katras institūcijas kompetences, izplatāmās ziņas.

Arī SIF norāda, ka ir nepieciešama politikas koordinēšana un vienošanās par to, kurš atbild par kuru jomu. Iesaistītās institūcijas var būt vairākas, bet informācijas apmaiņai ir jābūt regulārai.

Turpinājumā tika noskaidrots, kāds pēc respondentu domām būtu labākais risinājums, lai valsts iestādes strukturētā un pārskatāmā veidā efektīvi nodrošinātu informāciju diasporai.

LV portāla pārstāvis domā, ka optimālais risinājums būtu tāds, ka informācija ir apkopota vienā vietā, tiek nodrošināta iespēja uzdot jautājumus un saņemt saprotamas atbildes (vienkāršā valodā). Turklāt ir jāpadomā, kā šo informāciju vajadzības gadījumā nodrošināt angļu valodā.

EM pārstāvis norāda, ka to varētu darīt caur vienotu informācijas izplatīšanas platformu un konkrētiem, sadarbībā ar diasporu un valsts pārvaldes institūcijām identificētiem informācijas izplatīšanas kanāliem. LIAA vēlētos, lai būtu atbildīgā persona, kas koordinē un sagatavo ziņas.

LNKC vēlētos vienotu vietni vai arī pilveidot jau populāros portālus, bet SIF par pietiekamu uzskatītu informāciju mājas lapā, aktīvu sociālo mediju lietošanu. Turklāt tiek norādīts, ka informācija jāgatavo viegli saprotamā veidā.

Uz jautājumu par to, vai ir vai nav nepieciešama centralizēti veidota platforma informācijas diasporai izplatīšanai, gandrīz visi respondenti snieguši apstiprinošu atbildi. Taču tiek atzīmēts, ka to varētu darīt, pilnveidojot esošo modeli.

Kā norāda LV portāla pārstāvis:

“Droši vien, šāda platforma ir nepieciešama. Nevajadzētu tērēt līdzekļus un radīt kaut ko jaunu. Jau šobrīd pastāv interneta vietnes, kuras varētu attīstīt šajā virzienā ar minimālu ieguldījumu.”

Arī ĀM pārstāvim ir līdzīgs viedoklis:

“<...> pašreizējais modelis ir jāpilnveido. Par vienotu platformu nepieciešamas papildus diskusijas, uz kā pamata to veidot - uz valsts portāla pamata kā latvija.lv vai komercplatformas kā latviešiem.com . Ir jāieziņē pastāvīgs valsts finansiālais atbalsts budžetā.”

SIF norāda, ka būtu labi, ja platforma būtu ar vairākām administratoru iespējām. Respektīvi katra institūcija var ievietot aktuālāko informāciju. LIAA vēlētos redzēt platformu, kas ļautu strukturēt ziņas pa tēmām un adresātiem.

Visbeidzot, LV portāla pārstāvis atzīmē, ka cilvēkiem, kas nodrošinās šādu informāciju, ir jābūt ar plašu zināšanu bagāžu gan Latvijas, gan ES un EEZ tiesiskajā regulējumā.

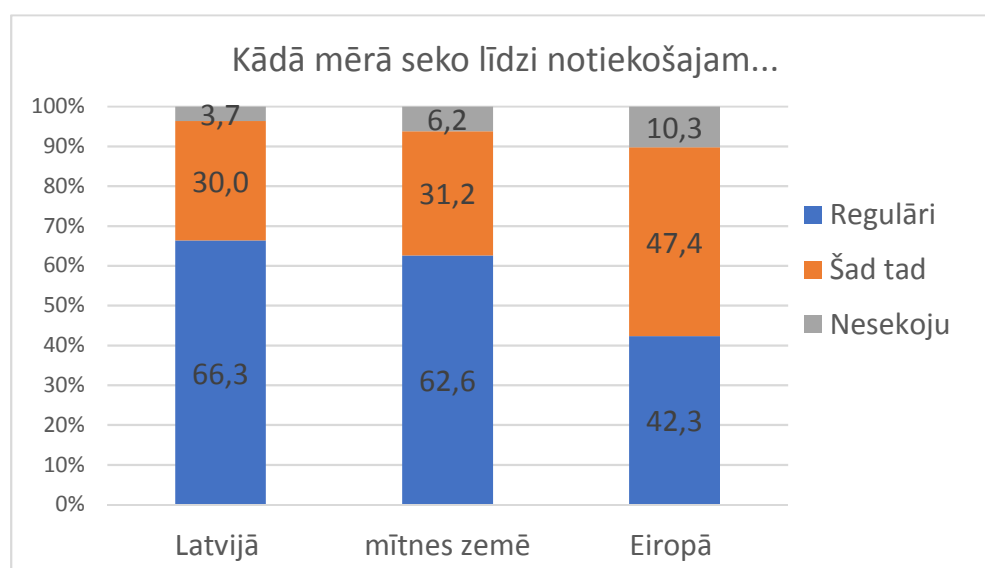
jāsaprot līdz pat katras pašvaldības līmenim, kā tiek organizēta izglītība, veselības aprūpe, mājokļu un sociālās palīdzības jautājumi. Šiem cilvēkiem jāorientējas dažādo pašvaldību kārtībās, vismaz jābūt plašam kontaktu lokam, lai zinātu, kurš var izskaidrot konkrēto kārtību attiecīgajā pašvaldībā. Tāpat šiem cilvēkiem cieši jāsadarbojas ar biznesa inkubatoriem un dažādām NVO, kas var palīdzēt cilvēkiem integrēties, uzsākt kaut ko jaunu. Vienlaikus jāņem vērā, ka diasporas pārstāvjiem nereti ir Latvijā nenokārtotas saistības, sākot ar parādiem un beidzot ar neizciestu administratīvo arestu. Tāpēc šiem cilvēkiem, kas sagatavo informāciju, lieti noderēs zināšanās civillietās, administratīvajā procesā, sadarbība ar tiesībsargājošajām struktūrām. LV portāla pieredze liecina, ka meklējot informāciju kā medijam, kas to vēlāk arī publisko, iespējams, ir lielāka atsaucība no iestādēm, jo sabiedrisko attiecību speciālisti prot pasniegt informāciju vieglākā, saprotamākā valodā atšķirībā no ierēdņiem, kuri baidās pateikt kaut ko lieku.

Mediju lietojums diasporā: sekundāro datu analīze

Aptauja “Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika”, kuru 2014.gada nogalē veica Latvijas Universitātes Filozofijas un Socioloģijas institūts sadarbībā ar Ekonomikas un vadības fakultāti ļauj gūt priekšstatu par to, cik lielā mērā un kā diasporas pārstāvji gūst informāciju par Latvijā un citās mītnes zemēs notiekošo.

Kā redzams (2.attēls), lielākā daļa ārvalstīs dzīvojošo latviešu un Latvijas valstspiederīgo regulāri seko līdzi Latvijā notiekošajam (66%) – līdzīgi kā mītnes zemē notiekošajam (63%).

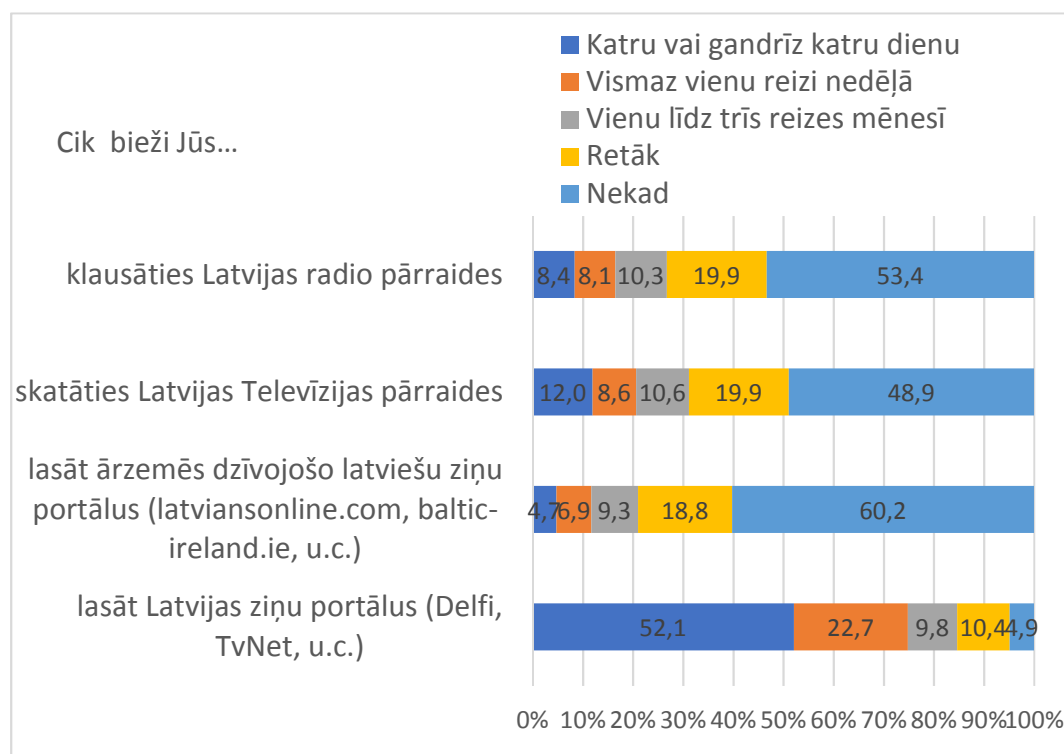
2.attēls. Sekošana līdzi notiekošajam Latvijā, mītnes zemē un Eiropā (%)

Visbiežāk diasporas pārstāvji informāciju iegūst Latvijas Interneta ziņu portālos (Delfi, TvNet, u.c.). Aptuveni puse (52%) šos portālus lasa katru vai gandrīz katru dienu un vēl 23% - vismaz reizi nedēļā (3.attēls). Aptuveni puse diasporas pārstāvju vismaz kādreiz skatās Latvijas TV un klausās Latvijas radio, taču parasti to dara ļoti reti. Mazāk nekā trešdaļa diasporas skatās Latvijas TV vai klausās Latvijas radio vismaz reizi mēnesī. Ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus lasa 40% diasporas pārstāvju, taču gandrīz puse no viņiem (18%) to dara ļoti reti – retāk nekā reizi mēnesī.

Diasporas vidū vērojama augsta neuzticēšanās Latvijas plašsaziņas līdzekļiem. Skalā no 0-10 sniegtais vidējais vērtējums - 3,6.

3.attēls. Sekošana līdzī dažu mediju ziņām (%)

Vērojamas lielas atšķirības tajā, kā informāciju iegūst dažādu emigrācijas viļņu pārstāvji. Jaunās diasporas pārstāvji (kas izbraukuši no Latvijas pēc 1991.gada) nozīmīgi biežāk nekā vecās diasporas pārstāvji lasa Latvijas ziņu portālus (1.tabula), tomēr arī vecās diasporas vidū tie ir biežākais informācijas par Latviju iegūšanas veids.

Ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus, savukārt, biežāk lasa vecās diasporas pārstāvji (61%) nekā jaunās diasporas pārstāvji (37%). Tikai 18% jaunās diasporas pārstāvju lasa diasporas medijus vismaz reizi mēnesī.

1.tabula. Sekošana līdz mediju ziņām starp dažādu emigrācijas viļņu pārstāvjiem (%)

		Visi	Vecā diaspora	Jaunā diaspora	Kopš 2000.g. izbraukušie
lasāt Latvijas ziņu portālus (Delfi, TvNet, u.c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	52,1	36,3	54,2	54,8
	Vismaz vienu reizi nedēļā	22,7	22,2	22,8	22,9
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	9,8	13,9	9,3	8,6
	Retāk	10,4	16,1	9,7	9,7
	Nekad	4,9	11,5	4,0	4,0
lasāt ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus (latviansonline.com, baltic-ireland.ie, u.c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	4,7	9,9	4,1	4,2
	Vismaz vienu reizi nedēļā	6,9	15,4	5,8	6,0
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	9,3	18,8	8,1	8,0
	Retāk	18,8	17,5	18,9	18,4
	Nekad	60,2	38,5	63,0	63,4
skatāties Latvijas Televīzijas pārraides	Katru vai gandrīz katru dienu	12,0	5,7	12,8	13,4
	Vismaz vienu reizi nedēļā	8,6	8,4	8,7	8,9
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	10,6	11,8	10,4	10,2
	Retāk	19,9	27,6	18,9	18,7
	Nekad	48,9	46,5	49,2	48,8
klausāties Latvijas radio pārraides	Katru vai gandrīz katru dienu	8,4	7,9	8,4	8,5
	Vismaz vienu reizi nedēļā	8,1	14,1	7,3	7,3
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	10,3	8,0	10,6	10,6
	Retāk	19,9	27,0	19,0	18,9
	Nekad	53,4	42,9	54,7	54,6

Ļoti atšķiras arī mediju patēriņš latviešu un citu tautību pārstāvju vidū. Ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus krievu tautības emigranti lasa nozīmīgi retāk nekā latvieši (2.tabula). 74% salīdzinājumā ar 51% latviešu vidū tos nelasa vispār. Līdzīgi arī Latvijas TV pārraides un radio krievu tautības emigranti izmanto ievērojami retāk. Taču atšķirības nav nozīmīgas attiecībā uz Latvijas ziņu portāliu patēriņu. Tas ir efektīvākais veids kā sasniegt lielāko skaitu gan latviešu, gan citu tautību diasporas pārstāvjus.

2.tabula. Sekošana līdz mediju ziņām dažādās tautību grupās (%)

		Latvieši	Krievi	Cita tautība
lasāt Latvijas ziņu portālus (Delfi, TvNet, u.c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	53,5	49,2	52,2
	Vismaz vienu reizi nedēļā	21,6	25,4	21,6
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	9,2	10,9	12,7
	Retāk	11,4	9,7	9,7
	Nekad	4,3	4,8	3,8
lasāt ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus (latviansonline.com, baltic-ireland.ie, u.c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	6,2	2,1	2,6
	Vismaz vienu reizi nedēļā	8,9	2,6	15,5
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	11,8	7,3	12,6
	Retāk	21,7	13,9	9,8
	Nekad	51,4	74,0	59,5
skatāties Latvijas Televīzijas pārraides	Katru vai gandrīz katru dienu	16,3	3,4	7,0
	Vismaz vienu reizi nedēļā	10,3	5,6	7,8
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	11,4	10,3	7,2
	Retāk	24,5	12,8	22,1
	Nekad	37,5	67,9	55,9
klausāties Latvijas radio pārraides	Katru vai gandrīz katru dienu	11,5	2,8	6,5
	Vismaz vienu reizi nedēļā	10,8	3,7	9,8
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	12,3	7,8	4,7
	Retāk	24,3	11,1	22,3
	Nekad	41,0	74,6	56,7

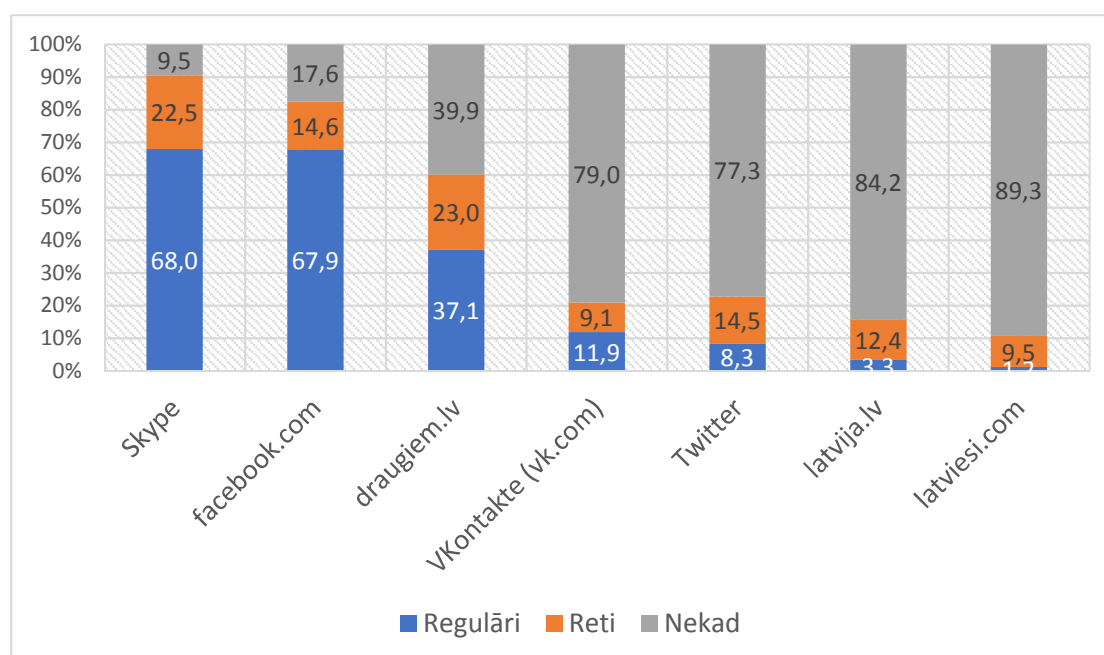
Visvairāk ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus lasa diasporas pārstāvji Īrijā (36% vismaz reizi nedēļā), bet vismazāk – Dienvideiropas valstīs, kā arī NVS valstīs un Gruzijā (3.tabula). Arī Vācijā diasporas medijus lasa ļoti neliela daļa diasporas. Latvijs TV un radio pārraides īpaši populāras Latvijas diasporas vidū Ziemeļvalstīs. Interesanti, ka Latvijas ziņu portālus salīdzinoši retāk lasa diasporas pārstāvji ASV, Kanādā, Austrālijā un Jaunzēlandē, kā arī NVS valstīs un Gruzijā. Iespējams, to vietā priekšroka tiek dota vietējiem medijiem, ņemot vērā, ka liela daļa diasporas labi pārvalda angļu un krievu valodas.

3.tabula. Sekošana līdz mediju ziņām dažādās valstīs (%)

		Apvienotā Karaliste	Vācija	Īrija	ASV, Kanāda, Austrālija, Jaunzēlande	Ziemeļvalstis	NVS valstis un Gruzija	Dienvideiropas valstis	Rietumeiropas valstis, izņemot UK, DE, IE	Austrumeiropas valstis (ES)	Pārējās valstis
lasāt Latvijas ziņu portālus (Delfi, TvNet, u.c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	54,2	60,7	54,9	44,4	63,6	40,0	50,9	60,3	49,6	51,8
	Vismaz vienu reizi nedēļā	23,7	24,0	21,6	26,6	17,1	18,9	22,9	15,5	21,1	22,6
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	8,6	6,2	10,0	9,8	8,7	18,8	8,6	8,9	12,4	9,8
	Retāk	8,4	6,3	10,7	15,8	8,0	9,0	16,6	10,3	8,8	4,9
	Nekad	5,0	2,8	2,8	3,4	2,6	13,3	1,0	4,9	8,1	11,0
lasāt ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus (latviansonline.com, baltic-ireland.ie, u.c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	5,1	2,2	15,5	4,6	3,6	4,3	0,6	1,8	1,9	1,0
	Vismaz vienu reizi nedēļā	6,6	6,6	20,5	7,6	4,5	4,6	0,9	4,6	3,3	1,6
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	9,4	5,2	16,9	10,7	5,8	5,3	11,7	11,9	4,0	17,6
	Retāk	19,8	14,6	27,9	20,1	16,5	14,7	11,1	14,3	26,2	19,1
	Nekad	59,2	71,3	19,1	56,9	69,5	71,1	75,8	67,3	64,6	60,7
skatāties Latvijas Televīzijas pārraides	Katru vai gandrīz katru dienu	16,0	10,0	19,4	7,2	21,1	5,1	4,4	9,4	14,5	2,3
	Vismaz vienu reizi nedēļā	9,6	11,3	10,3	5,8	12,0	6,9	2,6	9,7	10,1	9,6
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	11,2	9,6	9,4	10,8	10,1	11,9	10,0	10,7	8,5	7,0
	Retāk	15,8	18,9	20,6	29,5	17,6	20,0	10,3	17,9	17,0	16,4
	Nekad	47,4	50,1	40,2	46,8	39,2	56,2	72,7	52,4	50,0	64,7
klausāties Latvijas radio pārraides	Katru vai gandrīz katru dienu	9,1	9,3	16,9	5,5	12,7	5,4	5,5	8,3	5,5	2,2
	Vismaz vienu reizi nedēļā	7,5	10,6	11,4	7,6	8,7	8,5	1,5	8,2	9,5	3,0
	Vienu līdz trīs reizes mēnesī	10,7	11,1	11,3	8,3	11,6	9,8	17,9	5,0	12,9	8,5
	Retāk	17,6	17,3	19,0	27,2	21,5	18,2	13,4	16,2	20,2	17,1
	Nekad	55,2	51,7	41,5	51,4	45,5	58,0	61,8	62,3	51,9	69,2

Papildus informācijas par Latvijā un citviet notiekoši ieguves veids ir sociālie mediji. Kā liecina aptauja, diasporas pārstāvji ļoti aktīvi izmanto Facebook: 68% lieto to regulāri un vēl 15% - reti. Otrs populārākais sociālais portāls ir draugiem.lv, kuru regulāri lieto 37%, bet 23% - vismaz reizēm. Latvija.lv regulāri lieto 33% un reizēm – 12%, tomēr jāatzīmē, ka aptauja veikta 2014.gada nogalē, un ļoti iespējams, ka šobrīd latvija.lv lietotāju skaits ir ievērojami audzis. Latviesi.com lietotāju skaits ir neliels – to vismaz reizēm lieto katrs desmitais diasporas pārstāvis. Arī šajā gadījumā ļoti iespējams, ka šobrīd šis rādītājs ir augstāks.

4.attēls. Interneta mediju lietošanas biežums (%)

Aplūkojot rezultātus demogrāfiskā griezumā, redzams, ka draugiem.lv, Facebook un Skype īpaši populāri ir jaunās diasporas vidū (4.tabula). Taču arī 70% vecās diasporas pārstāvju izmanto Facebook. Latviesi.com un latvija.lv salīdzinoši biežāk izmanto tieši vecās diasporas pārstāvji.

4.tabula. Interneta mediju lietošanas biežums starp dažādu emigrācijas viļņu diasporas pārstāvjiem (%)

<i>Cik bieži izmanto...</i>		Visi	Vecā diaspora	Jaunā diaspora
draugiem.lv	Regulāri	37,1	22,9	38,9
	Reti	23,0	25,4	22,7
	Nekad	39,9	51,7	38,4
facebook.com	Regulāri	67,9	53,1	69,7
	Reti	14,6	16,8	14,3
	Nekad	17,6	30,2	16,0
VKontakte (vk.com)	Regulāri	11,9	20,9	10,7
	Reti	9,1	4,2	9,7
	Nekad	79,0	74,9	79,6
latviesi.com	Regulāri	1,2	3,3	1,0
	Reti	9,5	15,9	8,7
	Nekad	89,3	80,8	90,3
Twitter	Regulāri	8,3	5,6	8,6
	Reti	14,5	14,1	14,5
	Nekad	77,3	80,3	76,9
Skype	Regulāri	68,0	43,8	71,0
	Reti	22,5	25,6	22,1
	Nekad	9,5	30,6	6,8
latvija.lv	Regulāri	3,3	10,2	2,5
	Reti	12,4	17,5	11,8
	Nekad	84,2	72,2	85,8

Atšķirības vērojamas arī dažādās tautību grupās (5.tabula). Tā, piemēram, krievu tautības emigranti salīdzinoši reti izmanto draugiem.lv, bet latvieši – VKontakte. Latviesi.com krievu tautības emigranti faktiski neizmanto, un arī latvija.lv tie izmanto ļoti reti. Tikai Facebook izmantošanas biežums latviešu un citu tautību pārstāvju vidū neatšķiras.

5.tabula. Interneta mediju lietošanas biežums starp dažādu tautību diasporas pārstāvjiem (%)

<i>Cik bieži izmanto...</i>		Latvieši	Krievi	Cita tautība
draugiem.lv	Regulāri	55,1	6,4	19,1
	Reti	25,0	21,2	28,0
	Nekad	19,9	72,4	52,9
facebook.com	Regulāri	68,7	68,6	68,4
	Reti	13,8	14,7	14,3
	Nekad	17,5	16,7	17,3
VKontakte (vk.com)	Regulāri	5,7	23,1	12,1
	Reti	4,8	16,9	12,6
	Nekad	89,5	59,9	75,2
latviesi.com	Regulāri	1,7	0,3	2,0
	Reti	13,5	2,9	9,4
	Nekad	84,8	96,8	88,5
Twitter	Regulāri	10,2	5,1	4,2
	Reti	15,3	14,3	16,2
	Nekad	74,5	80,6	79,7
Skype	Regulāri	63,3	75,5	74,2
	Reti	25,4	17,8	16,5
	Nekad	11,3	6,6	9,4
latvija.lv	Regulāri	3,8	1,3	8,3
	Reti	15,4	6,6	16,0
	Nekad	80,8	92,1	75,7

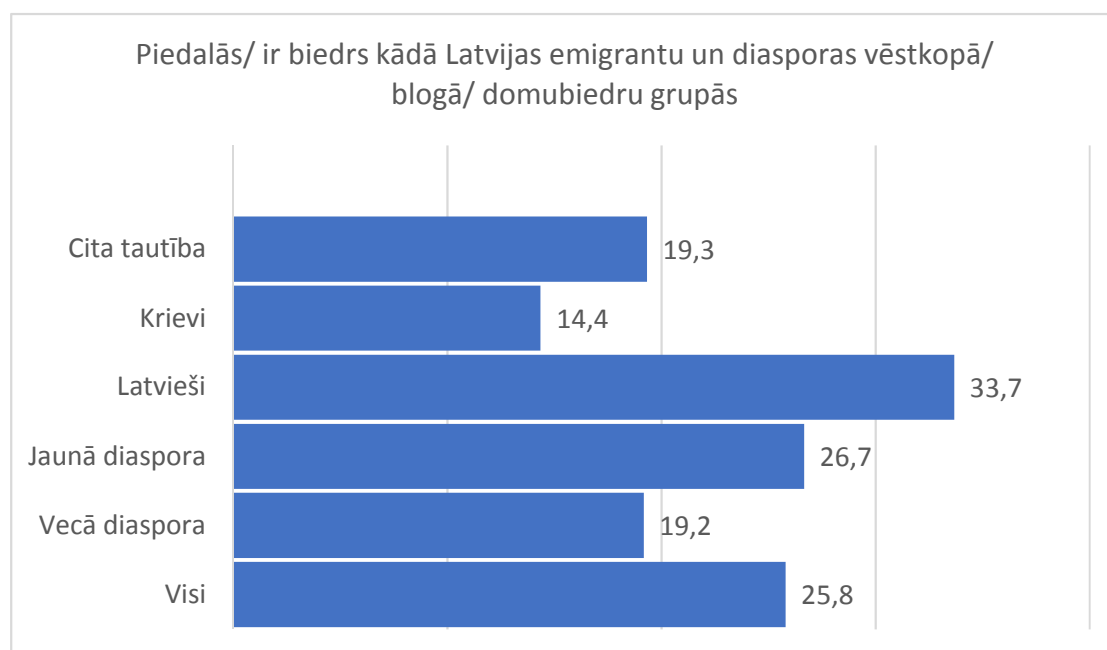
Papildus, jāņem vērā, ka visus sociālos medijus visbiežāk izmanto jauni cilvēki, turpretī tie vājāk spēs sasniegt vecāka gadu gājuma diasporas pārstāvjus. Piemēram, Facebook regulāri lieto gandrīz 80% jauniešu līdz 34 gadu vecumā, bet tikai 56% diasporas pārstāvju 35-54 gadu vecumā un 44% no tiem, kuri ir vecāki par 54 gadiem (5.tabula). latviesi.com un latvija.lv, savukārt, tieši jaunieši lieto mazāk. Šis rezultāts norāda uz nepieciešamību izmantot dažādus informācijas kanālus, lai sasniegtu dažāda vecuma mērķauditoriju.

5.tabula. Interneta mediju lietošanas biežums starp dažāda vecuma diasporas pārstāvjiem (%)

		Vecums			
		15-24 gadi	25-34 gadi	35-54 gadi	55 vai vairāk gadi
facebook.com	Regulāri	77,7	79,2	55,8	44,3
	Reti	13,2	11,3	17,9	19,3
	Nekad	9,1	9,5	26,2	36,3
latviesi.com	Regulāri	0,3	0,5	2,1	2,8
	Reti	4,8	7,9	11,4	17,4
	Nekad	94,9	91,6	86,5	79,8
latvija.lv	Regulāri	0,8	1,2	3,9	13,2
	Reti	8,7	10,2	13,6	22,8
	Nekad	90,6	88,6	82,5	64,1

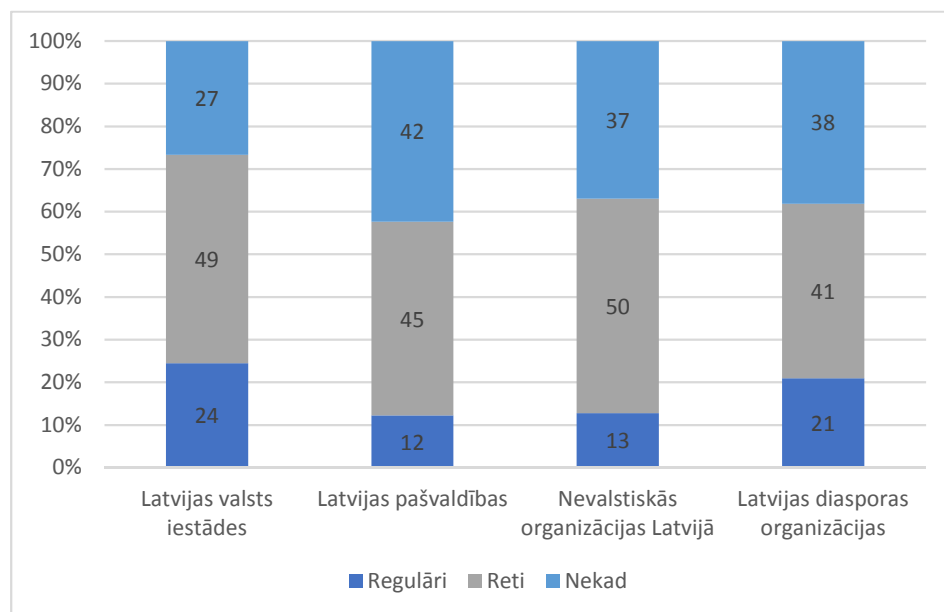
Visbeidzot, aptaujā tika aplūkota arī diasporas pārstāvju līdzdalība dažādās diasporas vēstkopās, blogos un Online grupās (5.attēls). Rezultāti liecina, ka kopumā 26% diasporas pārstāvju ir iesaistījušies šādās grupās, turklāt latvieši – divreiz biežāk nekā citu tautību pārstāvji (34%) un jaunās diasporas pārstāvji – biežāk nekā vecās diasporas pārstāvji. Arī šajā gadījumā vērojamas nozīmīgas atšķirības atkarībā no vecuma. Diasporas vēstkopās vai blogos piedalās 30% jauniešu līdz 34 gadu vecumā, bet tikai ap 20% no tiem, kuriem ir vairāk nekā 34 gadi.

5.attēls. Līdzdalība diasporas vēstkopās/ blogos/ Online grupās

Jautājums par to, kādai tieši informācijai seko līdzī diasporas pārstāvji, tika uzdots 2016.gadā īstenotajā ELA sadarbībā ar LU Filozofijas un socioloģijas institūtu īstenotajā aptaujā (6.attēls). Rezultāti liecina, ka 24% Eiropā dzīvojošo Latviešu un Latvijas valstspiederīgo regulāri seko līdzī un 49% vismaz šad tad seko līdzī Latvijas valsts iestāžu sniegtajai informācijai. Nedaudz mazāka daļa seko līdzī Latvijas diasporas organizāciju sniegtajai informācijai: 21% regulāri un 41% vismaz reizēm.

6.attēls. Kādu institūciju vai organizāciju sniegtajai informācijai seko līdzī (%)

Secinājumi un ieteikumi

Jānis Buholcs

I. Informācijas nodrošināšana remigrantiem

- 1) Atzinīgi vērtējama ir e-pakalpojumu portāla Latvija.lv sadaļa “Atgriešanās Latvijā”. Tomēr to ir nepieciešams vairāk popularizēt. Pat portāla apmeklētāji šo saiti var nepamanīt tāpēc, ka tā attiecīgais bloks ir ievietots relatīvi nomaļā vietā lapas vidū kreisajā pusē. Ņemot vērā, ka portāls Latvija.lv sniedz daudzus pakalpojumus, ir saprotami ierobežojumi tam, cik lielā mērā kādu sadaļu ir pamats izcelt – portāla lietotāji to apmeklē visdažādāko, ne tikai ar remigrāciju saistīto pakalpojumu un informācijas saņemšanai.

Cits piemērs ir vietne Integracija.lv, kas izklāsta iebrucēju iespējas Latvijā. Uzteicami, ka vietnē redzamā vietā ir saite uz iespēju pieteikties klātienē konsultācijai. Darbojas arī iniciatīva YourMove.lv, kur akcents tiek likts uz

informēšanu par darba iespējām Latvijā un jautājumiem, kas svarīgi, šeit pārceļoties uz dzīvi. Nodarbinātības valsts aģentūras tīmekļa vietnē ir iespējams meklēt vakances – arī šī pakalpojuma pieejamība būtu jāpopularizē.

Tomēr būtu nepieciešama esošo informācijas avotu **testēšana potenciālajā mērķauditorijā**, lai noskaidrotu, cik lielā mērā tie spēj apmierināt biežākās remigrantu vajadzības pēc informācijas – cik lielā mērā publicētā informācija ir saprotama un atbilst tam, ko remigranti meklē.

- 2) Informācijas resursu sadrumstalotības dēļ ir apsverama jaunas tīmekļa vietnes veidošana, kurā būtu apkopota informācija, kas ir būtiska gan potenciālajiem un esošajiem remigrantiem. Šādai tīmekļa vietnei **nav jādublē informācijas avoti un pakalpojumi, kas ir pieejami un izstrādāti jau citviet** — tā vietā pieejamā informācija ir **jāapkopo**, jāsakārto pa sadaļām un jāievieto saites uz esošajiem resursiem. Šāda vietne varētu kalpot par tiešsaistē balstītu vienas pieturas aģentūru. Alternatīvi, par šādu vietni var attīstīt latvija.lv, novēršot pašreizējos ierobežojumus (autorizācijas iespējas, vājā sadaļas par atgriešanos Latvijā uzskatāmība portālā un portāla popularitāte diasporā) un veicot satura pilnveidošanu atbilstoši mērķa grupas vajadzībām.
- 3) Lielāka uzmanība ir jāpievērš tam, lai remigrantiem būtiskā informācija būtu formulēta viegli saprotamā valodā. Tas attiecas gan uz dažādos medijos publicēto informāciju, gan arī atbildēm, ko valsts un citas iestādes sniedz uz sev uzdotajiem jautājumiem. Atbildēs un skaidrojumos ir jāizvairās no juridiskas valodas, sarežģītiem formulējumiem un specifiskiem terminiem. Jāizmanto infografiki
- 4) Remigrantiem paredzētajai informācijai būtu jābūt ne tikai latviešu valodā, bet arī to valstu valodās, kurās pašlaik ir vislielākās latviešu kopienas. Ja emigranti ārzemēs ir izveidojuši ģimēni, valoda var būt viens no šķēršļiem, lai atgrieztos – viņu dzīvesbiedri var valodu nezināt, un arī bērnu latviešu valodas zināšanas var būt nepietiekamas. Jāņem vērā tāda potenciālā remigrantu grupa kā otrās un vēlāku paaudžu Latvijai piederīgie. Viņiem ir saknes Latvijā, bet var nebūt Latvijas pilsonības vai kādu citu juridisku saišu ar Latviju, un arī valodas zināšanu var nebūt vispār.
- 5) Viens no veidiem, kā remigrantiem būtiskās informācijas meklēšanu pārskatāmu, ir izstrādāt vedni, kas, atbilstoši jautājuma tēmai, apmeklētāju novirzītu uz saitēm vai sadaļām, kas sniedz atbildi, kā arī norādītu, kurā

institūcijā ar konkrēto jautājumu var vērsties. Piemēram, ja apmeklētāju interesē nodokļu joma, tad, atzīmējot šo variantu, atveras nākamās izvēles ar dažādiem nodokļu veidiem, un katra no tām ved uz vēl citu sadaļu ar detalizētu informāciju. Gadījumā, ja vednis nav interesentu aizvedis pie vēlamās atbildes, ir jābūt iespējai atstāt atgriezenisko saiti par to, kādas informācijas trūkst, kā arī uzdot konkrētu jautājumu. Daļēji šādi kategorizēšanas principi ir redzami attiecīgās tīmekļa vietnēs, piemēram, Latvija.lv sadaļa “Atgriešanās Latvijā”. Tomēr pie tās lietojamības un interaktivitātes iespējām vēl var piestrādāt.

- 6) Nepieciešams apzināt nozīmīgākos mītus un pieņēmumus, kādi diasporā pastāv par nodarbinātības, izglītības, dzīvesvietas jautājumiem Latvijā un sniegt skaidrojumus un risinājumus par tiem.
- 7) Vienas **pieturas aģentūras princips ir jāievieš vismaz saziņas un informācijas nodrošināšanas līmenī**. Iespējams, ir jābūt vienai amatpersonai, kuras atbildības jomā ir diasporas kontaktu un remigrācijas jautājumi. Taču arī citām iestādēm un to darbiniekiem, pie kuriem esošie vai potenciālie remigranti vēršas, ir jāspēj ne tikai sniegt atbildes savas kompetences robežās, bet arī norādīt, kur vērsties tālāk, ja konkrētais jautājums iestādes darbības jomai neatbilst. Tas nozīmē, ka svarīgāk par kādas jaunas iestādes veidošanu ir nodrošināt esošās iestādes ar informāciju un resursiem par citu institūciju darbu, lai šo iestāžu darbinieki varētu labāk pildīt arī informācijas ceļvežu funkciju.
- 8) Nozīmīgs informācijas punkts remigrantiem var būt arī viņu mītnes valstu vēstniecības. Taču, lai stiprinātu šo funkciju, ir nepieciešami papildu cilvēkresursi – piemēram, jaunas amata pozīcijas izveide.
- 9) Arī Latvijas iekšienē koordinācija starp dažādām iestādēm un iniciatīvām, kas ir vērtas uz remigrantu piesaisti, ir nepietiekama. Vides aizsardzības un reģionālas attīstības ministrija attīsta reģionālo koordinātoru tīklu, tomēr tā darbība ir vērsta tikai uz cilvēkiem, kas jau pašlaik ir atgriezušies Latvijā. Tomēr ir jāņem vērā, ka remigrācija ir vairāku pakāpju process (piemēram: (a) atgriešanās apsvēršana; (b) atgriešanās plānošana; (c) atgriešanās un iedzīvošanās). Katram no šiem posmiem ir sava specifika, tai skaitā atšķirīgi nepieciešamie informatīvie pakalpojumi. Latvijas institūcijām, izvēršot darbu ar remigrantiem, ir jāaptver arī citi atgriešanās posmi.
- 10) Domājot par informatīvo atbalstu remigrantiem, jāņem vērā, ka daudzas no viņus interesējošajām tēmām ir būtiskas arī citām sabiedrības grupām, kam

aktuāla ir mobilitāte. Ir iespējams, ka indivīds (vai ģimene) dzīvo vienā pašvaldībā, strādā citā, bet nepieciešamās izglītības iestādes atrodas vēl citā. Arī šādiem cilvēkiem būtu noderīga viegli atrodamā informācija par iespējām citās pašvaldībās, kur, iespējams, ir labākas izglītības, dzīvesvietas vai nodarbinātības iespējas. Nav sagaidāms, ka daudzas pašvaldības pašas pēc savas iniciatīvas apkopotu informāciju par savā un kaimiņu teritorijās esošajām iespējām un piedāvājumiem, līdz ar to šādas informācijas ievākšana un apkopošana būtu jāveic kādai valsts līmeņa institūcijai. Ar šādu darbības virzienu tiktu mazināts priekšstats, ka esošie vai potenciālie remigranti bauda īpašu statusu un priekšrocības, kas nav paredzētas pārējiem Latvijas iedzīvotājiem.

- 11) Informācijas apkopšanas atrodamības veicināšanas aktivitātēs ir nepieciešams iekļaut arī mārketingu. Nevajadzētu paļauties, ka esošie vai potenciālie remigranti paši pēc savas iniciatīvas izzinās informācijas ieguves iespējas. To esamību ir nepieciešams popularizēt.
- 12) Dažādos avotos jau pašlaik ir pieejams daudz informācijas, kas ir būtiska esošajiem vai potenciālajiem remigrantiem. Aktuāla problēma ir šādas informācijas apkopšana un apkopojumu popularizēšana. Tas ietver gan aktivitātes, kas šādu informāciju padarītu vieglāk atrodamu tīmeklī (tīmekļa vietņu atrodamības optimizēšanu – SEO –, arī reklamēšanos tīmekļa meklētājos), gan šādas informācijas pamanāmības veicināšanu klātienēs un tiešsaistes telpās, kurās uzturas Latvijas emigranti.

II. Komunikācija ar diasporu

- 1) Diasporas mediji lielu uzsvāru liek uz informāciju, ko tiem piesūta dažādas trešās puses – Latvijas institūcijas, diasporas organizācijas. Tas parāda šo mediju atvērtību šādai informācijai, kuru ir iespējams izmantot, lai diasporu informētu par aktualitātēm Latvijas diasporas politikā un remigrācijā. Ir pamats domāt, ka ne visas Latvijas atbilstošās iestādes pietiekami aktīvi šīs informatīvā kontakta uzturēšanas iespējas izmanto.
- 2) Diasporas mediju auditorijas ir atšķirīgas. Ir tādi mediji, kas orientēti uz pirmās paaudzes emigrantiem, un ir tādi, kas informē latviešus, kuri ir izbraukuši senāku emigrācijas viļņu laikā. Šī auditoriju daudzveidība un sagaidāmās

interesešu atšķirības ir jāņem vērā diasporas kontaktu veidotājiem un uzturētājiem Latvijā.

- 3) Protams, diasporas mediji nav atvērti jebkādai informācijai. Ir pamats domāt par diasporas mediju pārstāvju neuzticēšanos Latvijas ekspertiem jautājumos, kas skar pašu diasporu, jo var tikt pieņemts, ka Latvijā dzīvojošs eksperts par diasporu zina mazāk nekā diasporas pārstāvji paši. Attiecīgi, komunikācijā ar diasporas medijiem ir jāiesaista eksperti, kuru statuss un pieredze diasporā raisītu lielāku gatavību ieklausīties.
- 4) Vienlaikus salīdzinoši augstais piesūtīto materiālu īpatsvars daudzu diasporas mediju saturā (un likumsakarīgi – relatīvi zemais oriģinālu, pēc pašu iniciatīvas veidotu materiālu īpatsvars – parasti ap 50%) ir viens no indikatoriem, kas liecina par diasporas mediju kā neatkarīgu un kvalitatīvu mediju vājumu. Vēl vairāk problēmu ilustrē arī relatīvi nelielā šo mediju popularitāte Latvijas diasporas mediju patēriņā. Nākotnē būtu nepieciešams izvērtēt diasporas mediju žurnālistikas kvalitāti, kā arī vērtēt papildu finansējuma pieejamību atbalsta sniegšanai diasporas medijiem, kā arī līdzšinējo Latvijas finansēto atbalsta mehānismu efektivitāti.
- 5) Līdztekus finansiālai diasporas mediju stiprināšanai ir jāveicina arī šo mediju darbinieku apmācība. Tā ietvertu gan zināšanas par remigrācijas jautājumiem, par kuriem visvairāk interesējas arī viņu auditorija (uzņēmējdarbības iespējas un atbalsts Latvijā, remigrantu bērnu iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā, pabalstu un pensiju jautājumi; pieejamais atbalsts remigrantiem; izglītības diplomu atzīšana; nodarbinātības iespēju meklēšana), gan arī par žurnālistiku mūsdienu informatīvajā vidē. Žurnālistikas mācību organizēšanā ir jāiesaista Latvijas augstākās izglītības iestādes, kam ir studiju programmas mediju un komunikācijas jomā.
- 6) Latvijā iznākošajiem medijiem ir nepietiekama sadarbība ar diasporas medijiem, kas ir viens no iemesliem, kāpēc Latvijas mediju vidē ir salīdzinoši maz informācijas par aktualitātēm Latvijas diasporā. Lielākas iespējas diasporas pārstāvjiem Latvijas medijos ir iekļūt saistībā ar noziegumiem vai kādiem kultūras notikumiem. Tomēr tas ir šaurs leņķis, caur kuru Latvijas sabiedrība gūst ieskatu diasporas aktualitātēs. Tas potenciāli arī veicina atsvešināšanos starp Latvijas sabiedrību un emigrantiem un nostiprina pieņēmumu par aizbraucējiem kā Latvijai “zudušiem”. Politikas dokuments nevar izdot

rekomendācijas par to, kā būtu jāstrādā neatkarīgiem medijiem, taču ir iespējams šo jautājumu aktualizēt caur Latvijas sabiedrībai nozīmīgu ar diasporu saistītu tēmu aktualizēšanu tādā veidā, lai Latvijas mediju redakcijas to pamana. Tā kā ievērojama daļa diasporas pārstāvju seko līdzī ar Latvijas medijiem, šīs tematikas iekļaušana mediju saturā ir svarīga.

- 7) No iepriekšējā punkta savukārt izriet arī nepieciešamība veicināt ar diasporu strādājošo iestāžu izpratni par to, kā darbojas mediji. Valsts institūcijas mēdz izteikt neapmierinātību, ka mediji, ieskaitot sabiedriskos medijus, neizmanto piesūtītās preses relīzes par aktualitātēm diasporā. Tomēr būt par valsts iestāžu sagatavotās informācijas tālākpadevējiem nav neviena – ne sabiedriskā, ne komercmedija – pienākums. Iestāžu sniegtajai informācijai ir jābūt tādai, lai tuvinātos mediju darbinieku izpratnei par to, kas ir ziņošanas vērtā informācija. Turpretī, ja preses relīzes tiek sagatavotas par tēmām, kas medijiem nav interesantas, nav pieejami arī citi demokrātiski mehānismi, kā mediju dienaskārtību ietekmēt.
- 8) Ar diasporu strādā dažādas Latvijas iestādes, un līdz diasporas pārstāvjiem nonāk dažādu iestāžu sagatavotā informācija. Vienlaikus ir jāsecina, ka vienotas valsts komunikācijas koordinācijas sistēmas šajā tēmā nav, un nav viena skaidra starpnieka, pie kā diasporas mediji un emigranti var vērsties par jautājumiem, kas saistīti ar dzīvi Latvijā un remigrāciju.
- 9) Tāpat problēma komunikācijā ir tas, ka daļa mērķauditorijas nezina par pieejamajiem informācijas avotiem, kas ļauj atbildēt uz remigrantiem aktuālajiem jautājumiem. Minimālais, ko šādā situācijā darīt, ir dažādajām institūcijām, kuru mērķauditorija ir diaspora, popularizēt pieejamos informācijas avotus, tai skaitā portālā Latvija.lv veidoto sadaļu “Atgriešanās Latvijā” un dažādu valsts iestāžu veidotos tiešsaistes pakalpojumus un sagatavotos informācijas apkopojumus.
- 10) Viens no plaši atzītiem veidiem, kā uzrunāt auditoriju, ir uzturēt kontus sociālo tīklu vietnēs. Šos komunikācijas platformas plaši izmanto arī emigranti. Atsevišķās Latvijas iestādēs pastāvoša prakse ir apmaksātu vēstījumu ievietošana tur. Tas ir viens no veidiem, kā tiešā veidā nodrošināt, lai vēstījums sūtītāja definēto mērķauditoriju aizsniedz, kā arī iegūt datus par vēstījuma izplatību. Tomēr būtiski ir uzsvērt, ka šādas darbības iznākumam būs ierobežots efekts, ja Latvijas institūcijas nespēs veidot saprotamu un aktuālu saturu par

jautājumiem, kuri mērķa publiku interesē. Sociālo tīklu vietņu lietojums pats par sevi nav risinājums bez citām komunikācijas prasmēm, kas ietver arī piemērotu vēstījumu sagatavošanu.

- 11) Atsevišķi pūliņi ir jāiegulda, lai aizsniegtu Latvijas mazākumtautību emigrantus. Viņi Latvijas diasporas medijus patērē krietni mazāk nekā latvieši, taču daļu no viņiem var sasniegt caur Latvijas tiešsaistes medijiem. Krievvalodīgie Latvijas emigranti ir īpaši izceļama kā grupa, kas ir tendēta atrasties ārpus Latvijas informatīvās vides. Viņus var aizsniegt sociālajos medijos kā Facebook.

Vēres

Slovēnijas diasporas likumi un organizācijas:

Likums: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4387>

<http://www.uszs.gov.si/>

Spānijas diasporas likumi un organizācijas:

Likums: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2006-21991>

<http://www.ciudadaniaexterior.empleo.gob.es/es/destacados/consejo/index.htm>

<http://www.ciudadaniaexterior.empleo.gob.es/es/pdf/cge/REGLAMENTO-CGCEE.pdf>

<http://www.exteriores.gob.es/ContenidoReutilizable/ServiciosConsulares/es/Documents/ORDEN%20AEC.2172.2010%2c%20de%202013%20de%20julio%2c%20por%20la%20que%20se%20regulan%20la%20constituci%c3%b3n%20elecci%c3%b3n%20y%20funcionamiento%20de%20los%20CRE.pdf>

<http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/ServiciosAICIudadano/SiEstasEnElExtranjero/Paginas/ConsejoDeResidentesEnElExtranjero.aspx>

Īrijas diasporas likumi un organizācijas:

<https://www.dfa.ie/media/globalirish/global-irish-irelands-diaspora-policy.pdf>

<https://www.dfa.ie/global-irish/business-and-education/global-irish-network/>

<https://global.irish/GlobalIrishNetwork.aspx>

Irish Abroad Unit General Briefing Note: Ireland's Diaspora Policy and Engagement (nepublicēts eksperta atsūtīts ziņojums).

Citi:

Francija: <http://www.assemblee-afe.fr/>

Rumānija: <http://www.legislationline.org/documents/id/15692>

Slovākija: <http://www.uszz.sk/sk/act-on-the-slovaks-living-abroad-and-on-amendments-and-additions-to-certain-laws>

Pētījumi un publikācijas

Chander, A. (2001). Diaspora bonds. *NYUL Rev.*, 76, 1005.

Dzenovska D., Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos: starp zudušām un iespējamām nākotnēm, Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2012

Lulle, A., Bužinska, L., Ungure, E. (2015). Mediju platformas un diasporas mediji: izpratnes un vajadzības. Rīga: LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.
https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diasporas_mediji_kopsavilkums_DMPC_2015.pdf

Mieriņa, I., Ose, L., Lāce, A., Kaprāns, M. (2017). Vienojošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana. Priekšlikumi sabiedrības integrācijas politikas plānam 2019.-2025.gadam.

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Ekspertu%20zinojums%20vienojosas%20nacionalas%20identitates%20un%20kulturtelpas%20nostiprinasanai.pdf

Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Reemigrācijas_Politika_Zinojums_kopaa_17-01-2017_.pdf